

Komisja Zarządzania i Marketingu
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKĄ

LIBRARY MANAGEMENT

NR 1 (9) 2017

GDAŃSK 2017

RADA NAUKOWA

prof. zw. dr hab. Wiesław Babik
prof. nadzw. dr hab. Ewa Głowacka
prof. zw. dr hab. Elżbieta Gondek
prof. zw. dr hab. Marian Huczek
dr Joanna Kamińska
dr Anthi Katsirikou
prof. nadzw. dr hab. Maria Kocójowa
dr hab. Małgorzata Derkacz
dr Stefan Kubów
prof. nadzw. dr hab. Stanisława Kurek-Kokocińska
dr. ing. Agneta Lovasz
prof. Soňa Makulová
prof. nadzw. dr hab. Katarzyna Materska
dr hab. Diana Pietruch-Reizes
prof. nadzw. dr hab. Jadwiga Sadowska
prof. zw. dr hab. Irena Socha
prof. Aŕla Solanyk
prof. Jela Steinerová
prof. Jaroslav Šušol
prof. nadzw. dr hab. Marzena Świgoń
prof. zw. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert
dr Beata Żołędowska-Król

REDAKTOR NACZELNY

Maja Wojciechowska

REDAKTOR JĘZYKOWY

Hanna Grabowska

SEKRETARZ REDAKCJI

Magdalena Cyrklaff

ISSN 2081-1004

ADRES REDAKCJI

UNIWERSYTET GDAŃSKI, UL. WITA STWOSZA 55, 80-952 GDAŃSK, P. 3.37

WYDAWCA

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego
Oficina Wydawnicza Edward Mitek

Czasopismo recenzowane
Wykaz recenzentów znajduje się na stronie SBP

SPIS TREŚCI

BADANIA I WIZJE

Lidia Szczygłowska Marka biblioteki	9
Magdalena Wójcik <i>Maker space</i> jako narzędzie budowania korzystnego wizerunku biblioteki	20
Katarzyna Bartosiak, Kamil Banaszewski Podejście doceniające jako metoda badawcza w bibliotece	28
Kinga Dobrowolska Koncepcja semantycznego repozytorium publikacji naukowych	37
Lidia Mikołajuk Transfer metadanych między platformą Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego a innymi systemami informacyjnymi	48
Justyna Mikołajewicz Strategia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na lata 2015–2018. Doświadczenia z tworzenia	58
Ewa Rudnicka Eksperyment Searle’a a odbiór komunikatów w porozumiewaniu pionowym w bibliotece akademickiej	69

BIBLIOTEKI I BIBLIOTEKARZE ZA GRANICĄ

Janice Fernandes Public library services in the United Kingdom – a vision for the future	85
Marit Egaas How to transform the library into a public space. Example of the Stavanger bibliotek og kulturhus in Norway	94
Renata Ciesielska-Kruczek, Ewa Piotrowska Działalność upowszechniająca zabytkowe zbiory w bibliotekach włoskich	105
Marzena Błach Biblioteka dla Erasmusa? Działania bibliotek uniwersyteckich na rzecz międzynarodowej społeczności akademickiej	121

Z WARSZTATU BIBLIOTEKARZA

Konkursy literackie jako forma promocji biblioteki	135
– <i>opracowanie Jolanta Laskowska</i>	

WYWIADY

Najważniejszy jest kapitał ludzki – z Przewodniczącą Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich Elżbietą Stefańczyk, w setnym roku funkcjonowania Stowarzyszenia	141
– <i>rozmawia Zbigniew Gruszka</i>	

PRZEGLĄD LITERATURY

Publikacje polskie	151
– <i>wybór i opracowanie Bożena Bogdańska</i>	
Publikacje zagraniczne	153
– <i>wybór i opracowanie Bożena Bogdańska</i>	

SPOTKANIA NAUKOWE

Konferencje i seminaria polskie	157
– <i>opracowanie Bożena Bogdańska</i>	
Konferencje zagraniczne	162
– <i>opracowanie Bożena Bogdańska</i>	

TABLE OF CONTENTS

RESEARCH AND VISIONS

Lidia Szczygłowska The library brand	9
Magdalena Wójcik „Maker space” – A tool for building a favorable image of the library	20
Katarzyna Bartosiak, Kamil Banaszewski Appreciative Inquiry as a research method in the library	28
Kinga Dobrowolska The concept of a semantic repository of scientific publications	37
Lidia Mikołajuk Transfer of metadata between the University of Lodz Repository and other information networks	48
Justyna Mikołajewicz Experience in creation of the University Library in Warsaw strategy for the years 2014–2018	58
Ewa Rudnicka The Searle’s experiment and the reception of messages in vertical communication in the academic library	69

LIBRARIES AND LIBRARIANS ABROAD

Janice Fernandes Public library services in the United Kingdom – a vision for the future	85
Marit Egaas How to transform the library into a public space. Example of the Stavanger bibliotek og kulturhus in Norway	94
Renata Ciesielska-Kruczek, Ewa Piotrowska Processes involved in disseminating antique collections in Italian libraries	105
Marzena Błach Library for Erasmus? Activities of university libraries for the international academic community	121

THE LIBRARIAN'S PRACTICAL EXPERIENCE

Literary competitions as a form of library promotion	135
<i>– by Jolanta Laskowska</i>	

INTERVIEWS

Human capital is the most important resource – Zbigniew Gruszka's interview with Elżbieta Stefańczyk, the president of the Polish Librarians' Association on the hundredth anniversary of the functioning of the Polish Librarians' Association	141

LITERATURE SURVEY

Polish publications	151
<i>Selected and edited by Bożena Bogdańska</i>	
Foreign publications	153
<i>Selected and edited by Bożena Bogdańska</i>	

SCIENTIFIC EVENTS

Polish seminars and conferences	157
<i>Selected and edited by Bożena Bogdańska</i>	
Foreign conferences	162
<i>Selected and edited by Bożena Bogdańska</i>	

BADANIA I WIZJE

Lidia Szczygłowska

Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej

lidiasz@wip.pcz.pl

Marka biblioteki

Słowa kluczowe: marka, branding, biblioteka

Abstrakt: Żyjemy i funkcjonujemy w świecie marek. Marka stanowi natychmiastową, niematerialną, czasami emocjonalną percepcję związaną z jakością bądź wartością produktu lub usługi. Marka biblioteki to suma opinii użytkowników o bibliotece oraz interpretacji ich wrażeń. Stanowi ilustrację zarówno obietnicy składanej przez bibliotekę, jak i jej relacji z czytelnikiem; obietnicy dotyczącej cech charakterystycznych i szczególnych, które sprawiają, że biblioteka i jej usługi są wyjątkowe i niepowtarzalne. Marka biblioteki to coś więcej niż logo, to przestrzeń, którą zdobywa w umysłach użytkowników. W artykule przedstawiono rozważania teoretyczne na temat znaczenia marki bibliotecznej.

Keywords: brand, branding, library

Abstract: We live and operate in the world of brands. The brand is an instant, intangible, sometimes emotional perception related to the quality or value of a product or service. The library brand is the sum of users feedback and their impression about the library. The library brand can be an illustration of the library's promise and its relationship with the user – a promise regarding the specific characteristics that make the library and its services special and unique. The library brand is something more than just a logo, it is the space it occupies in the user's mind. The article presents the theoretical approach of the importance of the library brand.

We współczesnej gospodarce uwarunkowanej procesami globalizacyjnymi, dynamicznym rozwojem technologii oraz wysokim poziomem konkurencji ogromne znaczenie dla organizacji i jej rozwoju mają wizerunek i siła marki [7, s. 5]. Doświadczenia, głównie z rynków komercyjnych, wskazują, że w obliczu zmieniających się w otoczeniu warunków konieczne jest spójne i kompleksowe ujęcie koncepcji marketingu skoncentrowane wokół idei marki. Marki zdominowały już praktycznie wszystkie pola ludzkiej działalności – żyjemy i funkcjonujemy w świecie marek. Osiągnęły one status najcenniejszego atrybutu konkurencyjnego. Klucz do sukcesu stanowi znajomość sztuki budowania świadomości marki, zwanej brandingiem.

Marki rozprzestrzeniły się znacznie poza świat biznesu. Branding tak bardzo rozwinął się poza swoje komercyjne pochodzenie, że jego wpływ na rzeczywistość społeczną i kulturową stał się praktycznie niemierzalny. Wkroczył w domenę państw, regionów i miast. Można odnaleźć go również w sektorze społecznym, coraz częściej określanym mianem Trzeciego Sektora. Tworzy go złożona sieć organizacji *non profit*, definiowanych przez fakt, że ich celem nie jest przynoszenie zysków. Należą doń biblioteki, muzea, filharmonie,

galerie sztuki i uniwersytety [19, s. 233]. Istnieją zatem marki *not-for-profit* jak YMCA, marki akademickie w rodzaju Yale, Harvardu, Stanford, sportowe, jak Real Madryt, Juventus i Manchester United, czy marki związane ze sztuką, jak brytyjska galeria Tate [19, s. 171]. Dziś w brandingu najciekawsze jest to, że wydaje się on nie do powstrzymania, czegokolwiek by nie dotyczył. Marki – w biznesie, edukacji, sztuce, działalności dobroczynnej czy też sporcie – stały się fenomenem społecznym i kulturowym o ogromnej sile i władzy [19, s. 10].

Różne podejścia do definiowania marki częściowo wynikają z odmiennych filozofii oraz perspektywy interesariuszy. Marka może być określona z punktu widzenia konsumentów i/lub z punktu widzenia właściciela marki [25, s. 624]. Marki mogą być interpretowane z perspektywy wkładu – jako sposób, w jaki ich właściciele kładą nacisk na poszczególne zasoby, aby uzyskać odpowiednie reakcje odbiorców. Mogą też być interpretowane z perspektywy wyników – jako sposób, w jaki klienci interpretują i wykorzystują marki dla wzmocnienia własnej egzystencji. Trzecie kryterium interpretowania marki opiera się na czasie, czyli uznaniu marki za podmiot dynamiczny, podlegający ewolucji w celu dostosowania się do zmiennego środowiska [3]. Marki są też czasami definiowane ze względu na ich przeznaczenie oraz opisywane z uwagi na ich charakterystyczne cechy.

Pierwotne definicje marki opisują je najczęściej w kontekście oznaczania własności lub różnicowania [15; 21, s. 14]. Początkowo zadaniem marki było głównie wskazanie pochodzenia produktu lub jego właściciela dzięki oznaczeniu poprzez nazwę, znak, symbol, wzór lub ich kombinację. Marka miała służyć jako gwarancja autentyczności, była symbolem trwałości i konsekwencji, oznaczała dochowanie określonych standardów jakości, ilości i ceny. Wizerunek marki prezentował i wspierał produkt. Ten aspekt uwypukla najczęściej cytowana definicja marki zaproponowana w 1960 r. przez Amerykańskie Stowarzyszenie Marketingu (*American Marketing Association*, AMA). Według AMA marka to nazwa, termin, symbol bądź projekt graficzny lub ich kombinacja, których celem jest identyfikowanie towarów lub usług jednego sprzedawcy albo grupy sprzedawców oraz ich odróżnienie od towarów lub usług oferowanych przez konkurencję [3]. Ta definicja podkreśla przede wszystkim znaczenie logo i wizualnych oznaczeń marki służących do rozróżniania. Pomimo licznych głosów krytyki [15] definicja AMA (uznana za zbyt mocno zorientowaną na produkt, z naciskiem na cechy wizualne jako mechanizm wyróżniania) pojawia się najczęściej we współczesnej literaturze przedmiotu i powszechnie uważana jest za punkt wyjścia do dalszej analizy pojęć i kategorii związanych z marką [7].

Według zmodyfikowanej definicji AMA **marka** to nazwa, wyrażenie, projekt graficzny, symbol lub jakakolwiek inna cecha, która identyfikuje towar lub usługę jednego sprzedawcy w odróżnieniu od innych sprzedawców [7]. Kluczową zmianą w stosunku do oryginalnej definicji są słowa „jakakolwiek inna cecha”, które pozwalają na zróżnicowanie wartości niematerialnych, takich jak wyobrażenie. Szczególną wartością tej definicji jest skupienie się na podstawowym celu marki, którym jest zróżnicowanie. Cenne jest także spojrzenie na markę z perspektywy organizacji kładącej nacisk na korzyści konsumentów [25, s. 662–669].

Styles i Ambler [24, s. 581–593] identyfikują dwa podejścia do interpretacji marki: addytywne (produkt plus) i holistyczne. Pierwsze opisuje produkt i markę jako

odrębne byty, drugie z kolei traktuje markę i produkt jako kombinację [25, s. 662–669]. W pierwszym podejściu marka postrzegana jest jako dodatek do produktu, jako identyfikator. W tym kontekście marka jest jednym z końcowych procesów w rozwoju nowego produktu. Zgodnie z tym podejściem, celem budowania marki są: identyfikacja i wyróżnienie produktu od produktów konkurencyjnych, a sam proces skupia się na implementacji narzędzi promocji w celu kreowania wizerunku produktu, a nie na przykład rozwoju i wprowadzania nowych produktów [7, s. 14]. Holistyczne spojrzenie na markę skupia się na jej kompleksowym znaczeniu. Wykorzystując mix marketingowy, marka jest dostosowana do potrzeb danej grupy docelowej.

De Chernatony i McDonald uważają, że marki są kompleksowym bytem, który istnieje w świadomości konsumentów. Marka może być tym, co widzimy, ale także całym zestawem wartości i emocji, dzięki którym w ogóle powstała, z którymi się utożsamia i jest utożsamiana. Cytując Sean'a Adams'a, marka nie musi być czymś widzialnym, to obietnica doświadczenia. O tym, jak istotna jest marka dla odbiorcy, pisze światowej sławy ekspert ds. marketingu Seth Godin, według którego marka to zestaw oczekiwań, wspomnień, opowieści i związków, które zebrane razem powodują, że konsument przedkłada jeden produkt czy usługę nad inny [12].

Phil Duncan, naczelny designer P&G podkreśla, że marka to coś, z czym ma się silny emocjonalny związek. Marka daje poczucie sensu, przynależności [23]. Jak przekonuje największy autorytet w tej dziedzinie – Wally Olins, branding mówi o przynależności – do plemienia, religii, rodziny. Jest wręcz demonstracją przynależności, zarówno dla tych, którzy należą do danej grupy, jak i do tych, którzy pozostają poza nią [16, s. 11]. Merty Niemayer, autor bestsellera *Brand Gap*, posuwa się do stwierdzenia, że marka to ani logo, ani system identyfikacji wizualnej, ani nawet sam produkt [17]. Dla niego to silna emocjonalna reakcja. Uważa wręcz, że: „Markę czujemy trzewiami” [18]. Tak reagujemy w odniesieniu do produktu, usługi czy firmy, ponieważ wszyscy jesteśmy emocjonalnymi, intuicyjnymi istotami mimo naszych najlepszych starań, aby być racjonalnymi. W końcu marka jest definiowana przez klientów, a nie przez firmy, rynki lub tak zwaną opinię publiczną.

Ekspert marketingu Philip Kotler wraz z Hermawanem Kartajaya i Iwanem Setiawanem zdystansowali się do wcześniejszych koncepcji marketingu poprzez przejście do Marketingu 3.0. Wyjście poza obszar, w którym skupiamy się na produkcie (Marketing 1.0) i ten, w którym koncentrujemy się na kliencie (Marketing 2.0), oznacza holistyczne spojrzenie na klienta. W tej koncepcji klient jest człowiekiem wyznającym konkretne wartości, którego można traktować jako rzeczywistego partnera [8].

Stare myślenie o brandingowaniu sprowadzało większość działań do maksymalnego, bezcelowego powielania kluczowych atrybutów wizualnych marki we wszystkich możliwych mediach. Polegało to na częstym, nieraz obsesyjnym, powtarzaniu klarownej, nierzadko ekstrawaganckiej tezy, wyrażanej za pomocą motta lub sloganu, określonych kolorów i wyrazistego logo, pozornie dość przypadkowo umieszczonych na wszystkim, co znajduje się w zasięgu wzroku [19, s. 169]. Dziś musimy sobie zdawać sprawę, że albo marki będą na tyle interesujące, żeby stać się częścią świata swoich odbiorców, albo odejdą w zapomnienie.

Nikt dziś nie chce być bombardowany logo marki we wszystkich kanałach komunikacyjnych czy nosić koszulki z logo marki na piersiach [23].

Współcześnie marki zyskały na świecie całkiem nowy status. Dzisiaj przyjmujemy większość cech funkcjonalnych produktów za pewnik, a marki – choć w dalszym ciągu oznaczają przede wszystkim wizerunek – to już nie tylko własny, ale także nasz, konsumentów. Według Wally’ego Olins’a nowoczesny branding dotyczy przede wszystkim zaangażowania i przynależności, jest zewnętrznym i widocznym wyrazem osobistych postaw. Marki umożliwiają nam samookreślenie, są bowiem rodzajem skrótu skojarzeniowo-informacyjnego, który jest natychmiast zrozumiały dla świata zewnętrznego [19, s. 13].

Według Saizer-Morlinga i Schroedera, działając jako wyróżnik i jako identyfikator, poprzez agregację symboli oraz znaczeń, marka wpływa na zachowania i sposób myślenia konsumentów, a także wywiera wpływ na kulturę dzięki przekazywaniu i umacnianiu znaczeń w życiu ludzi [7, s. 15]. To właśnie kultura i zjawiska kulturowe są miejscem do budowania skutecznych i wyróżniających się marek. Narzędzia badające zjawiska kulturowe stają się kluczowe zarówno w tworzeniu, jaki i w weryfikacji działań brandingowych.

Według Jonathan’a Schroeder’a, jednego z wiodących ekspertów, kultura marki dotyczy wszystkich aspektów i konotacji marek, które uczyniły z nich ważną część naszego codziennego życia i doświadczeń. Ludzie wchodzą w reakcje z markami nie w oparciu o racjonalne argumenty, lecz na podstawie przesłanek emocjonalnych i kulturowych [23].

Interakcje pomiędzy markami a konsumentami wykraczają znacznie poza konwencjonalne relacje, w których przedsiębiorstwa „przemawiają” do konsumentów poprzez swoje marki. Marki i konsumenci znajdują się pod wpływem otoczenia oraz kultury i to powoduje, że mamy wiele perspektyw i uczestników procesu kreowania, replikowania i rekreowania znaczeń. Pozostając w interakcji z kulturą i otoczeniem, marka angażuje się w rozszerzony „multidialog” z wieloma interesariuszami. Interakcje te wpływają na budowanie tożsamości konsumentów, budowanie znaczeń marki oraz upowszechnianie wartości w społeczeństwie. Kontrola znaczeń marki może być zatem widziana jako przywilej konsumenta. Marki dawno już wyszły poza tradycyjnie przypisywane im funkcje określania produktów, identyfikacji producenta, tworzenia prostych skojarzeń, stając się reprezentantami określonych systemów wartości. Jasper Kunde sugeruje, że silną pozycję firmy zapewnia marka posiadająca umiejętność uchycenia wyjątkowych i niepowtarzalnych z punktu widzenia konsumenta wartości [10]. Jako identyfikator – marka wiąże się z własnością, jako wyróżnik — jest oznaką znaczeń i wartości. Powoduje to, że sami konsumenci mają największy wpływ na marki, zmuszając wręcz ich właścicieli do przystosowań, repozycjonowań i uzgadniania treści obietnic [7, s. 15]. Konsument jest zaangażowany w proces kreowania wartości marek i ta współkreacja zmienia jednocześnie sposób kontroli i charakter własności marki, przesuwając je od producenta w kierunku konsumenta.

Marka to nie tylko logo, nie tylko tożsamość, nie tylko produkt – to osobowość. Osobowość marki buduje się na autentycznym DNA (ang. **Distinctiveness**, *Novelty* i *Attributes*), czyli na unikatowości, nowatorstwie i cechach szczególnych. Elementy te są wyróżnikiem marki na rynku. Określenie „osobowość” podkreśla, że podobnie jak człowiek marka będzie rozwijać się nieustannie przez cały okres swojego istnienia, kształtując swój

niepowtarzalny charakter. Im osobowość marki będzie bardziej autentyczna, tym lepiej będzie ona postrzegana na rynku [8]. Według Wallyego Olins'a marka to po prostu organizacja, produkt lub usługa z osobowością [20, s. 8].

Jak zdefiniować bibliotekę jako markę? Wally Olins, uznany powszechnie za najbardziej doświadczonego praktyka branding, jest przekonany, iż spójna, roztropnie zarządzana marka jest szalenie ważna dla organizacji nienastawionych na zysk. A będąc świadomy istniejących uprzedzeń dotyczących branding w tym sektorze sugeruje, żeby za każdym razem, gdy czytamy słowo „marka”, podświadomie zastąpić je słowem „wizerunek” bądź „reputacja” [20, s. 21].

W czasach, w których niemal wszystko jest markowe, stworzenie marki dla biblioteki jest dobrym sposobem na zmianę jej stereotypowego obrazu oraz uzasadnienia jej istnienia. Budowanie marki biblioteki pomaga stworzyć wyraźny obraz tego, czym jest biblioteka i jak jest odbierana przez użytkowników. Dziś biblioteki napotykać na nowe wyzwania. Ogromna ilość informacji cyfrowych, utrata tożsamości w sieci oraz zmiana zachowania użytkownika, który ma natychmiastowy dostęp do informacji za pośrednictwem różnych kanałów, to tylko dwa odniesienia [22, s. 91]. Tak więc biblioteki muszą ponownie zaprojektować swoje usługi i przestrzeń fizyczną. Ponadto biblioteki, aby móc uzasadnić swoje istnienie, powinny zacząć współtworzyć swoje usługi z udziałem użytkowników i inwestować znacząco nie tylko w marketing, ale także w branding.

Według Elisabeth Doucett marka biblioteki jest formą skrótu, który pozwala opowiedzieć potencjalnym użytkownikom historię biblioteki – co sprawia, że biblioteka jest wyjątkowa i dlatego powinni oni rozważyć skorzystanie z niej. Branding jest ważny dla bibliotek, ponieważ pozwala im opowiadać swoją historię szybko i sprawnie, pozwala bibliotece komunikować, jak widzi swoją nową rolę w dzisiejszym społeczeństwie i pomaga skoncentrować swoją energię organizacyjną i pracowników w tym samym kierunku [5, s. 14].

Marka służy do opisywania atrybutów lub emocji związanych z biblioteką. Opowiada historię produktu lub usługi w bardzo krótki, zwięzły sposób. Informuje potencjalnych użytkowników o tym, czego mogą oczekiwać od produktu lub usługi, jeśli zdecydują się z niego skorzystać [5].

Marka biblioteczna powinna:

- przekazać konkretne informacje o organizacji, jej produkcie lub usłudze;
- dotrzymać obietnicy dotyczącej jakości i szczególnych cech, które sprawiają, że organizacja, produkt i usługa są wyjątkowe i unikalne;
- opowiedzieć historię swojej organizacji – jaka jest jej misja, wartości i cele?

Sednem branding jest budowanie i podtrzymywanie zaufania, czyli spełnianie obietnic [19, s. 172]. Poprzez utworzenie marki biblioteki klienci mogą polegać na bibliotece, bo zapewnia to dostarczenie pewnych produktów i pewnych usług [22, s. 91].

Elisabeth Doucett określiła cztery kluczowe elementy skutecznej marki:

1. Jasne, wyraziste, niepowtarzalne przesłanie.
2. Zwracająca uwagę wizualna tożsamość.

3. Konsekwentne stosowanie.
4. Trwały wysiłek utrzymania rzetelności marki [5].

Fundamentalna idea marki polega na tym, żeby wszystko, co dana organizacja robi, posiada i wytwarza, przekazywało klarowną ideę tego, czym ta organizacja jest i jakie ma cele [20, s. 28]. Idea przewodnia marki oraz jej atrybuty wizualne wspólnie wyznaczają terytorium marki. Ale żeby marka była rzeczywiście skuteczna, jej sens musi być naprawdę wyczuwalny. Musi sprawiać, że jej idea przewodnia staje się prawie dosłownie i zmysłowo dotykalna i odczuwalna (ang. *look and feel*). By zrozumieć, w jaki sposób marka może się stać namacalna, konieczne jest popatrzenie na nią przez pryzmat czterech wektorów, poprzez które manifestuje ona swoje istnienie. Są to:

- produkt (co organizacja robi i co oferuje);
- środowisko (fizyczne otoczenie marki);
- komunikacja (jak marka „mówi” do ludzi, wszystkich swoich odbiorców, o sobie, o tym co robi i czym jest);
- zachowanie (w jaki sposób „ludzie marki” zachowują się wobec siebie i wobec otoczenia zewnętrznego).

Najważniejsza droga do ideału prowadzi przez przyjęcie zasady, że cała organizacja – wszystkie zmysły marki: jej produkt, środowisko, komunikacja i zachowanie – są spajane wspólnotą celu i wspólnotą działania, a gdzie to możliwe, również wspólnotą wyglądu. Czasami wszystkie wektory mają jednakową wagę dla ogólnej osobowości marki, a czasami jeden lub dwa dominują [20, s. 31].

Marka obejmuje cały zasób biblioteki – bogate zbiory, podstawowe doświadczenia i głęboką znajomość obu – to, co definiuje ją jako instytucję. Ale tożsamość staje się sensowna w kontekście tego, jak jest prezentowana i postrzegana przez społeczeństwo, w jaki sposób buduje relacje z osobami i organizacjami. Marka to obietnica – gwarancja jakości. Obietnica oznacza związek między biblioteką a wszystkimi potencjalnymi odbiorcami. Prezentuje to, czego mogą oczekiwać od jej produktów i usług. Marka mówi im, jak jest istotna w ich życiu i jak różni się od innych bibliotek. Krótko mówiąc, marka sugeruje światu, jak postrzegać pracę biblioteki zanim jeszcze użytkownicy doświadczą tego osobiście oraz nakłania do tego, aby chcieli oni sami doświadczyć tego, jeśli jeszcze tego nie zrobili [6, s. 131].

Marka biblioteki to suma opinii klientów o bibliotece i interpretacji ich wrażeń. Marka jest tym, co przychodzi na myśl, gdy słysząc nazwę biblioteka lub widząc element graficzny ją reprezentujący. Żyje w umysłach użytkowników; to reputacja biblioteki. Marka to kolekcja uczuć i skojarzeń, które dana osoba ma o bibliotece. Branding jest wymiernym procesem tworzenia sygnałów generujących te uczucia. Marka stanowi natychmiastową, niematerialną, czasami emocjonalną percepcję związaną z jakością lub wartością produktu czy usługi. Z tego punktu widzenia marka biblioteki może stanowić ilustrację obietnicy biblioteki i jej relacji z klientem [13, s. 87].

Brian Mathews zidentyfikował trzy warstwy strategii marki:

1. Warstwę wizualną (logo i slogan są elementami, które używamy do reprezentowania biblioteki i jej usług publicznie).

2. Warstwę wartości (docieramy do użytkowników na poziomie intelektualnym poprzez znaczące przesłania, które demonstrują wartość naszych usług).
3. Warstwę emocjonalną (chcemy, aby użytkownicy mieli szczególne uczucia, wrażenia i pragnienia związane z doświadczaniem biblioteki) [13, s. 89].

Implementacja tych trzech warstw daje pełne podejście do tworzenia strategii marki. Łącząc wszystkie elementy, można przekazać publiczności wizualne, wartościowe i emocjonalne przesłanie. Te ramy można zastosować do podstawowej misji biblioteki, nadrzędnego przesłania, a także do konkretnych usług. Ważne jest, aby uświadomić sobie, że marka jest czymś więcej niż tylko logo – jest sposobem na życie. Dla każdej organizacji jej marka powinna być wyartykułowana w każdym aspekcie, począwszy od jej produktów i usług, po jej wygląd. Beth Dempsey podkreśla, że marka biblioteki to coś więcej niż logo – to przestrzeń, którą biblioteka zdobyła w umysłach klientów – wszystko to, co przychodzi im do głowy, wszystkie oczekiwania, jakie mają, gdy słyszą słowo „biblioteka” [4, s. 32–35].

Jeśli biblioteka ma zamiar skutecznie konkurować na rynku, musi stworzyć spójną, profesjonalną markę uczuciową, która tworzy klarowną tożsamość i definiuje wartość biblioteki w społeczności. Biblioteka musi zaplanować wdrożenie marki i upewnić się, że każdy aspekt usługi odzwierciedla tę markę. Dempsey ostrzega także przed zmianą marki bibliotecznej po jej ustanowieniu – można ją poprawić, ale pełna wymiana marki może być nieuzasadniona dla użytkowników biblioteki. Konsekwentna marka pozwoli klientom wiedzieć, czego się spodziewać [22, s. 97].

Biblioteki często mają kłopoty z wizualną tożsamością, ponieważ często muszą pracować z logo, które zostało opracowane przez osobę nieposiadającą specjalistycznej wiedzy projektowej. Efekty mogą być amatorskie, przestarzałe i pozbawione znaczenia dla dzisiejszej działalności biblioteki. Jeśli jednak logo było używane przez dłuższy czas, to może wywołać natychmiastowe skojarzenia [5, s. 27].

BIBLIOTEKA jest jedną z największych marek, jakie kiedykolwiek powstały. Stworzenie marki BIBLIOTEKA – KSIĄŻKA trwało wieki. Nie będzie łatwo tego zmienić – „im większa marka, tym trudniejsze jest jej repozycjonowanie. Marka BIBLIOTEKA musi się zmienić. To już nie są tylko KSIĄŻKI. Biblioteki muszą aktywnie wprowadzać zmiany, powodując zmianę postrzegania przez klientów bibliotecznych – i ogółu społeczeństwa – aby mogły być konkurencyjne na rynku. Dopóki te stereotypy nie zostaną zastąpione symbolem nowej biblioteki z XXI w., bibliotekom będzie trudno odpowiadać i tym samym wyeliminować pytanie: *Dlaczego potrzebujemy bibliotek?* [14].

Bardzo często odejście od dotychczasowej marki biblioteki związanej z obrazem książki (w ramach procesu zmiany marki i przedefiniowania funkcji biblioteki) próbuje się zrealizować poprzez zmianę nazwy. To często okazuje się błędem. Zamiast pracować nad zmianami związanymi z oryginalną, pierwotną marką (biblioteka), wymyśla się zupełnie nową markę (np. centrum informacji i wiedzy), którą trzeba wypełnić treścią od początku, często sprzeczną z odwołaniami do starej marki. Kto wie, czym jest Centrum wiedzy? To może być „coś” w dowolnym miejscu. Biblioteka jest silną marką, a ludzie wiedzą, co oznacza [11].

Zrozumienie brandingu usług bibliotecznych może być trudne z uwagi na niezliczoną liczbę zasobów, które są oferowane przez te instytucje oraz dość mgliste pojęcie wielu klientów, czego mogą oczekiwać od bibliotekarzy. Jedno podejście do brandingu, które można łatwo wyartykułować, identyfikuje sam personel biblioteczny, wymiar ludzki, jako markę biblioteki. Charles Fisher w artykule *The Library's Living Brand* sugeruje, aby biblioteki starały się być żywymi markami. Fisher odwołując się do artykułu Neeli i Venkat Bendapudi *Creating the living brand* zauważa, że skoro personel biblioteczny jest zasobem, który biblioteka może oznaczyć jako markę, to doskonalenie pracowników bibliotecznych i wzrost ich rozwoju są kluczem do tworzenia marki bibliotek i przyciągania oraz utrzymania klientów [22, s. 96].

Celem stworzenia żywej marki jest zrozumienie, że bibliotekarze są unikalną „usługą”, której nie może zaoferować żaden inny punkt informacyjny. W rzeczywistości personel biblioteczny możnaby uznać za żywą markę, zwracając uwagę na edukację informacyjną, która czyni tę usługę wyjątkową. Neeli Bendapudi prezentuje sześć aspektów żywych marek, z których trzy są szczególnie przydatne jako podstawa rozwoju marki bibliotecznej:

- talent, społeczność i bezpieczeństwo,
- szacunek,
- sprawiedliwość/ prawość.

Aby przyczynić się do rozwoju i promować zasadę zarządzania talentami, Fisher sugeruje utworzenie formalnego programu mentorskiego, usprawnienie obsługi klienta i ustanowienie kształcenia ustawicznego. Dla budowania poczucia wspólnoty Fisher proponuje skoncentrować się na bibliotece pod kątem przestrzeni, a także polepszyć obsługę klienta. Ponadto bierze pod uwagę kilka sposobów zachęcania do zapewnienia bezpieczeństwa miejsc pracy i sugeruje stworzenie mechanizmu przekazywania informacji zwrotnej od użytkowników do pracowników biblioteki i pomiędzy samymi pracownikami biblioteki. Pomysł polega na tym, że inwestując w wydajność pracowników biblioteki, tworzymy atmosferę, w której klienci będą chcieli przebywać, uczyć się i prosperować. Dbając o siebie, dbamy o nich. Kreowanie życzliwości wśród personelu stworzy dobre kontakty z użytkownikami. Wzmocnienie pozytywnej opinii i uznanie ciężkiej pracy personelu bibliotecznego spowoduje, że ci, którym służymy, stają się naturalnie wciągnięci w proces odnawiania energii.

Fisher zachęca do łączenia wszystkich trzech zasad w celu zapewnienia, iż biblioteka inwestuje w siebie, aby lepiej służyć użytkownikom [22, s. 94], w nadziei, że zamiast odruchowo użyć Google do wyszukiwania informacji, mogą oni po prostu przyjść do biblioteki, aby być traktowanym z unikalną i szczególną troską, która jest cechą charakterystyczną zawodu bibliotekarza [2].

W zetknięciu z jakąś organizacją – przez telefon, stronę internetową, list, osobiste odwiedziny – klient powinien odnieść identyczne wrażenie. Szczególnie jest to istotne w przypadku marek usługowych, takich jak biblioteka, gdzie kluczem jest spójne zachowanie, tak samo jak spójny wygląd i spójne wykonywanie usług. Najlepsze marki odznaczają się konsekwencją i jednolitością, które budują i podtrzymują ludzie wewnątrz organizacji, bezgranicznie oddani wartościom i ideom wyrażanym przez te marki [19, s. 172].

W przypadku marek usługowych pracujący dla nich personel musi nimi żyć i oddychać. Dla klienta osoba reprezentująca jakąś markę jest właśnie tą marką [19, s. 186].

Przed przystąpieniem do pracy nad własną marką biblioteczną warto rozważyć, jak wygląda tzw. wielka marka. Taką marką jest produkt lub usługa, którą pamięta się wyraźnie, która jest częścią trwającego procesu myślowego lub zestawu skojarzeń. Łatwo zapamiętać, jakie jest przesłanie takiej marki, jak używać jej produkty lub usługi i zrozumieć, jakie marka będzie miała znaczenie w życiu klienta. Kluczowe elementy wielkiej marki można opisać następująco:

- wielka marka ma zwięzły i całkowicie klarowny przekaz. Nie ma wątpliwości co do tego, co dobra marka mówi o sobie i nie ma wątpliwości, jak ta marka chce być postrzegana przez potencjalnych użytkowników. Jej przesłanie jest proste i jednoznaczne. Każdy materiał marketingowy opowiada tę samą historię, każdy aspekt tego, co robi i tego czym jest, wspiera i wzmacnia wszystkie pozostałe;
- ma przesłanie, które ma znaczenie dla odbiorców. Można dostarczyć jasne, ekscytujące przesłanie, ale jeśli nie ma to znaczenia dla odbiorców, to nie będzie miało na nich wpływu. Trzeba się upewnić, że odbiorcy rozumieją jej przesłanie nie tylko dlatego, że jest jasne, ale także dlatego, że zależy im na tym przesłaniu. Nie znając ich specyficznych cech, nie można się dowiedzieć, jaki rodzaj komunikatu będzie trafny lub będzie miał dla nich znaczenie;
- informuje potencjalnych użytkowników, co czyni ją unikalną i wyjątkową. Przekazuje odbiorcom docelowym, że ma w sobie coś wyjątkowego i wspaniałego, czego nie mogą dostać nigdzie indziej – coś, co czyni ją odmienną. Jeśli musi trzymać się tego samego przekazu co inne marki, nadal może znaleźć sposób, aby była wyjątkowa. Może oznaczać to, że organizacja robi coś najlepiej lub jest pierwsza w pewnej niszy. Może także wskazywać na jej specjalne umiejętności, które sprawią, że oferta będzie lepsza niż jakakolwiek inna. Innymi słowy instytucja musi znaleźć sposób posiadania własnego przekazu, co uczyni ją wyjątkową;
- musi być zapamiętana szybko i łatwo. Przekaz ma na celu umieścić obraz marki w umyśle lub zestawie skojarzeń potencjalnych użytkowników. Jeśli nie pamiętają oni przekazu o marce, na pewno nie będzie ona częścią ich zestawu rozważań. Zwracająca uwagę wizualna tożsamość jest jednym z elementów, które mogą pomóc w szybkim przypomnieniu przekazu marki biblioteki;
- ma zwracającą uwagę identyfikację wizualną składającą się z kilku komponentów – kolorów, kroju pisma oraz przesłania lub sloganu, których wspólnym zwieńczeniem jest logo albo symbol, czasami o charakterze wyraźnie alegorycznym, ale często sprowadzającym się tylko do kroju pisma. Biblioteka powinna mieć ciekawe, interesujące wizualnie logo, w którym wykorzystuje kolory i kroje czcionki, aby wspierać komunikat marki [5, s. 25–26].

Należy wreszcie pamiętać, że po okresie gorączki towarzyszącej budowaniu marki nie wolno jej zaniedbać lub zignorować ani też uznać za rzecz oczywistą. Marka jest żywotną częścią biblioteki i trzeba ją pielęgnować [20, s. 106].

Według Wally Olins'a branding dał działalności komercyjnej przeogromną siłę i wpływ [19, s. 244]. Może uczynić to samo dla sztuki, sportu, służby zdrowia, edukacji i innych sfer życia społecznego. Branding, o ile tylko zechcemy, może wypełnić wielką społeczną misję także w sferze niekomercyjnej.

Bibliografia

1. American Marketing Association. Dictionary [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.ama.org/resources/pages/dictionary.aspx?dLetter=B>. Stan z dnia 09.05.2017.
2. BENDAPUDI Neeli, BENDAPUDI Venkat. *Creating a living brand* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://hbr.org/2005/05/creating-the-living-brand>. Stan z dnia 09.05.2017.
3. de CHERNATONY Leslie. *Marka. Wizja i tworzenie marki*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2003. ISBN 83-89120-09-7.
4. DEMPSEY Beth. Target Your Brand: Build an identity that works in the age of the superstore. *Library Journal* [Dokument elektroniczny]. 2004, nr 13. Tryb dostępu: <http://lj.libraryjournal.com/2004/08/library-services/target-your-brand/>. Stan z dnia 09.05.2017.
5. DOUCETT Elisabeth. *Creating Your Library Brand: Communicating Your Relevance and Value to Your Patrons*. Chicago: American Library Association, 2008. ISBN 978-0-8389-0962-1.
6. FALK John Howard, SHEPPARD Beverly. *Thriving in the Knowledge Age: New Business Models for Museums and Other New Business Models for Museums and Other Cultural Institutions*. Lanham: AltaMita Press, 2006. ISBN 978-0759107588.
7. FLOREK Magdalena. *Kapitał marki miasta zorientowany na konsumenta. Źródła i pomiar*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, 2014. ISBN 978-83-7417-812-9.
8. KOTLER Philip, KARTAJAYA Hermawan, SETIAWAN Iwan. *Marketing 3.0*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Naukowe, 2013. ISBN 978-83-62195-92-3.
9. KUNDE Jesper. *Corporate Religion*. London: Financial Times Prentice Hall, 2002. ISBN 978-0273661115.
10. KUNDE Jesper. *Unique Now – Or Never*. London: Financial Times Prentice Hall, 2002. ISBN 978-0273659624.
11. LAUERSEN Christian. *The Library is a strong brand* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://christianlauersen.net/2015/04/14/the-library-is-a-strong-brand-new-issue-of-revy-is-out/>. Stan z dnia 09.05.2017.
12. *Lessons from Marketing Guru Seth Godin About Building a Brand* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.kabbage.com/blog/6-lessons-from-marketing-guru-seth-godin-about-building-a-brand/>. Stan z dnia 09.05.2017.
13. MATHEWS Brian Scott. *Marketing Today's Academic Library: A Bold New Approach to Communicating with Students*. Chicago: American Library Association, 2009. ISBN 978-0-8389-0984-3.
14. MATTHEWS Steve. *The Physics of Your Library Brand* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://21stcenturylibrary.com/2011/08/17/the-physics-of-your-library-brand/>. Stan z dnia 09.05.2017.
15. MAURYA Upendra Kumar, MISHRA P. What is a brand? A Perspective on Brand Meaning. *European Journal of Business and Management*. 2012, vol 4, nr 3, s. 122–133. ISSN 2222-1905.
16. MILLMAN Debbie. *Brand Thinking and Other Noble Pursuits*. New York: Allworth Press, 2014 ISBN 978-1-62153-247-7.
17. NEUMEIER Marty. *The Brand Gap: How to Bridge the Distance Between Business Strategy and Design* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://ptgmedia.pearsoncmg.com/images/0321348109/goodies/The_Brand_Gap.pdf. Stan z dnia 09.05.2017.
18. NEUMEIER Marty. *The Brand Gap: How to Bridge the Distance Between Business Strategy and Design*. Berkeley: AIGA Design Press, 2005. ISBN 978-0321348104.

19. OLINS Wally. *Wally Olins o marce*. Warszawa: Fundacja Promocja Polska – Instytut Marki Polskiej, 2004. ISBN 83-912630-5-3.
20. OLINS Wally. *Wally Olins Podręcznik brandingu*. Warszawa: Fundacja Promocja Polska – Instytut Marki Polskiej, 2009. ISBN 978-83-928435-0-4.
21. RIES Al, RIES Laura. *22 niezmiennie prawa zarządzania marką*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 1998. ISBN 83-7255-456-0.
22. ROSSITER Nancy. *Marketing the Best Deal in Town*. Oxford: Chandos Publishing, 2008. ISBN 9781843343059.
23. ROZEN Andrzej, MIEROWSKI Wojtek. *Morfologia brandu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://marketerplus.pl/teksty/cykle/morfologia-brandu-czesc-1-co-jest-branding/>. Stan z dnia 09.05.2017.
24. STYLES C., AMBLER T. Brand Management. In CRAINER S. (red.) *Financial Times Handbook of Management*. London: Pitman, 1995. ISBN 978-0273675846.
25. WOOD Lisa. Brands and brand equity: definition and management. *Management Decision* [Dokument elektroniczny]. 2000, nr 9. Tryb dostępu: <http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Brands-and-brand-equity-definition-and-management.pdf>. Stan z dnia 09.05.2017.

Maker space jako narzędzie budowania korzystnego wizerunku biblioteki

Słowa kluczowe: promocja biblioteki, przestrzenie kreatywne, technologie informacyjno-komunikacyjne, wizerunek biblioteki

Abstrakt: Przedmiot artykułu stanowi koncepcja tworzenie w bibliotekach przestrzeni pracy kreatywnej, tzw. *maker space*. Celem jest określenie potencjału takich przestrzeni dla promocji usług bibliotecznych i budowanie pozytywnego wizerunku bibliotek różnego typu. W wyniku przeprowadzonych analiz sformułowano wnioski dotyczące szans i zagrożeń związanych z tworzeniem *maker space* w bibliotekach.

Keywords: library promotion, maker space, information and communication technologies, library image

Abstract: The subject of the article is the concept of introducing creative work spaces in the libraries, also called maker space. The aim is to identify the potential of such spaces with regards to the promotion of library services as well as building a positive image of various library types. As a result of conducted analysis, the conclusions with regards to the opportunities and threats associated with creating a maker space in libraries are formulated.

Współczesne biblioteki są dynamicznymi instytucjami, które ciągle się zmieniają i dostosowują do potrzeb swoich użytkowników. Zmianom podlega zakres i forma świadczonych usług. Przemianom ulegają także wewnętrzne procesy biblioteki: zmieniają się style i sposoby zarządzania biblioteką [16; 30; 31], a także metody i formy jej promocji [4; 24; 32]. Biblioteki jako instytucje usługowe, by dalej istnieć, nieustannie szukają sposobów zarówno na podtrzymanie relacji z dotychczasowymi klientami, jak i na przyciągnięcie nowych użytkowników [9]. Podstawą każdej rzetelnej promocji, jak również elementem niezbędnym dla działań z zakresu *public relations* jest posiadanie przez instytucję dobrej oferty odpowiadającej na faktyczne potrzeby społeczności. Coraz częściej taką potrzebą jest praca kreatywna, wykonywana tak hobbystycznie, jak i biznesowo [6]. Zarówno osoby prywatne, jak i firmy szukają miejsc, w których mogą swobodnie oddawać się pracy twórczej, mając zapewnione odpowiednie miejsce, narzędzia i warunki do tego typu działalności [20]. Na rynku zaczyna się tworzyć nowa grupa prosumentów-rzemieślników, którzy chcą samodzielnie wytwarzać niepowtarzalne dobra na użytek własny bądź w celach zarobkowych. Jak píše Felicjan Byłok: „Obserwując dynamiczny rozwój sklepów z produktami do majsterkowania, można prognozować szybki rozwój tej formy produkcji na własny użytek, albowiem coraz więcej ludzi decyduje się na wytwarzanie produktów według własnego pomysłu” [5, s. 51].

Żywe zainteresowanie samodzielnym tworzeniem unikatowych i spersonalizowanych obiektów wykazują szczególnie młodsze pokolenia, przedstawiciele tzw. generacji Y i Z. W raportach dotyczących nawyków konsumenckich zaczyna się pojawiać pojęcie „klasy kreatywnej” na określenie młodych ludzi, najczęściej zamieszkujących środowiska miejskie, odczuwających silną potrzebę kreatywności oraz wyróżnienia się i podkreślenia własnej wyjątkowości [22]. Biblioteka może wyjść naprzeciw takim potrzebom poprzez tworzenie przestrzeni pracy kreatywnej (tzw. *maker space*).

Przedmiotem artykułu jest koncepcja tworzenia w bibliotekach przestrzeni pracy kreatywnej, tzw. *maker space*¹. Celem jest określenie potencjału takich przestrzeni dla promocji usług bibliotecznych i budowania pozytywnego wizerunku bibliotek różnego typu. Do celów szczegółowych można zaliczyć:

- omówienie stanu badań odnośnie tworzenia przestrzeni pracy kreatywnej reprezentowanego w polskiej i anglojęzycznej literaturze przedmiotu;
- wskazanie przykładów dobrych praktyk w zakresie tworzenia *maker space* w bibliotekach zagranicznych;
- określenie potencjału *maker space* dla działań wizerunkowych bibliotek;
- określenie szans i zagrożeń związanych z tworzeniem *maker space* w bibliotekach.

Maker space, a więc przestrzeń pracy twórczej, to: „Fizyczna lokalizacja, w której ludzie gromadzą się, aby dzielić się zasobami i wiedzą, pracować nad projektami, nawiązywać kontakty i budować. Przestrzenie pracy zapewniają narzędzia i przestrzeń w środowisku społecznym – w bibliotece, ośrodku kultury, organizacji prywatnej lub w kampusie” [11, s. 1]. W przytoczonej definicji zwrócono uwagę na dwie istotne kwestie: cel tworzenia przestrzeni kreatywnych oraz ich społeczny wymiar. *Maker space* to nie tylko fizyczna przestrzeń do pracy, ale także środowisko nawiązywania nowych kontaktów i współpracy. Społecznym celem tworzenia *maker spaces* jest stwarzanie ludziom możliwość rozwijania kompetencji w wielu dziedzinach: inżynierii, rękodzieła, projektowania czy sztuki użytkowej, a tym samym stymulowanie samodzielności, pomysłowości i zaradności [10]. Co istotne, przestrzenie kreatywne przeznaczone są dla użytkowników w każdym wieku, reprezentujących różne grupy społeczne – korzystanie z *maker space* nie jest zarezerwowane dla profesjonalistów. Przestrzenie kreatywne mogą oferować całe spektrum narzędzi i materiałów – od prostych akcesoriów papierniczych i klocków Lego, przez maszyny do szycia i urządzenia do grawerowania, aż po drukarki i skanery 3D umożliwiające tworzenie zaawansowanych projektów. Sensem tworzenia przestrzeni kreatywnych nie jest jednak wyłącznie udostępnianie narzędzi do pracy, ale przede wszystkim tworzenie bezpiecznego środowiska społecznego, w którym każdy może rozwijać swoją kreatywność [18]. Podkreśla się przy tym często, że to nie oferowane narzędzia stanowią o wartości przestrzeni kreatywnej, ale zgromadzeni w niej ludzie, którzy uczą się od siebie wzajemnie i wspólnie tworzą nową jakość [17].

Problematyka tworzenia przestrzeni twórczych w bibliotekach jest dobrze reprezentowana w anglojęzycznej literaturze przedmiotu [1; 3]. Na przestrzeni ostatnich kilku lat stała się szczególnie widoczna w kontekście rozważań nad potencjałem druku 3D dla usług

¹ Przyjęto pisownię rozdzieloną: **maker space**. W literaturze przedmiotu występuje ona zamiennie z pisownią łączoną: *makerspace*

bibliotecznych [21; 23]. Do najciekawszych tekstów anglojęzycznych z tego zakresu można zaliczyć: *3D-prints and robots play a part in my story. Participatory learning action and content creation in a library maker space* – tekst dotyczący wykorzystania najnowszych technologii informacyjno-komunikacyjnych w bibliotekach publicznych [23] oraz poruszający podobną problematykę, choć w kontekście bibliotek amerykańskich, artykuł *Makers in the library: case studies of 3D printers and maker spaces in library settings* [20]. W polskiej, bibliotekoznawczej literaturze przedmiotu obecne są wprawdzie od dawna postulaty postrzegania bibliotek w kategoriach tzw. trzeciego miejsca, a więc przestrzeni, w której obok domu i pracy użytkownicy bywają najczęściej i w której mogą swobodnie realizować swoje pasje [7; 29], jednak poza tym ogólnym kontekstem trudno znaleźć teksty poświęcone wprost problematyce tworzenia *maker space*. Problematyka ta nie jest jednak obca polskim bibliotekarzom – temat tworzenia przestrzeni kreatywnych pojawia się na konferencjach, jest opisywany w portalach branżowych i w mediach społecznościowych. Przykładem może być prezentacja Ewy Rozkosz *Makerspace w bibliotekach publicznych* [26], prezentacja B. Jaskowskiej *DIY w bibliotece. Biblioteka jako makerspace* [14] czy wpis w serwisie Bibliowizjer autorstwa Agnieszki Koszowskiej *O co chodzi z tymi drukarkami 3D? Makerzy i makerspace w bibliotece* [18]. Mimo obecności problematyki tworzenia *makerspace* w dialogu profesjonalnym, brakuje ciągle naukowych, systematycznych analiz tego zjawiska.

Dobrym przykładem działań z zakresu tworzenia przestrzeni kreatywnych są działania Sacramento Public Library, która od kilku lat zapewnia swoim użytkownikom możliwość korzystania z drukarek 3D. Biblioteka jest nie tylko wyposażona w odpowiedni sprzęt, oprogramowanie oraz materiały umożliwiające druk, ale także zapewnia użytkownikom regularne szkolenia oraz materiały do samokształcenia [27]. Działania Sacramento Public Library mają nie tylko długą tradycję, są też prowadzone w uporządkowany i przemyślany sposób oraz ciągle doskonalone.

Innym przykładem pokazującym, że przestrzenie kreatywne są związane nie tylko z najnowszymi technologiami, są działania Public Library of Cincinnati And Hamilton County. Biblioteka zapewnia swoim użytkownikom możliwość korzystania z wielu stanowisk o różnym profilu – od technologicznych, takich jak drukarki 3D czy skanery, poprzez sprzęt audio-video, aż do maszyn do grawerowania i maszyn do szycia [25]. Przykład ten zasługuje na uwagę ze względu za szeroki zakres i różnorodność oferowanych usług.

Ciekawym przykładem działań biblioteki akademickiej, która ze względów lokalowych nie mogła sobie pozwolić na zorganizowanie stałej przestrzeni kreatywnej w budynku biblioteki, są działania College of San Mateo w San Francisco. Bibliotekarze, chcąc przybliżyć studentom możliwości twórczego spędzania wolnego czasu i nauki, aplikowali w porozumieniu z wykładowcami o grant, który umożliwił zakup sprzętu i tworzenie przenośnych stacji kreatywnych, które działają w salach lekcyjnych i innych miejscach kampusu [8]. Aktywność tej niewielkiej biblioteki akademickiej zasługuje na uwagę ze względu na kreatywność zastosowanych rozwiązań – mimo braku przestrzeni i środków, bibliotekarzom udało się jednak zorganizować przestrzenie kreatywne dla swoich użytkowników.

Przytoczone przykłady nie obrazują oczywiście całokształtu działań bibliotek w zakresie tworzenia przestrzeni kreatywnych, ale pokazują ciekawe i różnorodne podejścia do tego

tematu wdrażane w konkretnych instytucjach. Krytyczna analiza przytoczonych przykładów może pomóc w tworzeniu analogicznych przestrzeni w polskich bibliotekach.

Działania wizerunkowe opierają się na systematycznym, konsekwentnym prezentowaniu obrazu osoby lub instytucji w sposób pozytywny i zgodny z wartościami charakterystycznymi dla danego podmiotu [12]. Podstawą każdego działania wizerunkowego jest przy tym posiadanie rzetelnej oferty zgodnej z oczekiwaniami odbiorców [15]. Z tej perspektywy – wobec rosnącej mody na inicjatywy DIY (ang. *Do It Yourself*, zrób to sam) [6; 20] – tworzenie przestrzeni kreatywnych jest elementem budowania relewantnej oferty biblioteki, a tym samym tworzenia warunków do działań wizerunkowych.

Przestrzenie pracy twórczej dają szansę na dotarcie z ofertą biblioteki do różnych grup odbiorców. Wśród grup potencjalnie najbardziej zainteresowanych tego rodzaju pracą można wymienić przede wszystkim: uczniów i studentów, młode matki, które często na urlopach macierzyńskich rozpoczynają swoją działalność twórczą, przedsiębiorców, szczególnie małe i średnie firmy z sektora kreatywnego oraz osoby starsze, zainteresowane powrotem do dawnego hobby, np. majsterkowania czy szycia. Tworzenie przestrzeni pracy twórczej daje więc możliwość dotarcia do różnych grup wiekowych i demograficznych, w tym takich, które często tracą kontakt z biblioteką, np. młodzieży w wieku gimnazjalnym.

Przestrzenie pracy twórczej pozwalają nie tylko realizować indywidualne pasje poszczególnych użytkowników, ale także stwarzają warunki do współpracy, wymiany myśli i budowania wspólnoty [17]. *Maker space* staje się więc w bibliotece kolejnym elementem pozwalającym postrzegać ją w kategoriach trzeciego miejsca, gdzie każdy może swobodnie spędzać czas sam lub z innymi, relaksując się i czując się częścią większej społeczności. Pozytywne doświadczenia zebrane przez użytkowników w trakcie samodzielnej pracy, jak również podczas kontaktów z innymi użytkownikami, przekładają się na dobre skojarzenia z biblioteką jako całością.

Posiadanie w bibliotece miejsca do pracy twórczej daje bibliotekarzom możliwość pokazania się w roli ekspertów, nie tylko od wyszukiwania informacji, ale także jako znawców technologii i innowatorów. Biblioteka może – działając z korzyścią dla swojego wizerunku – sama wytwarzać przedmioty użyteczne dla społeczności lub udostępniać przestrzeń organizacjom charytatywnym, np. maszyny do szycia mogą umożliwić wolontariuszom szycie odzieży dla osób potrzebujących, a na drukarkach 3D można stworzyć niewielkie gadżety, np. breloczki do kluczy, które mogą zostać zlicytowane na cele społeczne. Takie działania, choć wymagają rozwiązania problemów o charakterze organizacyjnym, posiadają znaczny potencjał dla działań wizerunkowych.

Przeprowadzona analiza literatury przedmiotu oraz analiza dobrych praktyk pokazała, że tworzenie w bibliotekach przestrzeni kreatywnych powoduje poszerzenie ich oferty, co pozwala na potencjalne pozyskanie nowych grup odbiorców oraz umocnienie wizerunku biblioteki jako „trzeciego miejsca”. Takie podejście może być dobrym fundamentem dla kształtowania obrazu biblioteki jako instytucji otwartej, kreatywnej i przyjaznej. Tworzenie przestrzeni pracy kreatywnej, stanowiących nieformalne i atrakcyjne środowisko edukacyjne [19], pozwala też bibliotekom na wzmocnienie swojego wizerunku jako instytucji wspierających procesy kształcenia, co jest szczególnie ważne dla obrazu bibliotek

szkolnych, pedagogicznych i akademickich. Posiadanie w bibliotece *maker spaces* może się także przyczynić do poprawy i unowocześnienia wizerunku samych bibliotekarzy, którzy mają okazję pokazać się jako eksperci w różnych dziedzinach pracy technicznej i twórczej. Z drugiej jednak strony tworzenie przestrzeni do pracy wymaga wygospodarowania i adaptacji specjalnego pomieszczenia lub stworzenia mobilnych stacji kreatywnych, co w warunkach działania wielu bibliotek nie jest łatwe. Tworzenie przestrzeni pracy kreatywnej może się też wiązać z wysokimi kosztami zakupu i konserwacji sprzętu oraz materiałów, wymaga także szkolenia kadry. W tym kontekście istnieje ryzyko, że koszty – zarówno materialne, jak i organizacyjne – przewyższą przewidywane zyski w postaci pozyskania nowych użytkowników i przywiązania ich do biblioteki. W pewnych środowiskach potrzeba pracy twórczej może być przy tym mniejsza lub większa niż zakładana przez bibliotekę, co może stwarzać problemy organizacyjne. Istnieje także ryzyko, że prowadzenie przestrzeni pracy kreatywnej może wykraczać poza zakres kompetencji bibliotekarzy i – jeśli system szkoleń nie spełni swojej roli – obsługa stanowisk *maker space* może obnażyć niedostatki w wiedzy pracowników, a tym samym podważyć ich autorytet i wizerunek.

Podsumowując, wprowadzanie do bibliotek nowych koncepcji zawsze wiąże się z ryzykiem i wymaga szeroko zakrojonych starań o charakterze finansowym i organizacyjnym. Doświadczenia związane z komputeryzacją bibliotek [28] czy ich wchodzeniem w sferę Web 2.0 [13; 32] pokazują jednak, że w większości przypadków działania te odnoszą sukces i korzystnie wpływają na sposób postrzegania bibliotek, szczególnie w środowiskach młodszych grup wiekowych. Wydaje się więc, że z tej perspektywy ewentualne zagrożenia nie przeważają nad szansami (zob. tab. 1).

Tabela 1. Szanse i zagrożenia związane z tworzeniem przestrzeni kreatywnych – analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
• poszerzenie oferty biblioteki • wyjście z ofertą w kierunku nowych grup odbiorców • stworzenie nieformalnego środowiska edukacyjnego • wzmocnienie pozycji biblioteki jako „trzeciego miejsca” • wzmocnienie pozycji bibliotekarzy jako ekspertów w wielu dziedzinach	• konieczność wygospodarowania i adaptacji pomieszczenia lub stworzenia mobilnych stacji kreatywnych • wysoki koszt zakupu sprzętu i materiałów • wysoki koszt napraw i konserwacji urządzeń • konieczność szkolenia kadry
Szanse	Zagrożenia
• możliwość przyciągnięcia do biblioteki nowych grup odbiorców • możliwość wzmocnienia edukacyjnej roli bibliotek (ważne szczególnie dla bibliotek szkolnych, pedagogicznych i akademickich) • możliwość wzmocnienia wizerunku biblioteki jako instytucji przyjaznej, kreatywnej i otwartej • możliwość wzmocnienia i unowocześnienia wizerunku bibliotekarzy	• koszt niewspółmierny do uzyskanych korzyści • problemy z konserwacją sprzętu • zbyt małe lub zbyt duże zainteresowanie • ujawnienie niedostatków wiedzy bibliotekarzy w niektórych dziedzinach

Źródło: opracowanie własne.

Po analizie szans i zagrożeń związanych z wdrażaniem przestrzeni kreatywnych w bibliotekach rozważenia wymaga kwestia perspektyw dalszego rozwoju tego typu inicjatyw. Analiza literatury przedmiotu pozwala stwierdzić, że w wielu publikacjach koncepcja *maker space* jest prezentowana jako trend, który ma szansę zdobyć dużą popularność. Taką opinię prezentują między innymi Penny Dugmore, Hamish Lindop i Baruk Jacob, pisząc: „Przestrzenie kreatywne w bibliotekach są szybko rosnącym na świecie trendem” [10, s. 2]. Zdanie to podziela także John Burke – „Przestrzenie kreatywne są rosnącym obszarem świadczenia usług w bibliotekach szkolnych, publicznych i akademickich” [3, s. 497]. Z przytoczonych wypowiedzi wynika, że przestrzenie kreatywne są odbierane, przynajmniej przez niektórych autorów, jako kolejny obszar, w którym biblioteki różnego typu mogą wykazać się użytecznością dla zaspokajania potrzeb użytkowników. Prognozy te znajdują uzasadnienie w badaniach przeprowadzonych przez Johna Burke. Raport *Makerspaces in Libraries Survey Results 2013* pokazuje, że w wśród wytypowanej grupy bibliotekarzy (143 osoby) aż 41% respondentów oferowało przestrzeń kreatywną w swojej bibliotece, a kolejne 36% planowało takie działania w najbliższej przyszłości [2]. Choć badania były prowadzone na bardzo wybiórczej grupie bibliotekarzy, nie reprezentującej ogółu środowiska, to jednak wyniki te – w połączeniu z dużą liczbą anglojęzycznych publikacji na ten temat oraz obecnością tej problematyki na blogach i konferencjach – pozwalają prognozować, że trend związany z tworzeniem w bibliotekach przestrzeni kreatywnych ma szansę się utrzymać.

Przeprowadzona analiza literatury przedmiotu oraz analiza dobrych praktyk pozwoliła stwierdzić, że tworzenie przestrzeni pracy twórczej może być dobrym instrumentem kreowania pozytywnego wizerunku bibliotek różnego typu – od publicznych, przez akademickie, aż po szkolne. *Maker space* pozwala przyciągnąć do biblioteki użytkowników reprezentujących różne grupy wiekowe i społeczne. Przestrzenie kreatywne sprzyjają integracji użytkowników i wytwarzaniu pozytywnych skojarzeń związanych z biblioteką, stają się kolejnym narzędziem budowania pozytywnego wizerunku tych instytucji. Co ciekawe, zaobserwowane przykłady dobrych praktyk w bibliotekach zagranicznych świadczą, że przestrzenie pracy kreatywnej nie muszą być wynikiem indywidualnego działania samych tylko bibliotek, ale mogą, a może powinny, być efektem współpracy z otoczeniem – studentami, wykładowcami czy przedsiębiorcami. Przestrzenie do pracy nie muszą być także tworzone w budynkach bibliotecznych, mogą mieć charakter przenośny, co może stanowić zaletę i pozwalać dotrzeć do użytkowników w miejscu ich pracy czy nauki. Przestrzenie kreatywne, choć często opierają swoje działania na organizacji dostępu do nowych technologii, np. popularnego w ostatnich latach druku 3D, nie muszą się jednak do tego ograniczać. Biblioteki, często limitowane niewielkimi środkami finansowymi, jakie mają do dyspozycji, mogą stworzyć przestrzenie do pracy, bazując na prostych materiałach plastycznych. Ideą przestrzeni kreatywnych jest stworzenie miejsca przyjaznego osobom twórczym, które chcą eksperymentować i dzielić się swoimi pomysłami z innymi. Nawet przy ograniczonych zasobach finansowych, lokalowych i kadrowych biblioteki są w stanie – przynajmniej w pewnym zakresie – realizować koncepcję przestrzeni kreatywnych, co może w przyszłości zapoczątkować umocnienie ich wizerunku jako instytucji otwartych, kreatywnych i przyjaznych.

Bibliografia

1. BRADY Tara, et al. MakeAbility: Creating accessible makerspace events in a public library. *Public Library Quarterly*. 2014, 33.4, s. 330-347. ISSN 0161-6846.
2. BURKE John. *Makerspaces in Libraries Survey Results 2013* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwj0sMzz07DTAhWEj-CwKHSbsDusQFggiMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.users.miamioh.edu%2Fburkej%2FMakerspaces%2520in%2520Libraries%2520Survey%2520Results%25202013.pdf&usq=AFQjCNEFLVmvPWvE-AfHsxzLFM_ve_Z6FZw&cad=rja. Stan z dnia 19.04.2017.
3. BURKE John. *Making Sense: Can Makerspaces Work in Academic Libraries?* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/conferences/confsandpreconfs/2015/Burke.pdf>. Stan z dnia 22.03.2017.
4. BYKOWSKA Małgorzata. *Public relations w praktyce: kilka sposobów na promocję biblioteki szkolnej*. Warszawa: Dr Josef Raabe Spółka Wydawnicza, 2014. ISBN 978-83-7696-498-0.
5. BYŁOK Felician. Prosumpcja jako forma innowacji na współczesnym rynku. *Marketing i rynek*. 2015, 2, s. 49-61. ISSN 1231-7853.
6. CARELLI Alessandro, BIANCHINI Massimo, ARQUILLA Venanzio. *The Makers contradiction. The shift from a counterculture driven DIY production to a new form of DIY-consumption. 5th STS Italia Conference A Matter of Design: Making Society through Science and Technology. Seminaarijulkaisu kesäkuu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.academia.edu/download/36956605/STS_Italia_AMoD_Proceedings_2014.pdf#page=457. Stan z dnia 12.07.2017.
7. CHACHLIKOWSKA Aldona. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu jako „trzecie miejsce”. *Biblioteka*. 2015, nr 20, s. 153-182. ISSN 1506-3615.
8. College of San Mateo [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://collegeofsanmateo.edu/library/makerspace.php>. Stan z dnia 13.03.2017.
9. CZYŻEWSKA Maria (red.). *Kształtowanie wizerunku biblioteki: praca zbiorowa*. Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, 2007. ISBN 978-83-87981-39-6.
10. DUGMORE Penny, LINDOP Hamish, JACOB Baruk. *Making the makers: an exploration of a makerspace in a city library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.lianza.org.nz/sites/default/files/Dugmore_P_Making_the_makers.pdf. Stan z dnia 17.03.2017.
11. *Educase. 7 Things You Should Know About Makerspaces* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://net.educause.edu/ir/library/pdf/eli7095.pdf>. Stan z dnia 18.03.2017.
12. FRĄCZEK Adriana. Public relations jako narzędzie komunikacji społecznej. *Studia Gdańskie. Wizje i Rzeczywistość*. 2011, t. VIII, s. 116-127. ISSN 1731-8440.
13. GMITEREK Grzegorz. *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu: biblioteka 2.0*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2012. ISBN 978-83-61464-82-2.
14. JASKOWSKA Bożena. *DIY w bibliotece. Biblioteka jako makerspace* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.slideshare.net/bjasko/biblioteka-jako-makerspace-45654255>. Stan z dnia 18.04.2017.
15. JASKOWSKA Małgorzata. *Public Relations bibliotek naukowych w Internecie*. Kraków: Wydawnictwo UJ, 2007. ISBN 978-83-233-2367-9.
16. KAMINSKA Joanna, ŻOŁĘDOWSKA-KRÓL Beata. *Zarządzanie kadrami w bibliotece: praca zbiorowa*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2011. ISBN 978-83-89316-97-4.
17. KELLY Andrew. *Why do we need one of those? The role of the public library in creating and promoting makerspaces* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.alia.org.au/sites/default/files/Kelly%20-%20final.pdf>. Stan z dnia 20.04.2017.
18. KOSZOWSKA Agnieszka. *O co chodzi z tymi drukarkami 3D? Makerzy i makerspace w bibliotece* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://bibliowizjer.blogspot.com/2014/02/o-co-chodzi-z-tymi-drukar-kami-3d.html>. Stan z dnia 19.04.2017.
19. *Makerspace Playbook: school Edition* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0ahUKEwi74ZCCy7LTAhWBB>

SwKHRjUBz8QFgg4MAI&url=https%3A%2F%2Fmakered.org%2Fwp-content%2Fupload-s%2F2014%2F09%2FMakerspace-Playbook-Feb-2013.pdf&usg=AFQjCNErg8GG41ghsAKMagi-_Oj-MQVks7g&cad=rja. Stan z dnia 20.04.2017.

20. MILNE Andrew. *What Makes a Maker: Common Attitudes, Habits and Skills from the Do-It-Yourself (DIY) Community* [Dokument niepublikowany]. Tryb dostępu: <http://summit.sfu.ca/item/14578>. Stan z dnia 13.04.2017.
21. MOOREFIELD-LANG Heather. Makers in the library: case studies of 3D printers and maker spaces in library settings. *Library Hi Tech*. 2014, 32.4, s. 583–593. ISSN 0737-8831.
22. *Nowi mieszczanie: raport trendowy* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.fpiec.pl/nowi_mieszczanie_f5_analytics.pdf. Stan z dnia 18.04.2017.
23. PELTONEN Marjukka, WICKSTRÖM Mikaela. *3D-prints and robots play a part in my story. Participatory learning action and content creation in a library maker space* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://library.ifla.org/869/>. Stan z dnia 11.04.2017.
24. PRZYBYSZ Janina, PIOTEREK Paweł, NOWAK Mariusz. *Budowanie relacji z klientem biblioteki*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, 2014. ISBN 978-83-7205-326-8.
25. Public Library of Cincinnati And Hamilton County [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.cincinnati.library.org/main/makerspace.html>. Stan z dnia 21.03.2017.
26. ROZKOSZ Ewa. *Makerspace w bibliotekach publicznych* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.slideshare.net/EwaRozkosz/makerspace-w-bibliotekach-publicznych>. Stan z dnia 20.04.2017.
27. Sacramento Public Library. *3D print lab* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.saclibrary.org/Services/3D-Printing-Lab>. Stan z dnia 11.03.2017.
28. WINOGRODZKA Katarzyna. *Raport o stanie automatyzacji bibliotek publicznych 2010* [Dokumeent elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.sbp.pl/repository/SBP/sekcje_komisje/komisja_nowych_tehnologii/raport2010.pdf. Stan z dnia 21.03.2017.
29. WŁOCLAWSKA Maria, JERZYK-WOJTECKA Justyna. *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2011. ISBN 978-83-7525-630-7.
30. WOJCIECHOWSKA Maja. *Bibliotekarze i czytelnicy w dobie nowych technologii i koncepcji organizacyjnych bibliotek*. Gdańsk: Ateneum, 2013. ISBN 978-83-61079-22-4.
31. WOJCIECHOWSKA Maja. *Koncepcje organizacji bibliotek*. Gdańsk: Ateneum, 2012. ISBN 978-83-61079-16-3.
32. WÓJCIK Magdalena. *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki*. Kraków: Wydawnictwo UJ, 2013. ISBN 978-83-233-3620-4.

Katarzyna Bartosiak

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego

k.bartosiak@bu.uz.zgora.pl

Kamil Banaszewski

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego

k.banaszewski@bu.uz.zgora.pl

Podejście doceniające jako metoda badawcza w bibliotece

Słowa kluczowe: podejście doceniające, model 4D, rozwój organizacyjny, zasada konstruktywizmu

Abstrakt: Tradycyjne podejście do organizacji cechuje nastawienie na rozwiązywanie problemów i planowanie działań korygujących. Alternatywą dla takiej filozofii jest stworzone przez Davida Cooperridera podejście doceniające (ang. *Appreciative Inquiry*), w myśl którego rozwój organizacji oparty powinien być na mocnych stronach i zasobach firmy. Teoria podejścia doceniającego bazuje na koncepcji społecznego konstruktywizmu oraz na ośmiu zasadach, sformułowanych przez twórców tej filozofii. Metodą badawczą jest natomiast model 4D, w którym wychodząc od odkrycia atutów organizacji, przez wyobrażenie i zaprojektowanie wizji oraz wdrożenie stosownych zmian, wspiera się rozwój firmy i wzmacnia jej tzw. pozytywny rdzeń. Podejście doceniające znalazło zastosowanie w wielu obszarach pracy różnych organizacji. W artykule omówiono aplikację metodologii podejścia doceniającego do badania jakości usług bibliotecznych oraz do stworzenia profesjonalnej strategii rozwoju nowej placówki biblioteczno-informacyjnej.

Keywords: Appreciative Inquiry, the 4D Model, organizational development, the constructionist principle

Abstract: The traditional approach to the organization is characterized by an attitude towards a problem-solving and correction-oriented action. Created by David Cooperrider, the concept of Appreciative Inquiry (AI) offers an alternative philosophy according to which an organizational development should be based on the company's strengths and resources. The AI theory is based on social constructionism and eight specific principles. The AI research method is a 4D Model, starting from the discovery of the organizational strengths, through the creation of a vision and desire design which ends up with the implementation of necessary changes. The 4D method supports the company's growth and reinforces the positive core of the organization. The article describes an implementation of the 4D method to the research of the quality of library services and the and creation of a professional development strategy for the new library and information science organizations.

Doceniać oznacza „uznawać wartość, znaczenie czegoś, pozytywnie ocenić kogoś, coś” [8, s. 630]. Spośród wielu synonimów pojęcia warto wymienić choć kilka: cenić, poważać, szanować, podziwiać, uznawać, chwalić, mieć coś w cenie, mieć uznanie dla czegoś, uznawać wartość czegoś [20]. Czy, jak i co doceniać? Czy i w jaki sposób akt doceniania może

być wykorzystany w pracy różnych organizacji, w tym również bibliotek? Czy z doceniania można zrobić filozofię i stosować ją w praktyce jako metodę badawczą w pracy księżnic?

Na podstawie współpracy z licznymi światowymi organizacjami, jak Disney, DHL czy Pepsi Bottling Company, Adrian Gostick i Chester Elton, trenerzy i znawcy trendów dotyczących kultury organizacyjnej uznali, że docenienie w środowisku pracy nie tylko wzmacnia efektywność przywódczą kierowników, ale przede wszystkim „w najsilniejszy sposób wyzwala ludzki potencjał i jest najefektywniejszym motywatorem, czyli marchewką” [12, s. 21]¹. Zmotywowany pracownik to człowiek, który nie tylko jest zadowolony ze swej pracy, ale i w pełni się w nią angażuje, pozwala mu ona bowiem na samorealizację i przekłada się na jego życiowy sukces. Ponadto badania prowadzone przez HealthStream Inc., czołowego dostawcę szkoleń, badań, analiz i nowoczesnych rozwiązań w branży opieki zdrowotnej udowadniają, że zmotywowani pracownicy przyczyniają się również do sukcesu całej organizacji – „firmy, które skutecznie doceniają wartość swych pracowników, cieszą się ponad trzykrotnie większym zwrotem z kapitału i aktywów od firm, które tego nie robią” [4]. Jednocześnie, według sondaży HealthStream Research przeprowadzonych w 2006 r. wśród 200 tys. pracowników, duże zaangażowanie i zadowolenie nie jest czymś częstym – cechuje ono jedynie 40% zatrudnionych [12, s. 100–101]. Wyniki badań pokazują, że około 2/3 pracowników szuka innej pracy bądź nie jest usatysfakcjonowana swoim życiem zawodowym. Ważna wydaje się także konstatacja płynąca z badań: jedynie fuzja zadowolenia i zaangażowania, będąca wynikiem skutecznego doceniania, przekłada się na wiarę pracownika w cel, wizję i misję firmy, jego zaangażowanie w jej sukces, sprawia także, że pracownik staje się niejako ambasadorem własnej organizacji. Warto przy tym przyrzeć się polskim badaniom. Według ostatnich pomiarów CBOS aktywni zawodowo Polacy są aż w 78% zadowoleni ze swej pracy (30% respondentów udzieliło odpowiedzi „zdecydowanie tak”). Za satysfakcją polskich pracowników odpowiada przede wszystkim ważność i sensowność wykonywanych zadań (81% odpowiedzi), wymóg doskonalenia posiadanych umiejętności (75% wskazań) oraz fakt, że sama praca wydaje się im interesująca (73% respondentów udzieliło takiej odpowiedzi) [1, s. 1–3]. Te optymistyczne wyniki należałoby jednak porównać z nowszymi badaniami oraz w zestawieniu z aktualnymi pomiarami CBOS: w marcu 2016 r. aż 49% Polaków oceniło sytuację na rynku pracy jako złą (w tym 11% jako bardzo złą), zaś 30% ankietowanych wyraziło obawy dotyczące utraty zatrudnienia [14, s. 2, 9–10].

Zdaniem większości menadżerów pracowników motywuje jedynie awans, podwyżka, premia czy nagroda pieniężna. Jednak w rzeczywistości formalne uznanie wcale nie jest najistotniejsze. Dużo ważniejsze dla zatrudnionych okazuje się poczucie sensu wykonywanych obowiązków, dbanie i inwestowanie w ich rozwój przez pracodawców, a także pozytywne wzmocnienie w postaci pochwały, docenienia czy zwykłego „dziękuję” ze strony przełożonego [9, s. 62–65]. Podwładnych „motywuje ich własne zainteresowanie pracą, czerpana z niej przyjemność i satysfakcja oraz związane z nią wyzwania, a nie presja z zewnątrz czy nagrody” [22, s. 98]. Zatrudnieni są tym efektywniejsi, im więcej pozytywnych emocji doświadczają

¹ Adrian Gostick i Chester Elson twierdzą, że odpowiednią metodą doceniania, która wspiera efektywność liderów, jest połączenie docenienia z czterema – ich zdaniem kluczowymi – podstawami przywództwa, na które składa się: określanie celów, komunikacja, wzbudzanie zaufania i przyjmowanie odpowiedzialności [12, s. 35–53].

w pracy, im lepiej oceniają swoją firmę, swych współpracowników i przełożonych – wówczas wzrasta ich kreatywność i pasja. Jednak badania T. Amabile i S. Kramera udowodniają, że „najlepiej na życie wewnętrzne pracowników wpływają wiarygodne informacje o tym, że dobrze wykonali swoją pracę i że menedżerowie to odpowiednio doceniają” [22, s. 98].

Doceniać zatem warto, jednak jak robić to w odpowiedni sposób i w jakich sytuacjach? Za podstawowe i najskuteczniejsze narzędzia (składowe) doceniania w organizacji A. Gostick i C. Elton uważają: bieżące uznanie (które powinno być częste², konkretne i szybkie, czy to w postaci przyjacielskiego poklepania po plecach, czy zwykłego „dziękuję” z ust szefa), docenienie wysokiej efektywności (za przykładowe realizowanie celów firmy i jej wartości, które przekładają się na jej wymierny zysk; docenienie takie powinno być wówczas nieco bardziej formalne, np. w postaci nagrody, a jej wręczenie powinno mieć osobisty charakter, wartość nagrody winna być godziwa i zgodna z włożonym przez pracownika wysiłkiem [12, s. 130–133]), docenienie okresu zatrudnienia w firmie (jako uznanie za całokształt dokonań, również „serwowane” z okazji kolejnych rocznic zatrudnienia [12, s. 137–143]) i uroczystości firmowe (np. z okazji zakończenia projektu, są okazją do podziękowania pracownikom za ich wkład w przedsięwzięcie, wzmacniają także poczucie zespołowości, zaangażowanie pracowników, jak i wzmacniają świadomość marki [12, s. 143–144]).

Znajomość podwładnych pozwala menedżerom doceniać ich w sposób indywidualny. Elastyczność i oryginalność w uznaniu pracowników jest lepsza niż brak pochwał, a świadomość preferencji, hobby i zainteresowań zatrudnionych zachęca ich do większego zaangażowania w pracę. Z pomocą kierownikom i pracodawcom przyjść mogą także wypowiedzi autorów idei „zarządzania przez marchewkę”: lista 125 pomysłów na docenianie została przez nich poszerzona do 365 (na każdy dzień roku³), a ich strona internetowa www.carrots.com oferuje kolejne nietuzinkowe „marchewki” (metody doceniania).

Docenianie stało się kluczową wartością i czynnością w koncepcji Davida Cooperridera, teoretyka i praktyka zmiany i rozwoju organizacyjnego. Jego zdaniem, tradycyjne podejście, oparte na postrzeganiu braków i niedociągnięć, rozwiązywaniu kolejnych problemów i planowaniu działań korygujących, powinno zostać zastąpione sformułowanym przez niego i jego współpracowników⁴ **podjęciem doceniającym** (ang. *Appreciative Inquiry*), bazującym na plusach, mocnych stronach, wartościach, nadziejach, celach, atutach i zasobach organizacji [19, s. 218–220], które dzięki docenieniu, a przez to wzmocnieniu⁵, stanowią będą „pozytywny rdzeń organizacji”, kształtujący kierunek jej przyszłych zmian

² Powołując się na wyniki badań Instytutu Gallupa, najstarszego na świecie instytutu badania opinii publicznej, twórcy idei „zarządzania przez marchewkę” wyliczają: „pracownicy, by czuli się doceniani i byli zaangażowani, powinni być chwaleni co siedem dni. Licząc tylko dni robocze, oznacza to 35 razy w roku” [12, s. 121].

³ 125 pomysłów dotyczących doceniania znajduje się w cytowanej wcześniej książce [12, s. 195–213], kolejne wypowiedzi znaleźć można w innej pozycji autorstwa obu przywoływanych autorów [11].

⁴ Spośród licznych współpracowników i kontynuatorów podejścia doceniającego wymienić należałoby Suresha Srivastwę, Dianę K. Whitney, Jacqueline M. Stavros, Franka J. Barretta, Amandę Trosten-Bloom, czy Gervase’a Bushe’a.

⁵ Skupienie na dodatnich wartościach nie tylko zbliża koncepcję doceniającą do idei psychologii pozytywnej [10, s. 18–26; 17, s. 158–165]. Bazowanie na zasobach i pozytywach jest pokrewne do podejścia coachingowego czy do (bazującego na nurcie terapeutycznym o tej samej nazwie) podejścia skoncentrowanego na rozwiązaniach [21].

i będący jednocześnie podstawą jej nadchodzących sukcesów. Na „pozytywny rdzeń organizacji” (ang. *Positive Core*) składają się jej „przesłe i obecne osiągnięcia, zasoby, nieodkryty potencjał, innowacje, sukcesy, mocne strony, wzniosłe myśli, szanse i możliwości, szczytowe momenty powodzenia, kultywowane wartości i tradycje, kluczowe i wyróżniające kompetencje, zbiorowa mądrość ludzi, głębszy wgląd w duszę organizacji, jej kapitał, wizje możliwej przyszłości” [6].

W najogólniejszym zarysie podejście doceniające określone może być jako „metoda badania i namysłu nad zmianą systemów społecznych (grup, organizacji, społeczności), która zaleca zbiorowy wgląd w to, co «działa najlepiej» po to, by wyobrazić sobie, jak «mogłoby być», co pozwoli wspólnie zaprojektować pożądany stan przyszły, który okaże się tak nieodparty, że nie będzie potrzebna zachęta, przymus ani perswazja, aby planowane zmiany nastąpiły” [2, s. 41–44]. Na filozofię doceniającą D. Cooperridera składa się zarówno teoria, jak i specyficzna metodologia (tzw. model 4D). W warstwie teoretycznej podejście doceniające bazuje na idei społecznego konstrukttywizmu, w myśl którego rzeczywistość tworzona jest przez ludzi za pośrednictwem interakcji społecznych, w jakich uczestniczą, zaś podstawowe założenie stanowi pogląd mówiący, iż „język, jakiego używają ludzie w celu zrozumienia świata, jest społecznym artefaktem, historycznym produktem wymiany między ludźmi” [3, s. 31].

Na filozofię doceniającą składa się osiem podstawowych założeń. Zasada konstrukttywizmu, którą można wyrazić za pomocą hasła „słowa tworzą światy” oznacza, że do rozwoju organizacji przyczynia się komunikacja między pracownikami, a dialog i relacje są podstawą tworzenia znaczeń. Zasada jednoczesności, wyrażająca się hasłem: „pytanie powoduje zmianę”, mówi o tym, że każda zmiana zaczyna się od pytania, które staje się bazą dla tego, czego się dowiemy. W myśl zasady uprzedzania faktów („wizje inspirują działanie”) drogowskazem dla aktualnych działań organizacji jest najbardziej pociągająca z planowanych wizji przyszłości. Zgodnie z zasadą pozytywnego myślenia („pozytywne pytania prowadzą do pozytywnych zmian”), zadając pozytywne pytania, przyczynimy się do bardziej długotrwałych zmian organizacyjnych i wytwarzamy odpowiednią atmosferę oraz chęć do ich wprowadzania. Zasada opowieści („możemy wybrać, czego chcemy się uczyć”) każe postrzegać organizację jako „otwartą księgę”, z której czerpać możemy to, co chcemy, co jest nam potrzebne, czy będzie to inspiracja, doświadczenie, czy wiedza na temat wysokich standardów działania firmy. Zasada ukonstytuowania („działanie «jak gdyby» jest działaniem samospełniającym się”) odwołuje się do motta M. Gandhiego: „bądź zmianą, którą chcesz zobaczyć”, co oznacza, że postępując tak, jakby wymarzona przyszłość była już możliwa, powodujemy, że faktycznie się ona taką staje. Według zasady całkowitości („całość uwypukla to, co najlepsze”) na organizację składa się system ludzki, tj. ludzie, którzy w niej pracują i to oni, jako całość, są jej najcenniejszym zasobem. Zasada wolnego wyboru zaś („wolny wybór wyzwala moc”) oznacza, że swoboda decydowania w zakresie wyboru działań organizacyjnych przyczynia się do wyższej motywacji i większego zaangażowania pracowników niż ich posłuszeństwo wobec żądań ich zwierzchników [19, s. 222].

Model 4D (*Discovery, Dream, Design, Destiny*) to oryginalna, stworzona przez Davida Cooperridera, specyficzna dla podejścia doceniającego metoda badawcza rozwoju i zmiany organizacji, którą określić można jako „odkrycie momentów doskonałości, podstawowych wartości i najlepszych działań (Odkrycie), wyobrażenie sobie pozytywnych możliwości (Marzenie), stworzenie struktur, procesów i relacji wspierających etap Marzenia (Projekt) oraz rozwijanie efektywnego, inspirującego planu implementacji (Przeznaczenie)” [15]. Wszystkie cztery etapy oscylują wokół „pozytywnego rdzenia” organizacji.

Pierwszym, otwierającym etapem cyklu 4D jest faza Discovery (Odkrycie). Polega ona właśnie na odkrywaniu, refleksji i dyskusji (przez uczestniczące w badaniu/procesie osoby) o tym, co „jest najlepsze” w organizacji, co może stać się przedmiotem docenienia [2, s. 42], o skupieniu się na „szczytowych momentach”, gdy członkowie organizacji mieli poczucie, że funkcjonowała ona najlepiej. Chodzi o to, by te pozytywne doświadczenia z przeszłości przenieść w przyszłość [6, s. 43]. Oczywiście proces ten i jego aplikacja muszą być dostosowane do okoliczności i sytuacji. Sam jego przebieg może być wprowadzany na różne sposoby, zarówno w skali całej organizacji, jak i w małych grupach [19, s. 223]. Istotą tego etapu jest zadawanie „bezwartunkowych, pozytywnych pytań”, „pytań doceniających”, które potrafią lepiej oddziaływać na ludzi niż nakazy, stając się początkiem dalszej zmiany, zgodnie z zasadą, że „pytania, które zadajemy, rzeczy, na których się koncentrujemy, tematy, które wybieramy, by o nie pytać, determinują to, co znajdujemy” [6, s. 2, 103]. Zbieranie danych w tej fazie może odbywać się za pomocą wywiadu, obserwacji, ankiet czy grupy fokusowej. Chodzi o to, aby uczestnicy podzielili się swoimi opowieściami (narracjami), dotyczącymi ich najlepszych doświadczeń związanych z organizacją.

Drugim etapem cyklu 4D jest faza Dream (Marzenie). Zasadniczym celem jest tutaj rozwijanie i rozszerzanie postrzegania przez uczestników tego, co jest możliwe do osiągnięcia. W fazie tej wzmacnia się pozytywny rdzeń organizacji. W oparciu o uzyskane w poprzedniej fazie dane/opowieści tworzy się obraz przyszłości, wizji organizacji. Tym, co odróżnia ten aspekt od innych metodologii planowania, jest fakt, że obraz przyszłości budowany jest w oparciu o przykłady działania organizacji w przeszłości w tych momentach, gdy funkcjonowała najlepiej. Tego rodzaju dane można też porównywać (*benchmarking*) z doświadczeniami innych organizacji [6, s. 44].

Trzeci etap cyklu 4D to faza Design (Projekt). Na tym etapie uczestnicy cyklu proszeni są o zaproponowanie konkretnych rozwiązań i propozycji w tworzeniu nowego projektu organizacji – „jak powinno być” [2, s. 42]. Obejmuje on kreowanie nowej społecznej architektury organizacyjnej za pomocą „propozycji prowokujących” (zwanymi inaczej „możliwymi twierdzeniami” lub „zasadami projektowania”). Propozycja prowokująca opiera się na założeniu, „że idealna organizacja jest powiązana z pewnymi ważnymi aspektami czy elementami organizowania: przywództwem, podejmowaniem decyzji, komunikacją lub usługami”. Działa tutaj, jak twierdzą autorzy, następująca analogia: „Budując dom, trzeba zdecydować, po tym jak stwierdzimy, że chcemy mieć drzwi, gdzie mają się one znajdować i jakie mają mieć wymiary. Budując organizację, po zdecydowaniu się na wspólne nią kierowanie, musimy opisać, jak mają wyglądać relacje, współpraca, pożądane przy takim typie kierowania” [6, s. 45–46].

Ostatnią składową czteroelementowego procesu jest faza Destyny (Przeznaczenie), w początkowej fazie istnienia modelu zwana Delivery (Dostarczanie). Została ona zmieniona przez Cooperridera na Przeznaczenie po tym, jak zauważył, że wcześniejsze określenie wywołuje skojarzenia z tradycyjnymi implementacjami zmian w organizacjach [2, s. 42–43]. Nie ogranicza się ona tylko do „dostarczenia” wcześniej „odkrytej”, „wyobrażonej” i „zaprojektowanej” formy. Jest etapem otwartym, czasem ciągłej nauki, korekt i improwizacji w obrębie wspólnych ideałów [6, s. 46–47]. Przeznaczenie powinno być początkiem tworzenia uczącej się organizacji opartej na docenieniu [6, s. 200]. Chodzi tutaj również o to, by podtrzymywać i ciągle wzmacniać te elementy, które napędzają rozwój organizacji [16, s. 171].

Korzystne efekty i siłę metody 4D do wspierania i wywoływania pozytywnych zmian oraz rozwoju organizacji odkryło wiele światowych firm, jak choćby General Motors, Nokia, Philips, British Airways, Hewlett Packrad, Avon Mexico, NASA czy McDonald’s [7, s. 1–30], jak również różne organizacje pozarządowe [18, s. 222–230]. Metoda znalazła zastosowanie w takich obszarach pracy organizacji, jak tworzenie misji i planowanie strategii, uczenie się i rozwój pracowników, wspieranie innowacyjności, zmiana kultury organizacyjnej, działania HR, ocena wydajności pracy, coaching i komunikacja w firmie, rozwój grup badawczych i zadaniowych, wprowadzanie nowych produktów i usług, procesy benchmarkingowe czy polepszenie kontaktów z klientami firmy. Choć często przyjmowana ze zdziwieniem, metodologia 4D przynosi wiele satysfakcji zarówno badającym, jak i badanym. Jak pisze Sarah Micheal: „podejście doceniające okazało się być potężnym narzędziem badawczym (...), pozwala ono dać swoim rozmówcom silną dawkę stymulacji, zachęty i poczucia sensu, które sprawiają, że ich praca zyskuje dzięki temu, że zainwestowali swój czas i byli szczerzy podczas prowadzonych z nimi wywiadów” [18, s. 229]. Bezsprzeczną korzyścią z zastosowania metody 4D i pozytywnych pytań ze strony badacza jest stopniowe otwieranie się na współpracę respondentów, a wreszcie ich wielki entuzjizm w miarę postępów w badaniu. Respondenci często stają się „coraz bardziej chętni do opowiadania swoich historii, oferują dynamiczną i spontaniczną informację, mówią coraz bardziej otwarcie, przestają być defensywni i obawiać się działań odwetowych” [18, s. 226–228] (np. ze strony przełożonych).

Wydawać się może, że biblioteki „ociągają się z zastosowaniem podejścia doceniającego jako techniki zmiany organizacyjnej, pomimo jej popularności w innych środowiskach. Być może nie ma w tym nic dziwnego (...), biorąc pod uwagę długą historię podejścia zorientowanego na rozwiązywanie problemów. Większość bibliotek, które chciałyby ze skutkiem zaaplikować podejście doceniające, musiałyby najpierw wprowadzić znaczące zmiany w organizacyjnych wartościach i przekonaniach” [16, s. 173]. W środowisku bibliotecznym podejście doceniające ma jednak rację bytu. Spośród różnych obszarów pracy biblioteki, metoda 4D wykorzystywana była do badania takich zagadnień, jak wspomaganie procesu nauczania kompetencji informacyjnych, badanie jakości usług biblioteki, badanie działań placówki po połączeniu się z innymi jednostkami organizacyjnymi, redefiniowanie stanowisk pracy, zmiana struktury placówki czy przeprogramowanie celów organizacyjnych biblioteki. Jednym z ciekawszych udokumentowanych przypadków zastosowania metody doceniającej w bibliotece jest przykład specjalistycznej biblioteki ISHE, działającej

przy Uniwersytecie Bloemfontein w Południowej Afryce. Metoda 4D została użyta do sprawdzenia jakości usług biblioteki i stopnia responsywności jej pracowników na potrzeby czytelników. Badani (odwiedzający bibliotekę regularnie, przynajmniej raz w tygodniu) odpowiadali na pytania doceniające, zawarte w sporządzonym na tę okazję kwestionariuszu. W badaniu ograniczono się do pytań z zakresu pierwszej fazy cyklu 4D, wywiad miał więc na celu odkrycie najlepszych doświadczeń użytkowników, jakich doznali w trakcie obsługi bibliotecznej, ujawnienie kluczowych i najbardziej inspirujących wartości, jakie ich zdaniem cechują całość usług, jak i pracowników biblioteki. W wyniku analizy jakościowej odpowiedzi okazało się, że empatyczna, elastyczna, ale i pełna profesjonalizmu postawa jest tym, co przyciąga użytkowników i co cenią sobie najbardziej w kontakcie z biblioteką, również tym, co – ich zdaniem – świadczy o unikalności i fachowości usług biblioteki. „Dokonała obsługa jako pozytywna i napędowa siła biblioteki ISHE potwierdza (doceniającą) zasadę uprzedzania faktów: pozytywne obrazy/wizje wywołują pozytywne działania. Siła tego pozytywnego wizerunku stwarza dla pracowników biblioteki pozytywne warunki, stymulujące ich do wykonywania swych obowiązków na najwyższym poziomie” [13, s. 159].

Innym z odnotowanych przypadków użycia modelu 4D w środowisku bibliotecznym było przeprowadzone w Australii na Uniwersytecie Charlesa Sturta badanie, związane z powstaniem nowego centrum biblioteczno-informatycznego CSIRO IM&T. Pomiary przebiegały w dwóch etapach. Cel pierwszego etapu badania stanowiło odkrycie siły napędowej nowo powstałej placówki (będącej połączeniem biblioteki, archiwum i działu IT). W tym badaniu ograniczono się jedynie do fazy Discovery, a kwestionariusze z pytaniami doceniającymi rozdawane były członkom grupy pilotażowej. Etap ten kończyła analiza uzyskanych wyników i uświadomienie wspólnych wszystkim pracownikom wartości. Celem drugiego stadium badań stało się stworzenie profesjonalnej strategii rozwoju nowej organizacji. Tym razem postanowiono zaprzęgnąć do pomiarów cały cykl 4D: pozytywny temat ustalono na podstawie wcześniej otrzymanych wyników, skonstruowano nowy kwestionariusz, badacze przeprowadzali, na większą skalę niż poprzednio, wywiady z respondentami, twarzą w twarz oraz przy wsparciu narzędzi informatycznych. Wyłonienie wspólnych wątków, tematów, wartości stało się przyczynkiem do przedsięwzięcia kolejnych faz badania: stworzenia wizji (Dream), zaprojektowania strategii rozwojowej (Design) i wreszcie implementacji owej strategii (Destiny). Pełna entuzjazmu ocena zwrotna respondentów na temat prowadzonych prac stanowiła zakończenie badań [16, s. 173–175].

Sukcesy, jakie odnosi aplikacja Cooperridera w działaniu dużych światowych organizacji, jak i zagranicznych bibliotek, pozwala wierzyć, że również w polskim środowisku bibliotecznym ta „filozofia pozytywna” znajdzie rację bytu, a metoda 4D pozwoli odkryć bibliotekom posiadane atuty, wzmocnić je, zaś bibliotekarzy ośmielić do marzenia o lepszej bibliotecznej przyszłości, zaprojektowania i wdrożenia pozytywnych zmian i dalszego rozwoju. Każda organizacja bowiem, w tym również biblioteka, stanowi „centrum ludzkich pokrewieństw, a związki rozkwitają wtedy, gdy postrzega je doceniające oko – kiedy ludzie widzą w sobie nawzajem to, co najlepsze, kiedy mają wspólne marzenia (...) i kiedy jednością łączą ich chęć stworzenia nie po prostu nowego, ale lepszego świata” [5, s. 1].

Bibliografia

1. BOGUSZEWSKI Rafał (oprac.). *Zadowolenie z pracy i jej oceny. Komunikat z badań* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: CBOS, 2013, s. 1–11. Tryb dostępu: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_010_13.PDF. Stan z dnia 12.12.2017.
2. BUSHE Gervase. Appreciative Inquiry Model. In KESSLER Eric H. (red.) *Encyclopedia of management theory*. Los Angeles: SAGE, 2013, s. 41–44. ISBN 978-1-4129-9782-9.
3. COJOCARU Stefan, BRAGARU Constantin, CIUCHI Oana Maria. The role of language in constructing social realities. The Appreciative Inquiry and the reconstruction of organizational ideology. *Revista de cercetare si interventie sociala* [Dokument elektroniczny]. 2012, vol. 36, s. 31–43. Tryb dostępu: http://www.rcis.ro/images/documente/rcis36_02.pdf. Stan z dnia 18.05.2016.
4. COOPER Steve. Make More Money by Making Your Employees Happy. *Forbes* [Dokument elektroniczny]. Jul 30, 2012. Tryb dostępu: <http://www.forbes.com/sites/stevecooper/2012/07/30/make-more-money-by-making-your-employees-happy/#164bc0ca7223>. Stan z dnia 18.05.2016.
5. COOPERRIDER David L. Resources for getting Appreciative Inquiry started: an example OD proposal. *OD Practitioner* [Dokument elektroniczny]. 1996, nr 1, s. 1. Tryb dostępu: http://www.click4it.org/images/7176/Resources_for_Getting_AI_Started.pdf. Stan z dnia 12.12.2017.
6. COOPERRIDER David L., WHITNEY Diana, STAVROS Jacqueline M. *Appreciative Inquiry Handbook: For Leaders of Change*. Brunswick, San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, Crown Custom Publishing, 2008. ISBN 978-1-57675-562-4.
7. COOPERRIDER David L., WHITNEY Diana. *Appreciative Inquiry: A Positive Revolution in Change* [Dokument elektroniczny]. San Francisco, 2005, s. 1–30. Tryb dostępu: https://www.researchgate.net/publication/237404587_A_Positive_Revolution_in_Change_Appreciative_Inquiry. Stan z dnia 12.12.2017.
8. DUBISZ Stanisław (red.). *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1. A–J, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Naukowe, 2003. ISBN 83-01-13868-8.
9. DZIERŻANOWSKI Marcin. Akcja motywacja. *Coaching: twój rozwój – sukces – szczęście*. 2016, nr 2, s. 62–65. ISSN 2081-3112.
10. FREDRICKSON Barbara L., WHITNEY Diana. Appreciative Inquiry Meets Positive Psychology. A Dialogue Between Diana Whitney and Barbara Fredrickson about Organizational Change, Transformation and Innovation. *AI Practitioner* [Dokument elektroniczny]. 2015, vol. 17, nr 3, s. 18–26. Tryb dostępu: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=103633774&lang=pl&site=ehost-live>. Stan z dnia 12.12.2017.
11. GOSTICK Adrian, ELTON Chester. *A Carrot a Day: a Daily Dose of Recognition for Your Employees*. LaytonUtah: Gibbs, Smith, Publisher, 2004. ISBN 1-58685-506-9.
12. GOSTICK Adrian, ELTON Chester. *Zasada marchewki: doceniaj i motywuj*. Warszawa: MT Biznes, 2009. ISBN 978-83-61732-33-4.
13. GRIMSLEY Elrita. Appreciative Inquiry as an Alternative Method to Assess Service Quality in a Special Library. In MCCLEAN Rachel (red.). *Proceedings of the 11th European Conference on Research Methods in Bolton*. Bolton: Academic Conferences Limited, 2012, s. 152–160. ISBN 978-1-908272-45-4.
14. KALKA Jolanta (oprac.). Oceny sytuacji na rynku pracy i poczucie zagrożenia bezrobociem. *Komunikat z Badań* [Dokument elektroniczny]. 2016, nr 49, s. 1–14. Tryb dostępu: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_049_16.PDF. Stan z dnia 12.12.2017.
15. KEENE Christine, SCOTT Peter. *Appreciative Inquiry: Business Planning Using SOAR* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://designresearchtechniques.com/casestudies/appreciative-inquiry-business-planning-using-soar/>. Stan z dnia 12.12.2017.
16. KELLY Tricia. A Positive Approach to Change: the Role of Appreciative Inquiry in Library and Information Organisations. *Australian Academic & Research Libraries* [Dokument elektroniczny]. 2010, vol. 41, nr 3, s. 163–177. Tryb dostępu: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00048623.2010.10721461>. Stan z dnia 12.12.2017.

17. LEWIS Sarah. *Positive Psychology at Work: How Positive Leadership and Appreciative Inquiry Create Inspiring Organizations*. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell, 2011. ISBN 978-0-470-68320-0.
18. MICHAEL Sarah. The promise of Appreciative Inquiry as an interview tool for field research. *Development in Practice* [Dokument elektroniczny]. 2005, vol. 15, nr 2, s. 222–230. Tryb dostępu: <http://www.jstor.org/stable/pdf/4030083.pdf>. Stan z dnia 12.12.2017.
19. SULLIVAN Maureen. The Promise of Appreciative Inquiry in Library Organizations. *Library Trends* [Dokument elektroniczny]. 2004, vol. 53, nr 1, s. 218–229. Tryb dostępu: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=lxh&AN=15289232&lang=pl&site=ehost-live>. Stan z dnia 12.12.2017.
20. SYNONIM.NET [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://synonim.net/synonim/doce-nia%C4%87>. Stan z dnia 12.12.2017.
21. ŚWIDERSKA Olga. Podejście skoncentrowane na rozwiązaniach. In *Psychologia.net.pl* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=674>. Stan z dnia 12.12.2017.
22. WŁODARSKI Włodzimierz. Przestrzeń zarządzania i wpływu na ludzi. *Coaching Review* [Dokument elektroniczny]. 2010, nr 1, s. 87–107. Tryb dostępu: http://www.kozminski.edu.pl/fileadmin/wspolne_elementy/Jednostki/Coaching/review/1_2010.pdf. Stan z dnia 12.12.2017.

Kinga Dobrowolska

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
kinga.dobrowolska@poczta.umcs.lublin.pl

Koncepcja semantycznego repozytorium publikacji naukowych

Słowa kluczowe: repozytorium, sieć semantyczna

Abstrakt: Artykuł przedstawia koncepcję wykorzystania sieci semantycznej do budowy cyfrowego repozytorium publikacji naukowych Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją. Koncepcjonalizacja ta jest oparta o model repozytorium instytucjonalnego rozumianego jako zespół usług, które dana instytucja (np. uniwersytet, organizacja czy też stowarzyszenie) oferuje członkom swojej społeczności. Wspomniane usługi służą do zarządzania oraz upowszechniania cyfrowych dokumentów tworzonych w ramach cyklicznych konferencji naukowych organizowanych przez Towarzystwo. Tworzone repozytorium poprzez wykorzystanie semantyki ma stanowić pomost umożliwiający rozumienie zawartej treści zarówno przez ludzi, jak i komputery.

Keywords: repository, semantic web

Abstract: The article presents the concept of using the semantic web to build a digital repository of scientific publications of the 'Polish Society of Production Management'. Conceptualization is based on the model of an institutional repository understood as a set of services that the institution (eg. the university, organization or association) offers to the members of its community. These services are used to manage and disseminate digital documents created as part of cyclical conferences organized by the Polish Society of Production Management. The repository created through the use of semantics is a bridge that allows understanding of the content contained by both humans and computers.

Jednym z wyróżniających ludzi atrybutów jest umiejętność generowania, przetwarzania i wykorzystywania informacji. Współczesna rewolucja informacyjna, wspierana przez technologie informatyczne, wprowadziła radykalne zmiany w zakresie użytkowania informacji. Uległa zmianie rola i znaczenie informacji w działalności gospodarczej, życiu społecznym, rodzinnym i indywidualnym ludzi [1]. Można zauważyć, że infrastruktura informacyjno-telekomunikacyjna, oprócz aspektów technicznych, takich jak: łatwość, szybkość przesyłu i wyszukiwania informacji oraz pojemność urządzeń do jej sortowania i gromadzenia, wywiera istotny wpływ na zachowania społeczne [1; 2]. W cyfrowym świecie naturalnym środowiskiem dla szeroko rozumianych dokumentów są biblioteki cyfrowe. Systemy informatyczne umożliwiają użytkownikom (często poprzez Internet) szeroki dostęp do różnorodnych obiektów (dokumentów) w formie elektronicznej [3]. Obserwujemy też dynamiczne zmiany w procesie komunikacji naukowej rozumianej jako system, w ramach którego prowadzi się badania naukowe. Ich wyniki poddaje się recenzji, rozpowszechnia

i przechowuje. Do tradycyjnych kanałów komunikacji występujących wśród naukowców, takich jak recenzowane czasopisma naukowe czy też konferencje naukowe, dochodzą nowe, jak np. cyfrowe repozytoria naukowe [4]. Z definicji **repozytorium** wynika, że tworzone są one w celu gromadzenia, zarządzania i długoterminowego archiwizowania oraz udostępniania cyfrowych zasobów nauki [5]. Bywają niekiedy określane jako naukowe biblioteki cyfrowe. Termin „biblioteka cyfrowa” jest terminem bardzo heterogenicznym, odnoszącym się do wielu systemów. Zakres znaczeniowy terminu oscyluje od repozytoriów metadanych oraz cyfrowych obiektów, przez systemy linkujące, odsyłające do innych serwisów, archiwa, systemy zarządzania treścią, po złożone systemy, które łączą w sobie zaawansowane cyfrowe usługi biblioteki [6]. Repozytoria cyfrowe, obok podstawowych funkcji gromadzenia i przechowywania dorobku intelektualnego społeczności naukowych, są sposobem na szybkie publikowanie prac naukowych, zapewniają przy tym powszechny i szybki dostęp do wyników badań naukowych, przyspieszając tym samym proces komunikacji w nauce [7]. Uwzględniając powyższe, można postawić tezę, że repozytoria naukowe stają się w pewnym stopniu systemami reprezentacji wiedzy, która jest dobrem nietypowym. Raz stworzona, nie wymaga ponownego wytworzenia. Może być wykorzystywana jednocześnie przez kilku użytkowników bez straty na wartości, a w wielu przypadkach dopiero jej wykorzystanie nadaje prawdziwą wartość. Znaczenie dostępności wiedzy dla rozwoju nauki od zawsze było faktem niepodważalnym. Nabiera ono szczególnej rangi dzięki możliwościom, które stwarza technologiczna transformacja nauki. Wzrost znaczenia wiedzy pociąga za sobą dylematy związane z jej efektywnym wykorzystaniem. Istniejące mechanizmy ograniczania bądź zamykania dostępu do wiedzy powinny zostać zbalansowane mechanizmami dystrybucji produkowanej wiedzy [8]. Dla bibliotekarzy i informatologów repozytoria (biblioteki cyfrowe) stanowią logiczne rozszerzenie i fizyczne powiększenie bibliotek w społeczeństwie informacyjnym.

Jednym z podstawowych zagadnień w budowaniu systemów opartych na wiedzy jest wybór systemu reprezentacji wiedzy. Teoretyczne podstawy budowy ontologicznych systemów reprezentacji wiedzy opracował John Sowa [9]. Sam termin **ontologia** wywodzi się z języka greckiego i oznacza naukę o bycie jako takim, dociekaniu nad naturą i istotą wszystkiego, co istnieje. Obecnie ontologie stanowią przedmiot badań w różnych obiektach badawczych, m.in. inżynierii systemów informatycznych, w inżynierii wiedzy, w inżynierii języka naturalnego, a także w teorii zarządzania wiedzą [10]. Ontologie tworzone są po to, aby umożliwić formalny zapis wiedzy dotyczącej wybranej dziedziny.

Sieci semantyczne są najstarszym i najbardziej ogólnym typem reprezentacji wiedzy. Sieć semantyczna to przykład sieci, w której dane są przechowywane, opisywane i powiązane w taki sposób, aby mogły być wykorzystywane nie tylko przez ludzi, ale także przez komputery.

W procesie tworzenia repozytorium przyjęto za Marcinem Werłą [19] założenie, że opracowując obiekt umieszczony wewnątrz repozytorium, można zastosować pewne uproszczenie odnoszące się do czynności wykonywanych podczas tego procesu, sprowadzając je do przygotowania metadanych. W terminologii z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej spotyka się określenie „metainformacja” i „metadane” [11]. **Metadane** w tym

przypadku to wszelkie informacje skojarzone z obiektem, niezbędne do jego dalszego istnienia w repozytorium cyfrowym. Wyróżnia się trzy główne rodzaje metadanych:

- metadane opisowe – analogicznie do tradycyjnych rekordów katalogowych;
- metadane administracyjne – informacje niezbędne do zarządzania obiektami cyfrowymi;
- metadane strukturalne – informacje niezbędne do zachowania wewnętrznej struktury obiektu [12].

Głównym zadaniem metadanych jest dostarczanie spójnej dokumentacji opisującej strukturę, proces powstawania i wykorzystania danych w systemie komputerowym. Za Markiem Nahotką można wyróżnić dwa główne podejścia do zagadnień metadanych:

- podejście bibliotekoznawcze, pozwalające głównie na zajęcie się wykorzystywaniem metadanych dla celów tworzenia opisów bibliograficznych dokumentów i ich wyszukiwania;
- podejście informatyczne, pozwalające na zajęcie się wykorzystywaniem metadanych dla zarządzania danymi, kładąc nacisk na ich funkcje administracyjne, zarządzające zasobami danych [11].

W zastosowaniach bibliotecznych metadane spełniają wiele funkcji, wśród których można wymienić m.in. dostarczanie opisu bibliograficznego i charakterystyki treściowej dokumentu elektronicznego, wyszukiwanie danych, lokalizowanie dostępności dokumentu elektronicznego i inne [3]. Powyższe funkcje można rozpatrywać od strony syntaktyki, semantyki i pragmatyki metadanych, co ilustruje rysunek 1.

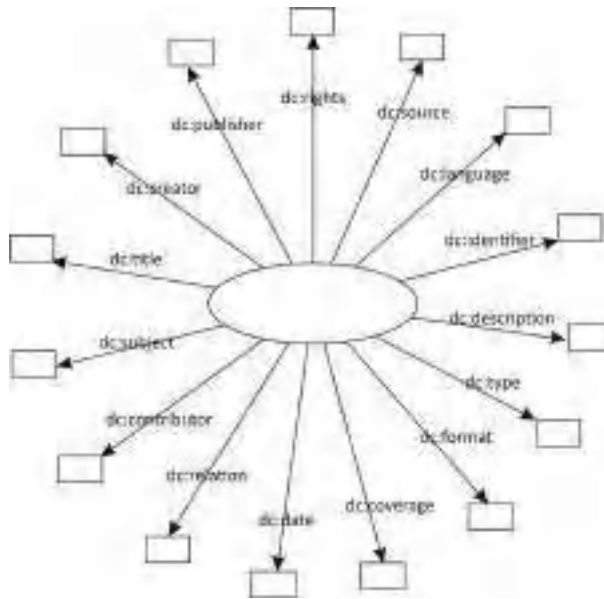
Rysunek 1. Standardy metadanych ustrukturyzowanych

Źródło: NAHOTKO Marek. *Metadane. Sposób na uporządkowanie Internetu*. Kraków, 2004.

Semantyka określa znaczenie gromadzonych metadanych i wyrażana jest w odpowiednim ustrukturyzowaniu rekordu metadanych na pola i podpola (MARC21) czy atrybuty i podatrybuty (DC). Do opisu struktury metadanych najczęściej wykorzystywany jest standard DublinCore (DC), którego początki sięgają 1995 r. DublinCore został przyjęty jako standard ISO w 2003 r. – definiuje on 15 prostych elementów metadanych, które mogą być użyte do opisu zasobów, np. bibliotecznych (zob. Rysunek 2).

Rysunek 2. Schemat modelu „jeża” standardu DC

Źródło: NAHOTKO Marek, MYSZKOWSKI Piotr, MESEK Łukasz, PATKANIOWSKA Danuta. *Struktury danych*. In: JANIĄK Małgorzata, KRAKOWSKA Monika, PRÓCHNICKA Maria (red.). *Biblioteki cyfrowe*. Warszawa, 2012, s. 362–372.

Innym, powszechnie stosowanym w Polsce, standardem metadanych jest standard MARC 21. Rozwijany od lat sześćdziesiątych XX w. jest często przeciwstawiany DC pod względem skomplikowania struktury; w samym rekordzie bibliograficznym wyróżnia się ponad 250 pól [14]. Jednak różnice między tymi dwoma standardami metadanych nie są obecnie tak duże, jakby się wydawało – DublinCore jest stale rozbudowywany i tzw. DCMetadataTerms zawiera już około 100 elementów służących opisowi źródeł.

Z kolei **syntaktyka** określa sposób fizycznego zapisu rekordów metadanych na nośniku maszynowym. Do zapisu danych w formacie MARC 21 stosowana jest syntaktyka oparta o standard ISO 2709, pomyślany głównie w celu ujednocnienia struktur danych przesyłanych na taśmach magnetycznych [14]. Syntaktyka ta zapewnia w świecie bibliotekarskim wsadową wymianę danych. W przypadku DublinCore schemat zapisu metadanych jest niezależny od przyjętej syntaktyki, dzięki czemu rekordy mogą być zapisywane w formacie (X)HTML, XML, RDF i innych.

Rozwiązania stosowane na poziomie pragmatycznym metadanych związane są z tym, co funkcjonuje na poziomie semantycznym. Jako elementy pragmatyki funkcjonują przepisy i instrukcje zapewniania danymi wcześniej utworzonych struktur pól i elementów (czyli poziomu semantycznego). Tutaj sytuacja przedstawia się o wiele bardziej korzystnie dla standardu MARC 21, dla którego przygotowano (lub wykorzystano w nim) bardzo rozbudowane narzędzia tworzone na różnym poziomie, od międzynarodowego (AACR2, ISBD), po krajowy i lokalny (np. zestawy szczegółowych instrukcji tworzonych w Centrum Nukat) [15].

Język reprezentacji wiedzy jest naprawdę przydatny tylko wtedy, gdy istnieje środowisko pozwalające na jego wykorzystanie. Technologie semantyczne są niezbędne do zautomatyzowanego gromadzenia i przetwarzania rozproszonych danych. Obecnie Internet zmierza do całkowicie maszynowego przetwarzania informacji. Najważniejszym celem procesu przetwarzania takich danych jest w tym przypadku ich semantyczna integracja i modelowanie, których wynikiem jest wiedza reprezentowana w maszynowo przetwarzalnym języku, np. RDF/RDFS, OWL, CNL, SWRL. Ontologia jest logiczną teorią reprezentowaną przez intencjonalne znaczenie sformalizowanego słownika, tzn. jego ontologiczne zaangażowanie w określoną konceptualizację rzeczywistości [3]. Ontologia wyrażona za pomocą języka OWL stanowi repozytorium wiedzy, z którego można wydobywać informacje. Wydobywanie informacji wyrażonych w postaci ontologii ma cechy zarówno wydobywania informacji zgromadzonych w bazach danych, jak i pozyskiwania informacji ze stron internetowych z wykorzystaniem wyszukiwarki internetowej. Dane zawarte w ontologiach mogą być znacznie bardziej zróżnicowane niż dane zgromadzone w bazach danych.

Możliwe jest jednak wydobywanie informacji z ontologii przez bezpośrednie formułowanie zapytań, podobnie jak w przypadku wyszukiwania za pomocą wyszukiwarek internetowych. Istnieją liczne języki przeznaczone do tworzenia ontologicznych zapytań. Część z nich ma podobne zastosowanie jak język SQL. Za ich pośrednictwem aplikacje komunikują się z systemami zawierającymi dane w postaci ontologii. Z pomocą tych języków definiuje się, jakie dane mają zostać wydobyte z ontologii. Dostępne środowiska softwareowe, w tym *open source*, umożliwiają w miarę efektywne (choć nie do końca zautomatyzowane) budowanie semantycznych baz wiedzy opartych o metodologię ontologicznej inżynierii wiedzy.

Tworzenie repozytoriów wynika z chęci zachowania dorobku intelektualnego instytucji naukowej, potrzeby zniesienia barier w dostępie do wiedzy oraz z konieczności przeciwdziałania kryzysowi w komunikacji naukowej. Dystrybucja wiedzy poprzez subskrybowane czasopisma naukowe nie zaspokaja w pełni potrzeb środowiska naukowego [4]. W repozytoriach i archiwach mogą znaleźć się zarówno teksty niepublikowane i nierecenzowane (preprinty), jak i publikacje, które przeszły proces recenzji i zostały zaakceptowane do druku (postprinty) [16]. Do najważniejszych kwestii, które należy uwzględnić w procesie tworzenia repozytorium, można wskazać te pokazane w tabeli 1.

Tabela 1. Kwestie do poruszenia przy taksonomii elementów biblioteki cyfrowej

	Dane	Metadane	Procesy
Transpozycje jednostek tradycyjnej biblioteki	Jak przenosić?	Jak przenosić metadane zależne fizycznie od informacji?	Jak dostarczyć narzędzia do zaangażowania ludzi w ten proces?
Jednostki biblioteki cyfrowej	Jak dostosowywać się do szybkiej i ciągłej zmiany nowych typów danych?	Jak zabezpieczać spójność oddzielnie utrzymywanych metadanych?	Jak dystrybuować?

Źródło: JANUSZKO-SZAKIEL Aneta, SZEPSKI Marek. *Internet – niewykorzystana szansa promocji polskiej nauki*. In PUCEK Zbigniew, BIERÓWKA Joanna (red.). *Polska w mediach, media w Polsce*. Kraków, 2012, s. 123.

Jednak głównym celem budowy repozytorium instytucjonalnego jest upowszechnianie dorobku naukowego oraz promowanie badań naukowych prowadzonych na uczelni. Do celów pochodnych należeć mogą: zwiększenie widoczności oraz cytowalności prac, ułatwienie dostępu do badań, umożliwienie większej wymiany myśli naukowej oraz nawiązywanie współpracy między naukowcami, promocja osiągnięć naukowych, wspieranie edukacji studentów.

Tworzenie instytucjonalnych repozytoriów cyfrowych, w których sami pracownicy naukowcy mogliby zamieszczać swoje osiągnięcia i byłyby one widoczne oraz udostępniane przez Internet, jest w Polsce wciąż mało popularne. Literatura przedmiotu [4] przedstawia proces tworzenia repozytorium instytucjonalnego jako trzy główne etapy: projektowanie, wdrożenie i rozwój. Etap projektowania wymaga w pierwszej kolejności teoretycznej analizy zagadnienia, przeprowadzenia badań postaw środowiska wobec przedstawianej idei, opracowania wstępnego modelu budowy platformy oraz harmonogramu prac. Na etap wdrożenia składa się wybór, implementacja oraz testowanie oprogramowania, ustanowienie procedur, podstaw prawnych, a w konsekwencji stworzenie dokumentu polityki funkcjonowania repozytorium oraz uruchomienie jego finalnej wersji.

Model semantycznego repozytorium publikacji naukowych Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją oparto o materiały konferencyjne zgromadzone na stronie internetowej Towarzystwa, organizatora cyklicznej konferencji naukowej *Innowacje w Zarządzaniu i Inżynierii Produkcji* (rysunek 3).

Rysunek 3. Strona Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją – wykaz publikacji

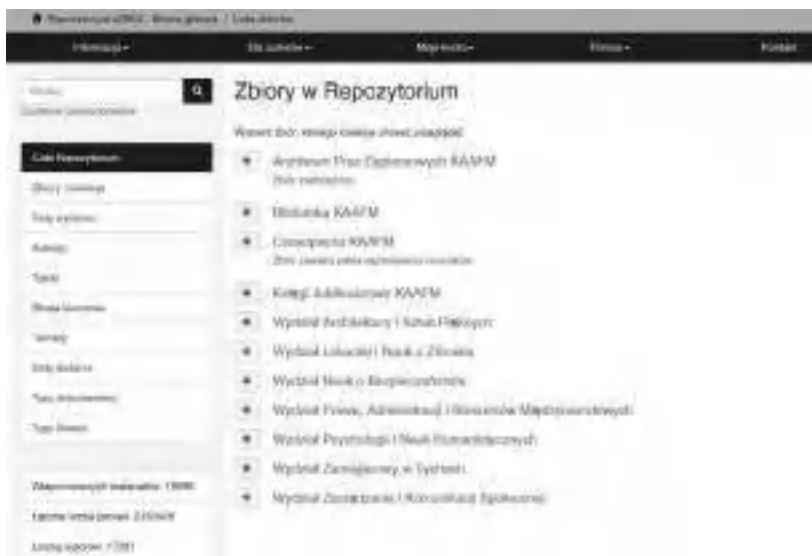

Źródło: http://www.ptzp.org.pl/s98/Artykuly_IZIP_2016.

Artykuły naukowe zostały wstępnie podzielone na: lata wydania, poszczególne tomy, tematykę, nazwisko autora i tytuł artykułu. Jednakże eksploracja treści (przeglądanie i wyszukiwanie artykułów) jest mocno utrudniona – brakuje możliwości zapoznania się ze streszczeniami prac czy też alokacji placówek naukowych. Repozytorium to prezentuje jedynie podstawowe elementy i nie spełnia wszystkich oczekiwań użytkowników. Biorąc pod uwagę powyższe braki, zapoznano się z dostępnymi na rynku rozwiązaniami platform bibliotek cyfrowych, potrafiących zrealizować zakładane cele. Dodatkowo, w kontekście przygotowania semantycznego, należało uwzględnić zarówno wytyczne opisu bibliograficznego MARC 21, jak i standardu DC, które zawierają wszystkie požądane przez bibliotekarzy i późniejszych użytkowników elementy opisu bibliograficznego. Szczególną uwagę zwrócono na opracowanie polityki funkcjonowania repozytorium, która powinna zawierać przejrzyste zasady gromadzenia, deponowania, udostępniania i zabezpieczania dokumentów w nim zamieszczanych.

Przykładem realizacji większości zakładanych celów okazało się repozytorium eRIKA Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, wykorzystujące platformę DSpace. Repozytorium eRIKA to cyfrowa kolekcja dokumentów stanowiących świadectwo naukowej, badawczej oraz dydaktycznej działalności pracowników Krakowskiej Akademii. Znajdują się tam między innymi: artykuły naukowe, książki i fragmenty książek, rozprawy doktorskie, raporty z prac badawczych, nagradzane prace magisterskie i licencjackie oraz materiały konferencyjne, odpowiednio skatalogowane (rys. 4).

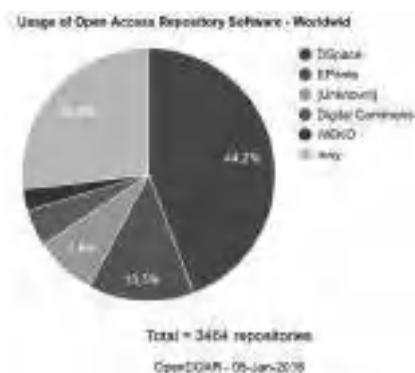
Rysunek 4. Przykład repozytorium eRIKA

Źródło: <https://repozytorium.ka.edu.pl/community-list>.

Zazwyczaj równoległym do procesu tworzenia opisu bibliograficznego etapem budowy repozytorium jest wybór oprogramowania platformy repozytorium. Na rynku informatycznym dostępne są dwie grupy programów do tworzenia platform repozytoriów: komercyjne (np. DigiTool) oraz otwarte (*open source*) (np. EPrints, Dspace). Według danych DOAR (*Directory of Open Access Repositories*) największą popularnością cieszy się produkt DSpace, wykorzystywany obecnie przez ponad 44% funkcjonujących platform (rysunek 5).

Rysunek 5. Otwarte platformy wykorzystywane do tworzenia repozytoriów cyfrowych

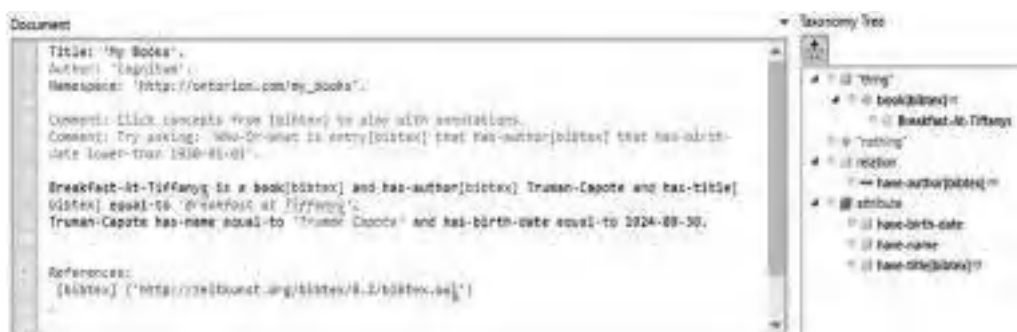
Źródło: *Usage of Open Access Repository Software – Worldwide* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.opendoar.org/onechart.php?cID=&ctID=&rtID=&clID=&llID=&potID=&r-SoftWareName=&search=&groupby=r.rSoftWareName&orderby=Tally%20DESC&chart-type=pie&width=600&height=300&caption=Usage%20of%20Open%20Access%20Repository%20Software%20-%20Worldwid>.

Zarówno idea uniwersalności, jak i szerokie wsparcie społeczności wskazuje na wybór platformy do prezentacji zasobów cyfrowych – dSpace. Choć sposób prezentacji pojedynczego rekordu dSpace jest dość typowy (analogiczny jak w przypadku wielu baz danych czy bibliotek cyfrowych), to można w nim wyróżnić także pewne dodatkowe elementy. Do opisu bibliograficznego zastosowano format DublinCore, który w prosty sposób można rozbudować o dodatkowe pola czy opisy pól. Uwzględniając zachowania wyszukiwawcze użytkowników, ilość, a szczególnie jakość metadanych, powinna być dobierana tak, aby trafność zapytania była jak największa [19]. Do realizacji tego celu przygotowano format opisu publikacji nieco odbiegający od standardu DublinCore, uwzględniający takie pozycje opisu bibliograficznego, jak:

- tytuł,
- autor,
- afiliacja,
- wydawca,
- miejsce wydania,
- data wydania,
- język,
- temat i słowa kluczowe,
- typ zasobu,
- format,
- źródło,
- status prawny,
- identyfikator zasobu.

Format ten posłużył również do budowy drzewa taksonomii (*taxonomy tree*) ontologii zasobów bibliotecznych. Przykład takiego drzewa przedstawia rysunek 6.

Rysunek 6. Przykładowe drzewo taksonomii

Źródło: opracowanie własne.

Zakładając, że utworzone repozytorium materiałów konferencyjnych będzie miało budowę pokazaną na rysunku 6, w celu uzupełnienia informacji można wykorzystać stworzoną na potrzeby tego repozytorium ontologię. Semantyczne wyszukiwanie artykułów można

w tym przypadku oprócz o dodatkowe elementy, znane osobie wyszukującej publikację (np. nazwa uczelni), a nie uwzględnionej w repozytorium. Dodatkowym czynnikiem wspomagającym w pełni wykorzystanie cyfrowego repozytorium jest zastosowanie technologii semantycznych.

Świat technologii cyfrowych, jak również oczekiwania i potrzeby potencjalnych użytkowników Internetu zmieniają się w sposób błyskawiczny i radykalny. Zmiany w sposobach dostępu do informacji wpływają na organizowanie treści, zarządzanie nią oraz udostępnianie. Koncepcja prezentacji materiałów konferencyjnych w bibliotekach cyfrowych wydaje się uzasadniona z kilku powodów: jest zgodna z misją powołania bibliotek cyfrowych; bibliotekom takim znacznie łatwiej pozyskiwać fundusze na digitalizację, gdy będzie ona związana z promocją danego środowiska; potrzeby informacyjne użytkowników zasobów cyfrowych stale rosną, a nie wszystkie jednostki i organizacje są w stanie je w pełni zaspokoić. Głównym celem niniejszego artykułu było przybliżenie możliwości wykorzystania technologii semantycznych do budowy repozytorium cyfrowego. Przedstawiono podstawy technologicznego łączenia metadanych oraz główne wyzwania związane z praktyczną implementacją tego typu usług. Na tym tle zostało przedstawione semantyczne repozytorium publikacji naukowych, gromadzące informacje o publikacjach naukowych z materiałów konferencyjnych Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją. Przedstawiony model stanowi podstawę do dalszych prac związanych z funkcjonalnością i uniwersalnością repozytorium.

Bibliografia

1. CHORÓB Roman, CHORÓB Elżbieta. *Informacja, wiedza i zaufanie w kreowaniu ekspansji innowacyjnych struktur integracyjnych w dobie społeczeństwa cyfrowego. Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*. 2015, z. 4, s. 42–53. ISSN 1898-5084.
2. DOBROWOLSKI Dariusz. *Zarządzanie wiedzą produkcyjną w procesach naturalnych produkcji rolniczej z wykorzystaniem sieci semantycznych*. Kielce: Wydawnictwo Politechniki Świętokrzyskiej, 2015.
3. GOŁUCHOWSKI Jerzy. *Technologie informacyjne w zarządzaniu wiedzą w organizacji*. In SWADŹBA Stanisław (red.). *Prace Naukowe / Akademia Ekonomiczna w Katowicach*. Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, 2007, s. 260. ISSN 2083-8611.
4. JANIĄK Małgorzata. *Biblioteka cyfrowa, biblioteka elektroniczna, biblioteka wirtualna*. In JANIĄK Małgorzata, KRAKOWSKA Monika, PRÓCHNICKA Maria (red.). *Biblioteki cyfrowe*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2012, s. 15–66. ISBN 978-83-61464-70-9
5. JANUSZKO-SZAKIEL Aneta. *Polskie biblioteki i repozytoria cyfrowe jako medium w edukacji i nauce*. In AKSMAN Joanna (red.). *Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych – „w” i „po-mimo” czasów ponowoczesnych*. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne; Oficyna Wydawnicza AFM, 2012, s. 127–137. ISBN 978-83-7571-142-4.
6. JANUSZKO-SZAKIEL Aneta, SZEPSKI Marek. *Internet – niewykorzystana szansa promocji polskiej nauk*. In PUCEK Zbigniew, BIERÓWKA Joanna (red.). *Polska w mediach, media w Polsce*. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne; Oficyna Wydawnicza AFM, 2012, s. 123–139. ISBN 978-83-7571-264-3.
7. KARWASIŃSKA Emilia, RYCHLIK Małgorzata. *W kierunku uczelnianego repozytorium cyfrowego*. In HOLLENDER Henryk (red.). *Cyfrowy świat dokumentu: wydawnictwa, biblioteki, muzea, archiwa*. Warszawa: Centrum Promocji Informatyki, 2011, s. 64.

8. KOKKELINK Stefan, SCHWÄNZL Roland. *Expressing Qualified Dublin Core in RDF / XML. Dublin Core Metadata Initiative* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://dublincore.org/documents/dcq-rdf-xml/>. Stan z dnia 13.12.2017.
9. *Konferencja Innowacje w Zarządzaniu i Inżynierii Produkcji* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://ptzp.org.pl/s49/Konferencja_Innowacje_w_Zarządzaniu_i_Inżynierii_Produkcji. Stan z dnia 13.12.2017.
10. MESEK Łukasz. *Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa – opis przypadku*. In JANIĄK Małgorzata, KRAKOWSKA Monika, PROCHNICKA Maria (red.). *Biblioteki cyfrowe*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2012, s. 522-547. ISBN 978-83-61464-70-9.
11. NAHOTKO Marek. *Metadane. Sposób na uporządkowanie Internetu*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2004. ISBN 8323318255.
12. NAHOTKO Marek. Współdziałanie metadanych: poziomy współpracy. In HOLLENDER Henryk (red.). *Biblioteki w świecie komunikacji sieciowej*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2014, s. 6–12.
13. NAHOTKO Marek, MYSZKOWSKI Piotr, MESEK Łukasz, PATKANIOWSKA Danuta. *Struktury danych*. In JANIĄK Małgorzata, KRAKOWSKA Monika, PROCHNICKA Maria (red.). *Biblioteki cyfrowe*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2012, s. 362–372. ISBN 978-83-61464-70-9.
14. POSKROBKO Bazyli. *Wiedza i gospodarka oparta na wiedzy*. In DEMIANOWICZ Janina (red.). *Gospodarka oparta na wiedzy. Materiały do studiowania*. Białystok: Wyższa Szkoła Ekonomiczna, 2011, s. 47–51. ISBN 978-83-61247-27-2.
15. SADLIK Oliwier. *DSpace jako narzędzie implementacji otwartego dostępu na przykładzie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*. *Notes Biblioteczny Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*. 2014, s. 6–9. ISSN 2353-8902.
16. SOWA John F. *Knowledge Representation: Logical, Philosophical, and Computational Foundations*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole, 2000. ISBN 978-05-3494-965-5.
17. *Trusted Digital Repositories: Attributes and Responsibilities An RLG-OCLC Report* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.oclc.org/content/dam/research/activities/trustedrep/repositories.pdf>. Stan z dnia 13.12.2017.
18. *Usage of Open Access Repository Software – Worldwid* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.openoar.org/onechart.php?cID=&ctID=&rtID=&clID=&lID=&potID=&rSoftWareName=&search=&groupby=r.rSoftWareName&orderby=Tally%20DESC&charttype=pie&width=600&height=300&caption=Usage%20of%20Open%20Access%20Repository%20Software%20-%20Worldwid>. Stan z dnia 13.12.2017.
19. WERLA Marcin. *Do czego jest potrzebna informatyka w digitalizacji?* In HOLLENDER Henryk (red.). *Cyfrowy świat dokumentu: wydawnictwa, biblioteki, muzea, archiwa*. Warszawa: Centrum Promocji Informatyki, 2011, s. 34–50.
20. ZACHER Lech W. *Transformacje społeczeństw. Od informacji do wiedzy*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2007. ISBN 978-83-7483-748-4.

Lidia Mikołajuk

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego
lidia.mikolajuk@lib.uni.lodz.pl

Transfer metadanych między platformą Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego a innymi systemami informacyjnymi

Słowa kluczowe: repozytorium instytucjonalne, metadane, agregatory

Abstrakt: W artykule przedstawiono funkcjonowanie Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego (RUŁ) i jego współdziałanie z innymi platformami. Opisano przesyłanie metadanych z repozytorium instytucjonalnego do systemu Pol-Index oraz import danych z Open Journal Systems i platformy de Gruyter Open. Wymieniono serwisy, w których agregowane jest RUŁ.

Keywords: institutional repository, metadata, aggregators

Abstract: The article describes the functioning of the University of Lodz Repository and its interaction with other platforms. It describes the transfer of metadata between the institutional repository and Pol-Index System as well as import of data from De Gruyter Open and Open Journal System. The article presents the list of services in which the University of Lodz Repository has been aggregated.

Repozytorium instytucjonalne jest platformą służącą do deponowania, gromadzenia i udostępniania bieżącego dorobku naukowego jednostki, która je prowadzi. Publikacje zamieszczane są przez autorów i udostępniane w modelu otwartym. Mogą się w nim znaleźć zarówno teksty niepublikowane i nier recenzowane (preprinty), jak i publikacje, które przeszły proces recenzji i zostały zaakceptowane do druku (postprinty) [8, s. 25].

Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego (RUŁ) zostało utworzone w 2011 r., a jego budowę i administrowanie powierzono pracownikom biblioteki akademickiej. Bibliotekarze, posiadają doświadczenie i znajomość procedur gromadzenia, opracowania i udostępniania dokumentów elektronicznych. Ponadto tworzą metodologię pracy ze źródłami otwartymi i aktywnie promują nowy model dystrybucji tekstów naukowych, co sprawia, że są dobrze przygotowani do czynnego udziału w tworzeniu repozytorium instytucjonalnego.

Do zadań administratorów zarządzających platformą repozytoryjną należy dbałość o jakość metadanych w zgodności z istniejącymi standardami. **Metadane** określają obiekty cyfrowe przechowywane w systemach repozytoryjnych, dostarczając informacji opisowych, strukturalnych czy prawnych. Wskazują wytwórcę dokumentu, jego autora, datę powstania, daty transmisji wewnątrz systemu lub na zewnątrz [1, s. 13–14]. Stanowią niezbędny warunek wyszukiwania, wykorzystania i administrowania dokumentem [10, s. 89]. Treści zamieszczone w repozytorium powinny zostać opisane poprawnie i wyczerpująco, bo tylko

dzięki temu będą dobrze widoczne w wyszukiwarkach internetowych. Utrzymanie wysokiego poziomu metadanych jest warunkiem interoperacyjności, czyli sprawnego funkcjonowania systemu repozytoryjnego, umożliwiającego przesył danych między repozytorium a innymi serwisami. Dzięki efektywnej współpracy między różnymi systemami materiał zdeponowany w repozytorium jest łatwo wyszukiwany z różnych miejsc w Internecie. Właściwe skonstruowanie metadanych dla zgromadzonych w repozytorium publikacji jest zadaniem trudnym i czasochłonnym, wymagającym współpracy między autorami zdeponowanych prac oraz redaktorami repozytorium. Celem funkcjonowania repozytorium jest nie tylko utrzymywanie przestrzeni dyskowej do archiwizacji materiałów, ale także zapewnienie ich widoczności w Internecie. Należy mieć na uwadze kanały informacyjne, za pomocą których użytkownik końcowy dociera do zdeponowanych w repozytorium treści oraz wymagania, jakie powinny być spełnione, by publikacje były w owych kanałach obecne w liczbie reprezentatywnej dla wielkości zasobów danego repozytorium [20, s. 48–49]. Ponadto repozytorium instytucjonalne ułatwia zarządzanie uczelnią poprzez dostarczanie informacji o dorobku naukowym jej pracowników. Jest to niezwykle istotne w kontekście oceny parametrycznej, której poddawane są jednostki naukowe [18].

Samo uruchomienie repozytorium nie wystarczy jednak, by było ono aktywnym narzędziem promocji uczelni, musi stać się elementem infrastruktury informatycznej, w ramach której funkcjonuje. Redaktorzy repozytorium instytucjonalnego już na wstępnym etapie jego projektowania powinni zadbać o właściwy dobór oprogramowania, które w przyszłości ułatwi im spełnienie technicznych wymogów współpracy z agregatorami danych oraz innymi serwisami koegzystującymi w sieci. Przy podejmowaniu decyzji o wyborze oprogramowania bierze się także pod uwagę jego popularność, co może gwarantować dobrą współpracę i wsparcie środowiska akademickiego, choć często decydującym czynnikiem jest bezpłatna licencja. Oprogramowanie typu *open source* poza zmniejszeniem kosztów związanych z uruchomieniem repozytorium wpływa pozytywnie na widoczność zasobów w indeksach wyszukiwarek akademickich. Potwierdzeniem tego są rekomendacje wydane przez Google Scholar: „Jeśli reprezentujesz repozytorium uniwersyteckie, w celu udostępniania swojego dorobku zalecamy korzystanie z najnowszej wersji Eprints, Digital Commons lub DSpace” [19].

Administratorzy Repozytorium UŁ zdecydowali się na wybór oprogramowania DSpace, udostępnionego na licencji BSD (Berkeley Software Distribution), zezwalającej na dowolne modyfikacje kodu źródłowego [4]. Licencja ta jest wyjątkowo korzystna dla długofalowych projektów, wykonywanych przez instytucje, ponieważ często trudno przewidzieć, jak w przyszłości będą kształtować się prace nad oprogramowaniem i potrzeby instytucjonalne [11, s. 138]. Jej zastosowanie umożliwiło dostosowanie budowy RUŁ do struktury uczelni oraz zaprojektowanie intuicyjnego interfejsu dla platformy. Utworzono zbiory dla wszystkich wydziałów i jednostek ogólnouczelnianych, a w ich ramach założono kolekcje, odpowiadające typom dokumentów, jak: artykuły naukowe, książki, rozdziały książek, materiały dydaktyczne, materiały konferencyjne i prace doktorskie. Są one zamieszczane w repozytorium przez ich autorów w trakcie procesu autoarchiwizacji.

Rysunek 1. Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego

Źródło: <http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/>.

W odmienny sposób odbywa się deponowanie artykułów z czasopism naukowych Uniwersytetu Łódzkiego, dla których utworzono osobny zbiór w repozytorium. W kolekcjach założonych dla poszczególnych periodyków publikacje zamieszczane są przez redakcje czasopism lub na ich zlecenie przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Jest to spowodowane faktem, że w czasopismach wydawanych przez Uniwersytet Łódzki publikowane są również teksty pracowników afiliowanych przy innych ośrodkach, ci zaś nie mają uprawnień do samodzielnego deponowania materiałów w Repozytorium UŁ. Gwarancję zamieszczania kompletnych numerów daje więc deponowanie ich przez redakcje czasopism lub uczelnianą oficynę wydawniczą. W kolekcjach poszczególnych periodyków zamieszczane są noty redakcyjne, zawierające szczegółowe informacje o profilu czasopisma, składzie redakcji i radzie naukowej. Kolejne numery czasopism nie są deponowane w formie jednego pliku, co uniemożliwiłoby wyszukanie pojedynczych artykułów, ponieważ każdy z nich nie zostałby opisany metadanymi. Administratorzy repozytorium zamieszczają dla każdego numeru czasopisma spis treści z hiperlinkami do artykułów. Ich pisanie w języku HTML jest czynnością czasochłonną i spowalnia proces archiwizacji materiałów, pozwala jednak redakcji repozytorium zweryfikować zawartość poszczególnych numerów i uzupełnić ewentualne

braki. Czytelnicy zaś otrzymują dobrze skonstruowaną kolekcję periodyków, umożliwiającą łatwą nawigację w jej zawartości.

W przypadku czasopism, które prowadzą proces redakcyjny za pośrednictwem Open Journal System, możliwe jest zaciąganie danych z platformy OJS do repozytorium. Oprogramowanie to ułatwia prowadzenie działań związanych z redagowaniem, recenzowaniem czy komunikowaniem z wydawcą oraz umożliwia umieszczanie w sieci całych numerów otwartych czasopism. Odpowiedzialność za prawidłowy przebieg tego procesu spoczywa na redaktorach naczelnych czasopism [9, s. 12]. Uniwersytet Łódzki podjął decyzję o wykorzystaniu platformy OJS do działań redakcyjnych, zaś archiwizacja i udostępnianie w sieci czasopism prowadzone są w repozytorium. Export metadanych z systemu OJS mógłby znacznie przyspieszyć deponowanie czasopism w RUŁ. Nie ma technicznych problemów z pobieraniem przez DSpace plików z OJS, gdyż opracowany przez Centrum Informatyki UŁ skrypt zapewnia przesył danych. Trudniejszą kwestią okazało się ustalenie z redakcjami czasopism, by efektem prowadzonego przez nie na OJS procesu redakcyjnego były poprawnie opracowane metadane. Ze względu na ich niską jakość nie udało się podjąć stałej współpracy w tym zakresie i kolejne numery czasopism wprowadzane są w dalszym ciągu przez przedstawicieli poszczególnych redakcji lub wydawnictwa UŁ.

Sukcesem natomiast zakończyło się pobieranie danych z platformy wydawnictwa De Gruyter Open, z którym współpracuje kilka redakcji periodyków wydawanych przez Uniwersytet Łódzki. W ramach zawartej z Uniwersytetem Łódzkim umowy wydawca zobowiązany jest do dystrybucji treści do baz abstraktowych i pełnotekstowych oraz dostarczania metadanych do serwisów Open Access. Opracowany przez Sekcję ds. Komputeryzacji Biblioteki UŁ skrypt w znaczącym stopniu przyspiesza pobieranie do repozytorium plików przesłanych przez De Gruyter Open.

Rysunek 2. Skrypt do importu plików z DeGruyter

Lp.	Tytuł	Wol. Nr	Wydawca	ISSN (E)	ISSN	Data wydania	Nr kolekcji
1	Folia Biologica et Oecologica	11 1	De Gruyter Open	1730-2366		2015-12	____
2	Folia Biologica et Oecologica	11 1	De Gruyter Open	1730-2366		2015-12	____
3	International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal	17 1	De Gruyter Open	2300-8695		2015-12	____
4	Research in Language	13 2	De Gruyter Open	2083-4616		2015-06	____
5	Turyzm	25 1	De Gruyter Open	0867-5856		2015-01	____

Źródło: DeGruyter.

Redaktorzy Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego zadbali o nadanie zdeponowanym obiektom identyfikatorów powiązanych z metadanymi. W tym celu instytucjonalne archiwum cyfrowe zarejestrowano w Global Handle-Service – agencji nadzorującej funkcjonowanie systemu identyfikatorów przypisywanych poszczególnym publikacjom. Koncepcja działania systemu Handle została opracowana przez Corporation for National Research Initiatives (CNRI), amerykańską organizację *non profit*, założoną w 1986 r. w celu wspierania rozwoju infrastruktury informatycznej oraz technologii przetwarzania i udostępniania w sieci wyników badań naukowych [5]. Każdy identyfikator składa się z prefiksu, będącego numerycznym kodem, oznaczającym instytucję zarejestrowaną w Global Handle Service oraz sufiksu przypisanego do konkretnego obiektu (Item ID). Działanie systemu umożliwia instytucji rejestrującej zarządzanie obiektami cyfrowymi poprzez dystrybucję, administrację oraz likwidację identyfikatorów.

W celu zwiększenia widoczności w sieci, szerszej dostępności i łatwiejszego wyszukiwania RUŁ zostało zarejestrowane w Agregatorze Ceon, wspólnym punkcie dostępu do zasobów polskich repozytoriów [2]. Współpraca z Agregatorem Ceon wymagała spełnienia warunków technicznych, czyli zastosowania otwartego protokołu przesyłania danych *Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting* (OAI-PMH) i zapisywania metadanych w standardzie Dublin-Core. Po zrealizowaniu owych wymagań Repozytorium UŁ zyskało cechy interoperacyjności – jego metadane mogły być importowane i eksportowane do zewnętrznych systemów, jak np. projektu DRIVER (*Digital Repository Infrastructure Vision for European Research*) – sieci otwartych repozytoriów treści naukowych [6], do którego łódzkie archiwum cyfrowe zostało zgłoszone jeszcze przed rejestracją w Agregatorze Ceon. Projekt DRIVER miał na celu wypracowanie wspólnych rozwiązań technologicznych, umożliwiających integrację europejskich repozytoriów oraz agregację ich zasobów w jednym miejscu. Efektem współpracy jest wspólny interfejs dostępu do zawartości rozproszonych źródeł publikacji naukowych [15, s. 124].

Funkcjonowanie **agregatorów danych** polega na okresowym pobieraniu danych ze źródłowego serwisu i utrzymywaniu we własnej bazie kopii bazy agregowanego serwisu lub zbudowaniu na jej podstawie indeksu wyszukiwawczego [21, s. 7]. Agregatory repozytoriów dzięki pobieraniu metadanych z wielu platform są bardzo cennym źródłem informacji, które stanowi rodzaj dynamicznie rozwijających się bibliografii tematycznych [14, s. 4]. Pozwalają na wydzielanie wielu kategorii zasobów według wybranych kryteriów, np. dziedziny, języka, obszaru geograficznego. Dzięki temu materiały wytworzone przez jedną instytucję stają się częścią wielu kolekcji [16, s. 41]. Podstawą ich sprawnego działania są dobrze zbudowane metadane w serwisach wyjściowych. Agregatory umożliwiają użytkownikom dotarcie do poszukiwanych publikacji naukowych zdeponowanych w wielu repozytoriach. Ze względu na duże rozproszenie zasobów i rozbudowaną infrastrukturę otwartego dostępu odszukanie artykułów związanych z zainteresowaniami czytelnika wymagałoby od niego znajomości konkretnych platform. Z punktu widzenia użytkownika końcowego ważny jest sam tekst naukowy, a nie repozytorium, w którym jest on zdeponowany, dlatego działanie agregatorów jest tak ważne dla szybkiego dostępu do pożądanых publikacji. W Agregatorze Ceon indeksowanych jest 18 polskich platform repozytoryjnych. Na początku 2016 r.

Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego znalazło się na pierwszym miejscu pod względem wielkości zgromadzonych materiałów, mając w swych zasobach ponad 15 tys. rekordów¹. Należy podkreślić, że administratorzy RUŁ nie skupiają się jedynie na liczbie zarchiwizowanych obiektów, przywiązując ogromną wagę do staranności prowadzenia platformy oraz jakości metadanych opisujących deponowane prace.

Rysunek 3. Agregator Ceon

The screenshot shows the Ceon Agregator interface. At the top, there is a logo for 'ceon AGREGATOR' and language options 'pl en'. Below the logo, there are navigation links: 'Strona główna', 'Szukaj', and 'Przeglądaj'. A sidebar on the left allows filtering by 'Przeglądaj według...' with options for 'Język dokumentu', 'Typ dokumentu', and 'Repozytoria'. The main content area features a table with columns for repository names and 'Liczba dokumentów'. The table lists various repositories such as 'Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego' (45552), 'Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego (RUŁ)' (21500), and 'Repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu AMUR' (19315).

Repozytoria	Liczba dokumentów
Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego	45552
Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego (RUŁ)	21500
Repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu AMUR	19315
Repozytorium Centrum Otwartej Nauki	12348
Repozytorium UMK	4546
Repozytorium Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	4260
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Biblioteka Cyfrowa	4054
Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku	2285
Repozytorium Uniwersytetu Przyrodniczo Humanistycznego w Siedlcach RepoS	1474
Repozytorium instytucjonalne WSB NLU	1156
Repozytorium Instytucjonalne Krakowskiej Akademii imienia Andrzeja Frycza Modrzewskiego	1064
Repozytorium IBB PAN	797
ECNIS Repository (Environmental Cancer Risk, Nutrition and Individual Susceptibility Repository)	692
Repozytorium Eny Politechnika Wrocławska	431
Repozytorium Publikacji Naukowych Politechniki Śląskiej	414
Biblioteka Cyfrowa Katedry Lingwistyki Formalnej UW	399
Lectorium (Otwarte Repozytorium Nauk Historycznych)	300

Źródło: <http://agregator.ceon.pl/>.

Materiały zdeponowane w Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego indeksowane są przez wyszukiwarkę BASE (*Bielefeld Academic Search Engine*), która jest jednym z największych serwisów wyszukiwawczych publikacji naukowych udostępnionych w modelu Open Access. BASE zapewnia dostęp do ponad 80 milionów dokumentów z ponad 4 tys. źródeł z różnych dziedzin nauki. Indeksuje repozytoria naukowe oraz czasopisma naukowe wydawane przez placówki akademickie i inne ośrodki badawcze. W odróżnieniu od komercyjnych serwisów, indeksuje wyłącznie publikacje o charakterze naukowym, uwzględniając w wynikach wyszukiwania również zasoby tzw. głębokiego Internetu (ang. deep Internet), który jest pomijany przez inne wyszukiwarki. Wyświetlone wyniki wyszukiwania zawierają dokładne opisy bibliograficzne publikacji dzięki pobraniu danych z platform, na których są zdeponowane.

Dużym wyzwaniem dla administratorów repozytorium był udział w procesie importu danych do systemu POL-Index w 2015 r. System ten stanowi polską bazę cytowań, opracowaną w Centrum Otwartej Nauki Interdyscyplinarnego Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM UW). Jest elementem zintegrowanego systemu informacji o szkolnictwie wyższym POL-on, współfinansowanego

¹ Stan na dzień 25.03.2016 r.

ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i pozostaje własnością Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Głównym celem systemu jest stworzenie narzędzia pozwalającego na uzyskanie informacji o cytawalności czasopism humanistycznych i społecznych z listy B wykazu czasopism punktowanych MNiSW [7, s. 2]. W związku z *Komunikatem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 czerwca 2015 w sprawie kryteriów i trybu oceny czasopism naukowych*, warunkiem uzyskania oceny parametrycznej jest skuteczne wprowadzenie do systemu POL-Index danych zawierających pełne rekordy bibliograficzne każdego z opublikowanych artykułów za okres dwóch lub sześciu lat poprzedzających rok złożenia ankiety [12]. Dostarczenie i zatwierdzenie danych należy do obowiązku przedstawicieli czasopism, które przystępują do procedury ewaluacyjnej. Na redakcjach spoczywa pełna odpowiedzialność za kompletność i poprawność przesłanych danych. System POL-Index może być uzupełniany za pośrednictwem formularza na stronie www, co jest najbardziej czasochłonnym sposobem wprowadzania danych. Inną drogą transferu jest importowanie plików z baz bibliograficznych, współpracujących z POL-Indexem, takich jak AGRO, BazEkon, BazTech, CEJSH, DML-PL i PSJD. Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego UW przygotowało specjalne narzędzie, które umożliwia import danych z wymienionych baz bibliograficznych, dzięki któremu redakcje czasopism unikają wielokrotnego wprowadzania tych samych danych.

Rysunek 4. POL-Index

Źródło: <https://pbn.nauka.gov.pl/polindex/>.

Poza bazami bibliograficznymi możliwe było pobranie plików z repozytoriów prowadzonych przez instytucje akademickie i ich masowy import w formacie XML. Administratorzy Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego aktywnie uczestniczyli w przygotowaniu plików w formacie POL-Index, co wymagało zastosowania specjalnego skryptu do konwersji danych. W trakcie prac nad plikami XML okazało się, że nie wszystkie metadane zamieszczone w RUŁ są zgodne z wymogami systemu POL-Index, do którego należało wprowadzić pełną bibliografię załącznikową z opublikowanych artykułów. Zdeponowane w repozytorium artykuły nie zawsze zawierały spis cytowanej w nich literatury, dlatego przed przygotowaniem plików należało uzupełnić te dane na podstawie przypisów dolnych lub końcowych. Ponadto okazało się, że stosowany w repozytorium sposób numeracji poszczególnych zeszytów i wolumenów czasopism nie jest akceptowany przez POL-Index i należało go zmienić. Zajęli się tym przedstawiciele czasopism, którzy po uzyskaniu uprawnień od administratorów RUŁ mogli nanieść poprawki w opisach bibliograficznych bezpośrednio na stronie platformy repozytoryjnej. Skutkiem takiego rozwiązania była duża oszczędność czasu, co przy napiętym terminarzu i konieczności przesłania rekordów bibliograficznych artykułów za okres sześciu lat miało ogromne znaczenie. Redaktorzy nie wprowadzali całych opisów przez interfejs POL-Indeksu, tylko po uprzednim uzupełnieniu danych w RUŁ otrzymywali od jego administratorów pliki gotowe do importu do POL-Indexu. Współpracę z repozytorium w tym zakresie nawiązało 16 redakcji czasopism. Administratorzy RUŁ zadbali o to, by informacja o tym, które redakcje wykorzystywały taką formę wprowadzenia danych do POL-Indexu, została zamieszczona na stronie systemu. W pliku przygotowanym do importu dodano pole „Kolekcja źródłowa”, w którym wpisane zostało „Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego”. Doświadczenia nabyte w trakcie prac nad przygotowaniem plików dla redakcji czasopism ugruntowały administratorów RUŁ w przekonaniu, że repozytorium jako dostawca danych musi przywiązywać szczególną wagę do ich jakości. Nawet niewielki błąd powodował, że załadowanie plików do POL-Indexu kończyło się niepowodzeniem, gdyż system odrzucał te, których metadane nie były zgodne ze standardem POL-Index. Przedstawiciele redakcji czasopism, którzy zajmowali się importowaniem danych przygotowanych przez operatorów repozytorium, mieli możliwość zapoznania się ze szczegółowymi informacjami dotyczącymi importu danych oraz ewentualnych błędów importu. W drugim przypadku kontaktowali się ponownie z administratorami RUŁ z prośbą o powtórne przygotowanie poprawionych plików.

W celu uniknięcia w przyszłości konieczności przygotowania dla przedstawicieli czasopism większej ilości plików XML w jednym czasie administratorzy zachęcają redakcje do bieżącego wprowadzania danych do POL-Indexu. Po zakończeniu deponowania najnowszych numerów periodyków przygotowują pliki do importu do POL-Indexu, co pozwoli zniwelować działanie pod presją czasu przed kolejną oceną parametryczną oraz umożliwi współpracę z większą liczbą redakcji. Mając świadomość, jakie metadane są wymagane przez POL-Index, przedstawiciele redakcji czasopism większą wagę przywiązują do ich poprawnego wprowadzenia. W latach poprzedzających przeprowadzenie procedury ewaluacyjnej czasopism w oparciu o dane wprowadzone do polskiej bazy cytowani administratorzy RUŁ zamieszczali na platformie DSpace nowe pola dla metadanych, zgodnie z wymogami POL-Indexu. Nie zawsze jednak artykuły zdeponowane przez przedstawicieli redakcji były

opisywane poprawnymi metadanymi, a największy opór wśród depozytariuszy wzbudzała konieczność wprowadzania wszystkich opisów bibliograficznych literatury cytowanej w poszczególnych publikacjach. Dopiero ostaną oceną czasopism uzmysłowiła ich redaktorom, jakie znaczenie mają poprawne metadane.

Podstawową funkcją repozytorium instytucjonalnego jest gromadzenie, archiwizowanie i udostępnianie dorobku badawczego pracowników naukowych. Jednak bez zapewnienia dobrej widoczności jego zasobów w agregatorach i wyszukiwarkach internetowych prowadzenie cyfrowego archiwum traci sens. Zdeponowane obiekty muszą być opatrzone właściwymi metadanymi, które umożliwią ich odszukanie przez użytkownika końcowego. Ten zaś wyszukuje potrzebne publikacje z poziomu ponadinstytucjonalnego, gdyż ważniejsze są dla niego same materiały, a nie miejsce ich deponowania. W 18. zestawieniu Ranking Web of Repositories w styczniu 2016 r. platforma Uniwersytetu Łódzkiego zajęła 418 miejsce pod względem widoczności w Google Scholar [17]. Administratorzy łódzkiego repozytorium podejmują starania, by zwiększyć widoczność RUŁ w narzędziach Google i podnieść współczynniki indeksacji² [13, s. 1]. Należy podkreślić, że redaktorami Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego są bibliotekarze, którzy mając doświadczenie z zakresu gromadzenia i opracowania zasobów elektronicznych, szczególnie nacisk kładą na otwartość dostępu do treści naukowych. W rezultacie kilkuletniej działalności platforma RUŁ jest rozpoznawalnym i efektywnym kanałem komunikacji naukowej.

Bibliografia

1. ADAMUS Justyna. Metadane w archiwizacji dokumentów elektronicznych. *Zagadnienia Informatyki Naukowej*. 2009, nr 2, s. 13–28. ISSN 0324-8194.
2. *Agregator Ceon* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://agregator.ceon.pl/>. Stan z dnia 31.03.2016.
3. *BASE* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.base-search.net/about/en/index.php>. Stan z dnia 31.03.2016.
4. *BSD License Definition* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.linfo.org/bsdlicense.html>. Stan z dnia 31.03.2016.
5. *Corporation for National Research Initiatives* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.cnri.reston.va.us/>. Stan z dnia 31.03.2016.
6. *DRIVER* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.driver-repository.eu/>. Stan z dnia 31.03.2016.
7. FENRYCH Wojciech, NOWIŃSKI Aleksander, ZAMEYŃSKA Katarzyna, SYLWESTRZAK Wojciech. *POL-index – Polska Baza Cytowań*. Materiały Konferencyjne EBIB [Dokument elektroniczny]. 2013, nr 24, s. 4. Tryb dostępu: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/viewFile/40/165. Stan z dnia 31.03.2016.
8. HOFMOKL Justyna, TARKOWSKI Alek, BEDNAREK-MICHALSKA Bożena, SIEWICZ Krzysztof, SZPROT Jakub. *Przewodnik po otwartej nauce* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: ICM, 2009. ISBN 978-83-917150-4-8. Tryb dostępu: http://ceon.pl/images/przewodnik_po_otwartej_nauce.pdf. Stan z dnia 31.03.2016.

² Stosunek indeksacji to liczba adresów URL widocznych w danej wyszukiwarce do liczby zdeponowanych w repozytorium materiałów, gdy zastosowana jest komenda „site:” z nazwą danej domeny.

9. *Informator dla autorów Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego* [Dokument elektroniczny]. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2015. Tryb dostępu: https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/download/f54c58c-4837c5fc363a0388ffce9cf54_Informator%20dla%20Autor%C3%B3w%20Wydawnictwa%20Uniwersytetu%20C5%81%C3%B3dzkiego.pdf. Stan z dnia 31.03.2016.
10. JANUSZKO-SZAKIEL Aneta. *Zabezpieczanie wiarygodności zasobów cyfrowych deponowanych w repozytoriach instytucjonalnych*. In CHMIEŁOWSKI Wojciech Z., WILK-KOŁODZIEJCZYK Dorota (red.). *Metody analizy i oceny bezpieczeństwa oraz jakości informacji*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM, 2012, s. 83–97. ISBN 978-83-7571-249-0.
11. JESZKE Łukasz. Repozytorium DSpace względem zaleceń Web 2.0. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*. 2009, nr 2, s. 135–147. ISSN 2080-1807.
12. *Komunikat Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 czerwca 2015 w sprawie kryteriów i trybu oceny czasopism naukowych* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_06/57d62136155875b12419981aa086b9f9.pdf. Stan z dnia 31.03.2016.
13. LEWANDOWSKI Tomasz. *Google Scholar a repozytoria i biblioteki cyfrowe w Polsce*. In *CEON. Otwarta Nauka* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://otwartanauka.pl/analysis/case-studies?id=945>. Stan z dnia 31.03.2016.
14. LEWANDOWSKI Tomasz, STARCZEWSKI Michał. Po czym poznać dobre repozytorium? *Biblioteka i Edukacja* [Dokument elektroniczny]. 2014, nr 6, s. 1–16. Tryb dostępu: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/6316/Po%20czym%20rozpozna%C4%87%20dobre%20repozytorium_Biblioteka%20i%20Edukacja.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Stan z dnia 31.03.2016.
15. NIEZGÓDKA Marek, CZERNIAWSKA Dominika, LESZCZYŃSKI Karol, SZPROT Jakub. *Wdrożenie i promocja otwartego dostępu do treści naukowych i edukacyjnych* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: ICM, 2011. Tryb dostępu: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/1545/20120208_EKSPERTY-ZA__OA__ICM.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Stan z dnia 31.03.2016.
16. *Otwarta nauka w Polsce 2014. Diagnoza* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: ICM, 2014. Tryb dostępu: <http://pon.edu.pl/index.php/nasze-publicacje?pubid=13>. Stan z dnia 31.03.2016.
17. *Ranking Web of Repositories* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://repositories.webometrics.info/en>. Stan z dnia 31.03.2016.
18. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym. Dz. U. 2015, poz. 2015.
19. *ScholarGoogle. Inclusion Guidelines for Webmasters* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://scholar.google.com/intl/en/scholar/inclusion.html>. Stan z dnia 31.03.2016.
20. SZPROT Jakub (red.). *Otwarty dostęp w instytucjach naukowych* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: ICM, 2015. Tryb dostępu: <http://pon.edu.pl/index.php/nasze-publicacje?pubid=17>. Stan z dnia 31.03.2016.
21. WERLA Marcin. *Dobre praktyki udostępniania on-line baz bibliograficznych i pełnotekstowych*. In *Materiały Konferencyjne EBIB* [Dokument elektroniczny]. 2013, nr 24. Tryb dostępu: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/viewFile/43/166. Stan z dnia 31.03.2016.

Strategia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na lata 2015–2018. Doświadczenia z tworzenia

Słowa kluczowe: strategia, analiza SWOT, ankieta, jakość usług

Abstrakt: Celem artykułu jest przedstawienie procesu tworzenia *Strategii dla Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie ze szczególnym uwzględnieniem badań ankietowych*, przeprowadzonych wśród użytkowników BUWu. Prace nad formułowaniem *Strategii Uniwersytetu Warszawskiego na lata 2014–2018* zainicjowały proces tworzenia dokumentu strategicznego dla BUWu. W procesie tym można wyróżnić dwa najważniejsze etapy. Pierwszym było gromadzenie danych, niezbędnych do stworzenia analizy SWOT, wskazanie obszarów działalności oraz interesariuszy jednostki. Najważniejszą zastosowaną na tym etapie metodą pozyskiwania danych było przeprowadzenie dwóch badań ankietowych (badanie satysfakcji użytkowników z usług, oferowanych przez BUW oraz badanie poziomu satysfakcji zespołu pracowników BUWu). Drugim etapem było sformułowanie wizji i misji jednostki, sporządzenie rysu historycznego, określenie celów strategicznych i szczegółowych. Utworzenie *Strategii Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego na lata 2015–2018* pozwoliło na kompleksowe spojrzenie na instytucję, ułatwiło zrozumienie perspektywy odbiorców usług oferowanych przez jednostkę oraz umożliwiło wskazanie obszarów, na których należy skupić większą uwagę, a także zrozumienie znaczenia wszystkich wewnątrzinstytucjonalnych procesów.

Keywords: strategy, SWOT analysis, questionnaire, service quality

Abstract: The aim of the article is to present the process of creating the *Strategy for the University Library in Warsaw*, with particular emphasis on surveys conducted amongst users of University Library in Warsaw. Formulating the Strategy of the University of Warsaw for the years 2014–2018 initiated the process of creating a strategic document for the library. In this process, two most important stages can be distinguished. The first step was collecting the data essential for the SWOT analysis and indicating the areas of the library activity and its stakeholders. The most important data acquisition method at this stage was conducting two surveys (user satisfaction survey in the field of services offered by the University of Warsaw Library and the research in the field of work satisfaction of the library staff). The second step was formulating a vision and mission of the library, preparing the historical view and defining strategic goals and objectives. The creation of the Warsaw University Library Strategy for the years 2014–2018 gave a comprehensive view of the institution, facilitated the understanding of the users' perspective of the services offered by the library and allowed to identify areas on which more attention should be focused as well as an understanding of the importance of all inter-institutional processes.

W literaturze dotyczącej zarządzania strategicznego funkcjonują różne pojęcia **strategii**. Według Marii Romanowskiej pojęcie to można rozumieć jako program określający główne cele przedsiębiorstwa i sposoby ich osiągnięcia [6, s. 30]. Bardziej szczegółowo termin strategia definiuje Adam Stabryła, który opisuje ją jako naczelną orientację gospodarczą, stanowiącą wytyczną postępowania kierownictwa jednostki w związku z sytuacjami, jakie zachodzą w otoczeniu i przy uwzględnieniu własnego potencjału kadrowego, organizacyjnego, finansowego i techniczno-produkcyjnego [7, s. 39].

Tworzenie strategii jest jednym z elementów **zarządzania strategicznego**. W literaturze działanie to jest określone jako kompleksowy, interdyscyplinarny i wielofazowy proces, który obejmuje etap formułowania planu strategicznego, implementacji strategii oraz kontroli strategicznej. Zarządzanie strategiczne łączy w sobie wszystkie płaszczyzny zarządzania, tj. zarządzanie techniczne (koordynacja technologii, informacji, zasobów ludzkich i finansowych), zarządzanie kulturą (tworzenie i utrzymywanie zbioru wspólnie podzielanych wartości i poglądów) oraz zarządzanie podsystemem społecznym (zarządzanie polityczne, władzą, kadrami) [4, s. 11].

Jarosław Domański podkreśla, że pojęcie strategii i zarządzania strategicznego nie dotyczy tylko przedsiębiorstw o charakterze komercyjnym. Wykazuje on, że zarządzanie strategiczne we wszystkich możliwych wymiarach może być przydatnym narzędziem w funkcjonowaniu organizacji *non-profit*, do których zaliczane są również biblioteki i organizacje pozarządowe. Potrzeba tworzenia strategii dla tego typu instytucji wynika m.in. z wymogu bardziej racjonalnego i efektywnego zarządzania funduszami, z uwagi na rosnące wymagania beneficjentów oraz z potrzeby reagowania na najpoważniejsze zmiany i zagrożenia płynące z otoczenia [2, s. 86].

Tworzeniem i publikowaniem strategii rozwoju zajmują się w Polsce zarówno biblioteki publiczne, jak i biblioteki naukowe. Spośród dotychczas powstałych w bibliotekach naukowych dokumentów można wskazać *Strategię rozwoju Biblioteki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*, której realizację zaplanowano do końca 2017 r.¹ oraz plan strategiczny powstały w Bibliotece Uniwersytetu w Białymstoku². Spośród planów rozwoju, utworzonych w bibliotekach publicznych, można wymienić m.in.: *Strategię rozwoju Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego na lata 2011–2015*³ oraz *Strategię Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi na lata 2011–2016*⁴. Dokumenty strategiczne dwóch powyższych oraz szesnastu innych bibliotek wojewódzkich powstały w ramach projektu *Biblioteki w społeczeństwie wiedzy – strategie dla przyszłości*. Akcja rozpoczęła się w marcu 2010 r.

¹ Dokument utworzony we współpracy z Wewnętrznym Systemem Zapewniania Jakości Kształcenia Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Tekst strategii jest dostępny online: http://bu.uwm.edu.pl/sites/default/files/files/dla_nauki/podstawa_prawne_oceny_dorobku/inne/strategia_bu_uwm_w_olsztynie.pdf.

² Tekst zawiera misję, analizę SWOT oraz cele strategiczne. Jest dostępny online na stronie internetowej Biblioteki Uniwersytetu w Białymstoku: <http://bg.uwb.edu.pl/?pid=Misja>.

³ Tekst strategii dostępny online: https://wirtualnysegregator.org/repository/PROJEKT%2018/Strategie%20WBP/Biblioteka_Publiczna_m.st.Warszawy.pdf.

⁴ Tekst strategii dostępny online: http://www.wbp.lodz.pl/pliki/strategia_wimbp.pdf.

i trwała do kwietnia 2011 r. Koordynatorem projektu była Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego [5, s. 1].

Proces tworzenia *Strategii Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na lata 2015–2018* rozpoczął się w listopadzie 2014 r., kiedy Prorektor Uniwersytetu Warszawskiego ds. rozwoju i polityki finansowej prof. Anna Giza-Poleszczuk zwróciła się do wszystkich jednostek Uniwersytetu Warszawskiego (UW) z zaleceniem stworzenia lub przeformułowania własnych dokumentów strategicznych. Efektem końcowym prac podjętych w obrębie jednostek UW miał być szereg dokumentów strategicznych, które swoją konstrukcją i treścią byłyby spójne i zgodne z założeniami oraz celami umieszczonymi w *Strategii Średnioterminowej Uniwersytetu Warszawskiego na lata 2014–2018*.

Strategia, której zalecenie utworzenia otrzymała każda jednostka Uniwersytetu Warszawskiego, miała stanowić dokument o charakterze planistycznym, przedstawiający wzorzec działania na najbliższe lata. Schemat ten miał być oparty o dotychczasowe doświadczenia oraz wszelkie posiadane zasoby. Próba sformułowania strategii, której podjęła się również Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW), pozwala na uporządkowanie i zhierarchizowanie zaplanowanych działań. Dokument ten wyznacza najważniejsze kierunki rozwoju instytucji, a także wskazuje, w jaki sposób zarządzać biblioteką, by przede wszystkim zaspokoić potrzeby odbiorców swoich usług i wypełnić ustawowe obowiązki.

Dla BUW-u utworzenie planu strategicznego miało charakter pionierski. Przyczyną tego był przede wszystkim fakt, że dokument o tak szerokim zakresie dotychczas nie powstał, a jego formułowanie przebiegało równoległe z komponowaniem strategii dla innych jednostek UW. Strategię BUW-u z założenia charakteryzują odmienne obszary działalności, cele oraz zadania strategiczne w porównaniu z innymi, głównie dydaktycznymi, jednostkami Uniwersytetu Warszawskiego. Należało więc uporządkować i usystematyzować posiadane zasoby, zwrócić uwagę na bieżące tendencje panujące w bibliotekarstwie i szkolnictwie wyższym oraz zebrać, zrewidować i włączyć plany działań biblioteki i jej poszczególnych jednostek.

Do sformułowania planu strategicznego BUW-u został wyznaczony pięcioosobowy zespół roboczy, złożony z pracowników biblioteki. Dobór pracowników do zespołu nastąpił w oparciu o zakres wykonywanych obowiązków oraz doświadczenie zawodowe i tym samym zapewniał, że tworzenie planu strategicznego będzie przebiegać z uwzględnieniem wszystkich obszarów działalności BUW-u. Zespół w trakcie prac nad dokumentem bezpośrednio współpracował z zespołem dyrekcji BUW oraz z koordynatorem ds. strategii z ramienia UW.

Dodatkowo, w ramach udogodnienia, zespołowi roboczemu BUW-u został przyznany dostęp do platformy e-learningowej Moodle. Narzędzie to służy przede wszystkim do prowadzenia zajęć w systemie e-learningowym, ale dla potrzeb prac nad tworzeniem strategii zostało zaadaptowane również jako repozytorium dokumentów i forum do komunikacji. Zalogowanie do platformy umożliwiło dostęp do dokumentów utworzonych przez koordynatora UW, jak np.: notatki z przeprowadzonych szkoleń i spotkań oraz instrukcja przeprowadzania analizy strategicznej. Platforma służyła również jako forum

dyskusyjne dla przedstawicieli poszczególnych jednostek uniwersyteckich z koordynatorem UW ds. strategii, z możliwością pozostawiania uwag i wątpliwości.

Rozpoczęcie procesu tworzenia dokumentu strategicznego było poprzedzone etapem przygotowawczym, na który składały się dwa spotkania: szkolenie z zakresu formułowania strategii oraz warsztaty z koordynatorem ds. strategii z ramienia UW. Pierwsze spotkanie: *Budowanie Strategii na uczelni wyższej*, miało formę wykładu poprowadzonego przez prof. dr. hab. Krzysztofa Opolskiego, dr. Piotra Modzelewskiego oraz mgr. Marcina Dwórnika z Wydziału Nauk Ekonomicznych UW. Drugie spotkanie warsztatowe, na którym ustalono m.in. harmonogram prac nad tworzeniem dokumentu oraz zakres i strukturę jego treści, poprowadził koordynator z ramienia UW ds. strategii Wojciech Lasota. Spotkania przygotowawcze miały miejsce w grudniu 2014 r. Dodatkowo w marcu 2015 r., w trakcie gromadzenia danych do analizy strategicznej, odbyły się jednodniowe warsztaty poświęcone analizie SWOT oraz formułowaniu celów strategicznych. Spotkanie ponownie zostało poprowadzone przez wcześniej wskazanych przedstawicieli Wydziału Nauk Ekonomicznych UW oraz koordynatora UW ds. strategii.

Zgodnie z decyzją Prorektor UW prof. Anny Gizy-Poleszczuk sporządzanie dokumentów strategicznych w jednostkach uniwersyteckich zostało podzielone na dwa etapy. Na pierwszy z nich składały się prace nad sformułowaniem dokumentu, zawierającego punkty takie, jak: rys historyczny jednostki, wizja i misja, analiza strategiczna, obszary strategiczne, cele strategiczne i szczegółowe. Strategie jednostek UW w powyższej czteropunktowej formie miały zostać poddane ocenie Radom Wydziałów, a następnie Senatowi UW. Dokument strategiczny BUW-u podlegał ocenie Rady Bibliotecznej i został przez nią zatwierdzony 11.06.2015 r. Następnie wraz z planami strategicznymi czterech innych jednostek uniwersyteckich został przyjęty do aprobującej wiadomości przez Senat UW w dniu 16.12.2015 r. [8, s. 1]. Drugi etap, obejmujący działania po zatwierdzeniu dokumentów przez Senat UW, stanowił rozwinięcie dokumentu o zadania szczegółowe, służące spełnianiu celów strategicznych oraz o zdefiniowanie systemu zarządzania i monitoringu realizacji strategii. Szerszy opis tego etapu został ujęty w dalszej części artykułu.

Według przekazanych instrukcji najważniejszym i najbardziej czasochłonnym elementem pierwszego etapu formułowania strategii miało być przeprowadzenie analizy strategicznej. Grażyna Gierszewska oraz Maria Romanowska w swojej publikacji *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa* definiują analizę strategiczną w dwóch ujęciach. **Analiza strategiczna** w sensie czynnościowym została przez nie określona jako zbiór działań diagnozujących organizację i jej otoczenie, który umożliwia zbudowanie planu strategicznego i jego realizację. W kontekście narzędziowym analizę strategiczną określono jako zestaw metod analizy, które pozwalają na zbadanie, ocenę i przewidywanie przyszłych stanów wybranych elementów instytucji i jej otoczenia z punktu widzenia możliwości przetrwania i rozwoju [3, s. 11]. Adam Stabryła zdefiniował analizę strategiczną jako postępowanie badawcze, którego celem jest zarówno ocena aktualnie realizowanej przez przedsiębiorstwo strategii, jak i wytyczenie możliwych kierunków dalszej działalności. Wskazanie tych kierunków powinno się odbyć z uwzględnieniem zaobserwowanych zmian w bliższym i dalszym otoczeniu [7, s. 137].

Ze względu na pionierski charakter próby wykonania całościowej analizy strategicznej w BUW-ie i fakt, że tego typu analiza będzie przebiegała w inny sposób, niż w pozostałych jednostkach UW, przeprowadzono dodatkowe konsultacje przedstawicieli BUW-u oraz koordynatorów z ramienia UW. W wyniku współpracy została opracowana instrukcja, zawierająca procedurę zbierania informacji oraz przeprowadzania analizy strategicznej dla BUW-u. Wśród informacji zawartych w tym dokumencie znajdowały się wyodrębnione grupy interesariuszy biblioteki oraz trzy zalecane elementy analizy strategicznej. Wśród najważniejszych interesariuszy wykazano czytelników, kierowników oddziałów i pozostałych pracowników BUW-u. Pierwszy element analizy strategicznej to analiza makrootoczenia, polegająca na przeglądzie i opisie czynników, na które BUW nie ma wpływu bądź jest on ograniczony. Wymienia się tu czynniki polityczne, ekonomiczne, społeczne i technologiczne, w skrócie: PEST. Drugi element to analiza posiadanych zasobów w kontekście kadrowym, organizacyjnym i finansowym. Ostatnim elementem analizy strategicznej było przeprowadzenie analizy wnętrza organizacji. Jej rezultatem był przede wszystkim wykaz mocnych i słabych stron instytucji.

Do przeprowadzenia analizy strategicznej BUW zastosowano metodę SWOT. Skrót ten jest akronimem od angielskich słów *strengths* (mocne strony), *weaknesses* (słabe strony), *opportunities* (szanse) i *threats* (zagrożenia) [6, s. 78]. Wyodrębnione i pogrupowane w ten sposób czynniki mają wpływ na bieżącą i przyszłą pozycję instytucji. Przeanalizowanie wpływu szans i zagrożeń, płynących zarówno z zewnątrz, jak i z wewnątrz instytucji, w zestawieniu z mocnymi i słabymi stronami jednostki, pozwoliło m.in. na wyodrębnienie obszarów i celów strategicznych.

Najważniejsze metody, które zostały zastosowane przez zespół roboczy BUW-u w celu pozyskania danych do analizy SWOT, to badanie ankietowe oraz wywiad bezpośredni. Rozmowy przeprowadzone zarówno z kadrą kierowniczą BUW-u, jak i z pozostałymi pracownikami, dotyczyły takich obszarów działalności, jak: funkcjonowanie biblioteki, pozyskiwanie i udostępnianie zbiorów oraz stosunki z otoczeniem. Pytania dotyczyły także planów poszczególnych agend i oddziałów na najbliższe lata oraz ogólnych uwag związanych z funkcjonowaniem biblioteki.

Przebieg badań ankietowych można podzielić na dwa zasadnicze etapy. Pierwszy z nich stanowiło przygotowanie i przeprowadzenie ankiety środowiskowej, adresowanej do wszystkich czytelników BUW-u. Miała ona na celu zbadanie poziomu satysfakcji z usług oferowanych przez bibliotekę oraz uzyskanie opinii czytelników na temat funkcjonowania i działalności BUW-u. Dodatkowo ankieta umożliwiała czytelnikom przekazanie dowolnych uwag i sugestii. Drugi kwestionariusz był skierowany do interesariuszy wewnętrznych, a więc pracowników BUW-u i miał za zadanie zbadać stopień zadowolenia z pracy w bibliotece.

Ankiety dla czytelników utworzono z użyciem Google Forms. Strukturalnie dzieliła się ona na trzy podstawowe części: wprowadzenie, pytania kwestionariuszowe oraz metryczkę. Formularz zawierał dwadzieścia dwa pytania, z czego dziewiętnaście z nich stanowiły pytania zamknięte i obowiązkowe. Zespołowi roboczemu BUW zależało nie tylko na uzyskaniu informacji o najlepiej i najgorzej ocenianych obszarach działalności biblioteki, ale także na

zbadaniu stopnia zadowolenia z poszczególnych usług. Pytania zamknięte dotyczyły m.in.: częstotliwości oraz celu korzystania z poszczególnych agend BUW-u, jakości oraz częstotliwości korzystania z narzędzi informacyjno-wyszukiwawczych, organizacji wolnego dostępu, oceny oferowanych zbiorów, osądu pracy poszczególnych grup pracowników oraz oceny warunków pracy, infrastruktury i udogodnień dla osób niepełnosprawnych. Dodatkowe trzy pytania miały charakter otwarty i pozwalały czytelnikom na swobodną wypowiedź o tym, co zostało przez nich najbardziej docenione lub skrytykowane w bibliotece i jej działalności oraz na naniesienie dodatkowych uwag lub sugestii. Ze względu na znaczną liczbę czytelników zza granicy utworzono również tożsamą ankietę w języku angielskim.

Dostęp do ankiety w formie hiperlinku, który poprzedzało słowo wstępu opisującego cel badań, rozdystrybuowano czytelnikom z wykorzystaniem poczty elektronicznej. Lista adresatów powstała poprzez pobranie i zestawienie adresów e-mail z aktywnych kont czytelników z bazy VTLS/Virtua. Dostępna była również forma papierowa ankiety, którą można było otrzymać na terenie biblioteki. Informację o ankiecie otrzymało około 50 tys. osób.

Narzędzie Google Forms daje możliwość bieżącego śledzenia procesu wypełniania ankiet i automatycznego sumowania wyników. Łącznie otrzymano około 4,2 tys. odpowiedzi, co stanowi około 8,5% wszystkich wysłanych ankiet. Zdecydowaną większość wypełnionych ankiet (97,5%) stanowiły formularze polskojęzyczne. Dzięki automatycznemu sumowaniu wyników przez narzędzie Google Forms możliwe było sprawne przeprowadzenie wstępnej analizy wyników zbiorczych. Interpretacja sumarycznych wyników z pytań zamkniętych pozwoliła na wyciągnięcie wniosków o ocenie poszczególnych obszarów działalności biblioteki, jej infrastruktury oraz oferowanych usług. Dodatkowo możliwe było poznanie motywacji odwiedzin w BUW-ie. Ważną informacją uzyskaną w wyniku analizy było określenie pozycji strategicznej i konkurencyjnej BUW-u w porównaniu z innymi warszawskimi bibliotekami.

Odpowiedź na przynajmniej jedno z trzech dodatkowych pytań otwartych była zawarta w około 80% wszystkich otrzymanych ankiet. Zebrany w ten sposób materiał zawierał liczne opinie o najlepiej i najgorzej ocenianych elementach biblioteki. Oceny obejmowały szerokie spektrum tematyczne: od infrastruktury budynku i jego otoczenia, poprzez organizację pracy i procedur oraz odczuwany nastrój związany z pobytem w BUW-ie. Pojawiały się również sugestie, co należałoby w opinii czytelników poprawić, usunąć lub utrzymać, aby podnieść stopień zadowolenia z oferowanych usług. Materiał zebrany z pytań otwartych został pogrupowany według aspektów wyodrębnionych przez zespół roboczy i wraz z danymi uzyskanymi z pytań zamkniętych stanowił jedno ze źródeł danych do analizy SWOT. Wzmoczona powtarzalność aprobaty/krytyki dla danego elementu lub obszaru stanowiła uzasadnienie do wskazania mocnej/słabej strony.

Dzięki informacjom i wnioskom, płynącym z analizy wyników ankiety, możliwe było wyodrębnienie przede wszystkim mocnych i słabych stron biblioteki oraz szans i zagrożeń. Jednocześnie zespół roboczy mógł wskazać obszary działalności BUW-u, które należałoby w opinii interesariuszy zewnętrznych zmodyfikować, usunąć lub utrzymać. Przeprowadzona analiza pozwoliła postawić diagnozę aktualnej sytuacji biblioteki i pomóc w odpowiedzi na pytanie: czym obecnie jest BUW?

Wzoruując się na innych europejskich bibliotekach uniwersyteckich, m.in. na Bibliotece Uniwersyteckiej w Malmö⁵, zapadła decyzja o udostępnieniu czytelnikom wyników ankiety z pytań zamkniętych. Wyniki sumaryczne zostały opracowane w formie wykresów i udostępnione w wersji drukowanej na terenie budynku biblioteki oraz w pliku pdf za pośrednictwem strony internetowej BUW-u.

Druga ankieta związana była z badaniem stopnia zadowolenia zespołu pracowników BUW. Kwestionariusz został przygotowany w oparciu o formularz sporządzony przez Lidię Zawadzką i za jej zgodą⁶. Zagadnienia wraz z metryczką zostały ujęte w dwudziestu trzech zamkniętych i otwartych pytaniach. Ankieta poruszała kwestie odczucia zadowolenia i doceniania z tytułu wykonywanej pracy, atmosfery panującej w obrębie biblioteki oraz oceny komunikacji pomiędzy poszczególnymi szczeblami. Istotne znaczenie miało pytanie o ocenę stopnia wpływu poszczególnych czynników motywacyjnych na zaangażowanie w pracę. Wśród czynników motywujących wskazanych w ankiecie można wymienić: kwestie dotyczące wynagrodzenia, godzin pracy oraz możliwości samorealizacji i rozwoju. Dodatkowo pracownicy, podobnie jak czytelnicy, mogli wyrazić uzupełniającą lub szerszą opinię o funkcjonowaniu biblioteki w trzech pytaniach otwartych.

Ankiety udostępniono pracownikom BUW drogą e-mailową. Łącznie wpłynęło siedemdziesiąt sześć odpowiedzi, co stanowi około 38% całości wysłanych powiadomień. Zebrany materiał pomógł wskazać szanse, zagrożenia, mocne oraz słabe strony biblioteki, które dostrzegają wewnętrzni interesariusze BUW-u – pracownicy. Odpowiedzi z pytań otwartych, które również zostały poszeregowane i pogrupowane, stanowiły ważne źródło o lepiej i gorzej funkcjonujących wewnętrznych aspektach biblioteki. Wyniki sumaryczne w postaci wykresów zostały udostępnione pracownikom.

Kolejnym etapem podjętej przez BUW analizy strategicznej było przeprowadzenie analizy makrootoczenia. Według wytycznych przekazanych przez koordynatorów ds. strategii UW na tym etapie należało opisać czynniki, które regulują lub wpływają na pozycję strategiczną biblioteki, lecz na które ona sama nie ma wpływu bądź jest on bardzo ograniczony. Zespół roboczy dokonał opisu czynników polityczno-prawnych, społecznych, technologicznych oraz ekonomicznych.

Wśród czynników polityczno-prawnych wykazano przede wszystkim najważniejsze ustawy regulujące działalność biblioteki. Wśród aktów prawnych wymieniono dokumenty regulujące działalność szkolnictwa wyższego⁷ i bibliotek⁸ oraz inne, jak np.: dotyczące ochrony danych osobowych⁹ oraz finansowania nauki¹⁰. W punkcie tym opisano także

⁵ Wyniki ankiety czytelniczej przeprowadzonej w Malmö Högskola Bibliotek w formie mniejszych plakatów zostały udostępnione na terenie biblioteki.

⁶ Badanie satysfakcji z pracy pracowników w urzędach administracji publicznej autorstwa Lidii Zawadkiej. Formularz dostępny online: <http://www.ankietka.pl/ankieta/104410/badanie-satysfakcji-z-pracy-pracownikow-w-urzedach-administracji-publicznej.html>.

⁷ Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r. Dz. U. 2005 Nr 164, poz. 1365.

⁸ Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. Dz. U. 1997 Nr 85, poz. 539.

⁹ Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 29 sierpnia 1997 r. Dz. U. 1997 Nr 133, poz. 883.

¹⁰ Ustawa o zmianie ustawy o zasadach finansowania nauki oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 stycznia 2015 r. Dz. U. 2015, poz. 249.

powiązania BUW-u z nadrzędnymi instytucjami pod względem prawnym, organizacyjnym i administracyjnym. We fragmencie dotyczącym czynników społecznych opisano wpływ sytuacji demograficznej, preferencji czytelniczych, poziomu czytelnictwa oraz lokalizacji na funkcjonowanie biblioteki. Spośród czynników technologicznych wykazano i opisano m.in.: postępującą informatyzację społeczeństwa, nastawienie na korzystanie z e-zasobów, rozwój digitalizacji oraz aplikacji mobilnych. Fragment dotyczący czynników ekonomicznych zawierał głównie informacje o podstawowych i dodatkowych źródłach finansowania działalności BUW-u.

Analiza zasobów ujęta w dokumencie strategicznym jako trzeci element diagnozy stanu biblioteki obejmuje kwestie lokalizacji budynku, struktury organizacyjnej, pracowników, użytkowników usług BUW-u oraz zasobów materialnych. Źródło danych umieszczonych w tym punkcie stanowią informacje i dane statystyczne, pochodzące głównie ze *Sprawozdania Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i Bibliotek Wydziałowych UW za rok 2014* oraz z wyników dwóch przeprowadzonych ankiet.

Dokonanie analizy strategicznej w powyższym, trójdzielnym układzie, pozwoliło na wyodrębnienie sześciu najważniejszych obszarów działań biblioteki, którym w trakcie dalszego formułowania strategii przyporządkowano cele strategiczne i cele szczegółowe. Wyodrębnione obszary to: użytkownik, informacja, dydaktyka, badania, kultura organizacyjna, współpraca.

Równoległe z procesem pozyskiwania danych do analizy strategicznej przebiegało formułowanie misji i wizji biblioteki. Według Adama Stabryły obydwa pojęcia są pokrewne, zarówno w rozumieniu obiegowym, jak i w zakresie zarządzania strategicznego [7, s. 48]. Mimo że w języku potocznym stosuje się te dwa pojęcia naprzemiennie, autor wskazuje różnice. Określił on **wizję** jako wyobrażenie przedstawiające obraz rzeczywistości w bliższej lub dalszej perspektywie czasowej [7, s. 48]. Wizja ma więc charakter prognostyczny i przedstawia obraz instytucji, do którego dąży się poprzez realizację celów i zadań zawartych w dokumencie strategicznym. Sformułowana wizja stanowi odpowiedź na pytanie instytucji: Kim będziemy? Jaki stan i obraz osiągniemy? **Misja** została z kolei opisana jako posłannictwo pełnione przez organizację lub jako charakterystyczna rola do spełnienia przez firmę, wyrażająca jej odrębność i sens istnienia [7, s. 48]. Misja opisuje rolę instytucji, wskazuje na jej unikatowość. Misję można zatem równoważyć z odpowiedzią na pytanie: Kim jesteśmy? Komu i w jakim celu służymy?

Ze względu na pozorne podobieństwo znaczenia misji i wizji, sformułowanie tych elementów przebiegało w ściślejszej współpracy zespołu roboczego, Dyrekcji BUW oraz koordynatora z ramienia UW. W wyniku wspólnych prac powstał tekst misji, który zawierał następujące elementy: rola biblioteki i cele jej funkcjonowania, filozofia działania, wizerunek publiczny, adnotacja o zbiorach i wykorzystywanych technologiach. Dzięki sformułowaniu misji możliwe było zaakcentowanie głównych kierunków działania i indywidualnego charakteru instytucji.

Fragment dokumentu strategicznego dotyczący wizji opisuje obraz biblioteki, do osiągnięcia którego dąży instytucja. Wizerunek ten zostanie wypracowany poprzez realizację celów i zadań strategicznych ujętych w dokumencie. Ze względu na prognostyczny charakter

formułowanej wizji istniała potrzeba przeprowadzenia tego procesu w sposób zrównoważony. Poszczególne elementy kreowanego wizerunku biblioteki miały charakter optymistyczny, jednakże możliwe do osiągnięcia.

Do wyodrębnionych obszarów strategicznych należało przyporządkować cele strategiczne i cele szczegółowe. W obiegowym rozumieniu pojęcie celu oznacza dążenie do czegoś, osiągnięcie konkretnego celu w przyszłości lub wyraża sens istnienia jednostki. Według Adama Stabryły, z analitycznego punktu widzenia i w odniesieniu do instytucji, **cel** stanowi formalnie ustalone i przewidywane przedsięwzięcie, które wynika z potrzeb organizacji i jej środowiska [7, s. 41].

Realizowanie zadań zawartych w misji jest nadrzędnym celem strategicznym. Poprzez określenie pozostałych celów strategicznych i rozbudowanie ich o cele szczegółowe możliwe jest wskazanie sposobu, w jaki można osiągnąć cel główny. Cele mogą mieć charakter bardziej ogólny (strategiczny) oraz szczegółowy. Formułowanie celów powinno się odbyć wraz z przyporządkowaniem ich do odpowiedniego obszaru strategicznego. Według Lidii Derfert-Wolf cele szczegółowe powinny być tak wyrażone, aby w trakcie późniejszej realizacji strategii można było stwierdzić, czy zostały osiągnięte [1, s. 64]. Nie należy więc formułować ich w sposób zbyt ogólny ani też zbyt szczegółowy, ponieważ opis szczegółowych działań podejmowanych przez instytucję zostanie wskazany w konkretnych zadaniach.

W ramach prac strategicznych do każdego obszaru przyporządkowano po jednym celu strategicznym i kilka celów szczegółowych. Utworzona w ten sposób struktura celów została zhierarhizowana i uporządkowana.

Ostatni etap redagowania dokumentu stanowiło utworzenie tekstu wprowadzającego w formie rysu historycznego BUW-u. *Strategia Biblioteki Uniwersyteckiej na lata 2015–2018* w czerwcu 2015 r. miała już formę gotową do zatwierdzenia przez Radę Biblioteczną oraz Senat UW. Ostatecznie dokument składał się z następujących elementów: wprowadzenie (rys historyczny), wizja, misja, obszary działań, cele strategiczne i szczegółowe, analiza zasobów, analiza otoczenia oraz analiza SWOT. Zatwierdzenie dokumentu w powyższej formie przez Senat UW 16.12.2015 r. zakończyło pierwszy etap prac nad planem strategicznym.

Kolejny etap tworzenia strategii, którego realizację zaplanowano na 2016 r. i lata następne, obejmuje głównie działania związane z formułowaniem zadań służących realizacji celów strategicznych oraz z określeniem systemu zarządzania i monitoringu. Elementy te nie wymagają już zatwierdzenia przez Radę Biblioteczną oraz wydania opinii przez Senat UW, ale ich znaczenie jest kluczowe z punktu widzenia wdrażania i realizowania strategii. Nakreślenie szczegółowych zadań oraz sposobu ich monitorowania pozwala na wskazanie konkretnych działań, które muszą zostać podjęte w obrębie instytucji.

Cele szczegółowe wymagają dopowiedzenia w formie przypisania im konkretnych zadań. Według instrukcji przekazanych przez koordynatorów UW ds. strategii zadania powinny być szczegółowe, realne do osiągnięcia, określone czasowo oraz możliwe do zmierzenia przy użyciu wybranego wskaźnika. W ostatnim przypadku chodzi m.in.: o określenie wskaźnika, z pomocą którego możliwe będzie stwierdzenie wykonania zadania (np.: wzrost dziennych odwiedzin czytelników o 10%). Dodatkowo przy formułowaniu zadań,

niezbędne jest wskazanie jednostki bądź osoby odpowiedzialnej za wykonanie przedsięwzięcia oraz określenie zasobów potrzebnych do jego realizacji.

W 2016 r. odbyły się dwa spotkania koordynatora z ramienia UW Wojciecha Lasoty z kierownikami jednostek i oddziałów BUW-u. Na warsztatach przybliżono tematykę i główne założenia *Strategii* oraz dokonano próby odnalezienia elementów codziennej pracy oddziałów w poszczególnych punktach strategii. Dzięki temu możliwe było wskazanie kolejnych zadań szczegółowych, o które *Strategia* może zostać uzupełniona.

Utworzenie *Strategii Biblioteki Uniwersyteckiej na lata 2015–2018* było momentem przełomowym dla BUW-u. Biblioteka sprostała zadaniu utworzenia własnego dokumentu strategicznego, który obejmowałby zagadnienia związane z funkcjonowaniem biblioteki naukowej oraz uwzględniałby główne założenia umieszczone w *Strategii Średnioterminowej Uniwersytetu Warszawskiego na lata 2014–2018*. Dzięki pracom nad dokumentem możliwe było gruntowne przeanalizowanie posiadanych zasobów, określenie wpływu najbliższego otoczenia i bieżących warunków politycznych, społecznych oraz technologicznych na pracę instytucji. Zaplanowane na najbliższe lata działania BUW-u i jego poszczególnych jednostek zostały uporządkowane i zhierarchizowane. Określono główne funkcje i obszary działania biblioteki, nakreślono obraz instytucji, którego osiągnięcie będzie możliwe dzięki realizacji zadań zawartych w strategii. Prace nad dokumentem, w które pośrednio lub bezpośrednio włączył się cały zespół pracowników BUW-u, ugruntowały wśród nich przekonanie, że każde codziennie działanie jest elementem wpływającym na funkcjonowanie biblioteki i jej pozycję.

Istotną dla BUW-u korzyścią z działań strategicznych są wyniki przeprowadzonych badań ankietowych. Zebrane wśród czytelników BUW-u informacje dotyczące zadowolenia z usług biblioteki posłużyły nie tylko jako źródło danych do analizy strategicznej, są również przedmiotem bieżącej analizy prowadzonej przez pracowników BUW-u, dzięki której dąży się do zaproponowania i wprowadzenia konkretnych zmian w pracy i usługach biblioteki, aby podnieść stopień zadowolenia wśród czytelników.

Formułując dokument strategiczny, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie zrealizowała jeden z elementów zarządzania strategicznego. Przed nią i jej pracownikami stoi obecnie zadanie wdrażania i monitorowania zadań zawartych w strategii.

Bibliografia

1. DERFERT-WOLF Grażyna. *Planowanie strategiczne w bibliotece akademickiej*. In NOWAK Mariusz, PIOTEREC Paweł, PRZYBYSZ Janina (red.). *Zarządzanie strategiczne i marketingowe w bibliotekach*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, 2004, s. 51–70. ISBN 83-7205-202-6.
2. DOMAŃSKI Jarosław. *Zarządzanie strategiczne organizacjami non profit w Polsce*. Warszawa: Oficyna Wolters Kluwer, 2010. ISBN 978-837526-752-5.
3. GIERSZEWSKA Grażyna, ROMANOWSKA Maria. *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2009. ISBN 978-83-208-1824-6.
4. JANASZ Krzysztof, JANASZ Władysław, KOZIOŁ Katarzyna, SZOPIK-DEPCZYŃSKA Katarzyna. *Zarządzanie strategiczne. Koncepcje. Metody. Strategie*. Warszawa: Difin, 2010. ISBN 978-93-7641-212-2.
5. KOŁOMECKA Ewa. „Biblioteki w społeczeństwie wiedzy – strategie dla przyszłości” – podsumowanie projektu. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 5. Tryb dostępu: http://www.ebib.pl/images/stories/numery/123/123_kolomecka.pdf. Stan z dnia 26.03.2017.
6. ROMANOWSKA Maria. *Planowanie strategiczne w przedsiębiorstwie*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2004. ISBN 83-208-1499-5.
7. STABRYŁA Adam. *Zarządzanie strategiczne w teorii i praktyce firmy*. Warszawa; Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000. ISBN 83-01-13231-0.
8. Uchwała nr 434 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 16 grudnia 2015 r. w sprawie strategii rozwoju jednostek organizacyjnych Uniwersytetu Warszawskiego. *Monitor Uniwersytetu Warszawskiego* [Dokument elektroniczny]. 2015, poz. 241. Tryb dostępu: <http://www.monitor.uw.edu.pl/Lists/Uchway/Attachments/3441/M.2015.241.U.434.pdf>. Stan z dnia 06.04.2016.

Ewa Rudnicka

Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie

ewa.gorniak@uwm.edu.pl

Eksperyment Searle'a a odbiór komunikatów w porozumiewaniu pionowym w bibliotece akademickiej

Słowa kluczowe: komunikacja w bibliotece, eksperyment Searle'a

Abstrakt: Komunikowanie organizacyjne w bibliotece akademickiej to zagadnienie niezwykle ciekawe dla badających sposoby zarządzania we współczesnych księżnicach uczelnianych. Jest ono częścią nie tylko życia instytucji, ale także elementem tworzącym jej kulturę i czynnikiem wpływającym na pomysłowość procesów pracy. Porozumiewanie dotyczy wszystkich zatrudnionych w bibliotece, lecz jego efektywność w głównej mierze zależy od menadżerów, jako swoistego systemu nerwowego organizacji. Ich kompetencje społeczne, w tym komunikacyjne, stanowią oś porozumiewania w pracy. Zatem powinni być świadomi kosztów ponoszonych przez bibliotekę w przypadku niskiego stopnia umiejętności komunikacyjnych. Artykuł napisano na podstawie dokonanych obserwacji, płynących z długoletniego doświadczenia oraz licznej literatury z zakresu zarządzania. Bódcem do podjęcia tematu stał się eksperyment Searle'a. „Chiński pokój” jako metafora nieskutecznego porozumiewania stanowi podstawę do rozważań nad sposobem komunikowania się kierowników pracujących w bibliotece z podległymi im zespołami, a przede wszystkim nad stopniem efektywności tejże komunikacji.

Keywords: communication in the library, Searle's experiment

Abstract: Organizational communication in the academic library is a compelling issue for the researchers of management methods in modern university libraries. It is not only an essential part of institution life, but also an element that creates its culture and a factor that influences the well-being of work processes. Communication concerns all library employees, but its effectiveness depends mainly on managers as a part of so-called nervous system of the organization. Their social competencies, including communication skills, are the axis of the communication process at the work place. Therefore, managers should be aware of the costs incurred by the library in case of lack of communication skills. The article was written on the basis of many years of the authors' observation and experience as well as various published management literature on the subject. The Searle's experiment became the trigger for this approach. "Chinese room" as a metaphor of ineffective communication is the basis of the way how library managers communicate with their subordinate teams, and above all on the level of effectiveness of this communication.

Od ponad stu lat uczeni analizują sposoby komunikowania się, wpływ komunikacji na życie ludzi oraz efekty porozumiewania się. Najważniejsze teorie komunikacyjne powstały po drugiej wojnie światowej. Wiele z nich, jak teoria Claude E. Shannona i Warrena Weavera albo też Harolda Lasswella, jest do dziś analizowanych i wykorzystywanych do badań nad procesem porozumiewania się ludzi [9; 5]. Zagadnieniem przekazywania i odbierania komunikatów zajmują się, prócz komunikologów, socjologowie, psychologowie czy lingwiści. Odkrycie wagi komunikowania się dla działań organizacji spowodowało zainteresowanie tym problemem uczonych zajmujących się zarządzaniem organizacjami i kierowaniem kapitałem społecznym. Powstałe teorie wzbogacają naukę o komunikowaniu, wspierają także wiedzę osób zajmujących się na co dzień kierowaniem ludźmi.

W praktyce zarządzania biblioteką kwestia komunikowania się pracowników jest zagadnieniem niezwykle istotnym. Trudno wyobrazić sobie organizowanie pracy menadżera bez przekazywania podwładnym informacji dotyczących ich stanowisk pracy. Proces komunikacji jest podstawowym elementem działań zawodowych dotyczących zwłaszcza kierowników, którzy są z kolei wsparciem dla realizacji planów wyższych menadżerów (w przypadku bibliotek akademickich są to dyrektorzy biblioteki bądź rektorzy uczelni). Ustanawiając hierarchię służbową, dyrektorzy traktują ją jak system nerwowy instytucji, przez który permanentnie wędrują informacje konieczne do wykonywania codziennych obowiązków. Z tego wniosek, że osoby piastujące stanowiska kierowników poszczególnych agend biblioteki winny posiadać świadomość swej roli w uczestniczeniu w komunikacji organizacyjnej. Komunikowanie pionowe w bibliotece jest zagadnieniem, któremu należy poświęcić uwagę, ponieważ w świetle powszechnego dążenia do ulepszania procesów pracy i poprawy efektywności wyników może ono zaważyć na realizacji zadań.

Wiele prac na temat procesu komunikacji, w tym o komunikacji w bibliotekach, traktuje o teoretycznych założeniach zagadnienia, wskazując na elementy aktu komunikacyjnego, rodzaje komunikowania się ludzi czy też na zakłócenia procesu. Małgorzata Kisiłowska podkreśla, jak trudne jest przekazywanie komunikatów drugiemu człowiekowi [11]. Wydaje się, iż truizmem jest akcentowanie tejże trudności, ponieważ wszyscy – zwłaszcza bibliotekarze – wiedzą o niej doskonale, choć nie wszyscy potrafią jej zaradzić. Skąd to założenie? Jest ono wynikiem analizy problemów w zarządzaniu biblioteką akademicką w kontekście komunikacji organizacyjnej, tak oddolnej (*upward, feedback*), jak i odgórnjej (*downward*). Kto przyzna się, iż nie zawsze jest pewien zrozumiałości własnego przekazu, czy też że nie każda odbierana wiadomość jest dla niego jasna? Uznanie się za osobę mającą problem z komunikowaniem byłoby równoznaczne z uznaniem swej niekompetencji czy problemów z tworzeniem czytelnych komunikatów. Takie kłopoty w miejscu pracy mogłyby skutkować negatywnie dla pracownika, utrudnić jego karierę zawodową, uniemożliwić wykonywanie obowiązków itp. Niezrozumiałe treści przekazywane przez przełożonych czy kolegów w zespole muszą ulec swoistemu przetłumaczeniu w procesie interpretacji komunikatu bądź pominięciu jako bezsensowne. Z kolei nadawcy treści będąc przekonanymi, że są one odebrane prawidłowo, nie interesują się efektem swych działań komunikacyjnych.

W tym miejscu na myśl przychodzi eksperyment amerykańskiego filozofa Johna Searle'a, przeprowadzony w 1980 r., a nazwany chińskim pokojem [4]. Doświadczenie to

przeprowadzono w celu ustalenia, czy sztuczna inteligencja może być równie skuteczna w porozumiewaniu się, co ludzka. Eksperyment filozofa polegał na dostarczaniu komputerowi instrukcji, dotyczących tworzenia zdań w języku chińskim, oraz słów służących do budowania logicznych sformułowań. Komputer, bez dodatkowej interwencji człowieka, poprzez własną analizę dostarczanych instrukcji i pytań oraz słów, tworzył zupełnie poprawne odpowiedzi. Na pozór może to świadczyć, że komputer rozumiał język chiński i umiał się w nim porozumiewać, jednak uczyony stwierdził, że skuteczna symulacja językowa nie może być utożsamiana z rozumieniem (w sensie rozumienia i myślenia ludzkiego). Stanisław Lem porównuje przeprowadzone doświadczenie do układania puzzli w odwrotną stronę – obrazkiem do spodu układanki [12, s. 203]. Bez wiedzy o celu układania elementów, czyli nie znając wzoru, można kawałki puzzli tak dopasować, iż po odwróceniu całości obraz będzie kompletny. Nie oznacza to jednak posiadania świadomości tego, co się układa. Osoba otrzymująca dane może je kompletować prawidłowo, ku radości dostarczyciela przekazu, lecz porozumienie uczestników aktu komunikacyjnego w tym przypadku może być niezwykle kruche. Mimo iż rzecz dotyczy problemu komunikowania się w zupełnie innym aspekcie, to analiza badania Searle'a może mieć zastosowanie do komunikowania się ludzi w ogóle, a w niniejszej pracy – komunikowania organizacyjnego w bibliotece akademickiej.

Nasuwa się więc pytanie o porozumiewanie się ludzi w organizacji, doskonałość tego działania i zakłócenia zachodzące wskutek nie tylko barier komunikacyjnych, wynikających choćby z różnych kultur uczestników aktu komunikacyjnego, ale także z braku umiejętności współpracy komunikacyjnej. Biorąc pod uwagę, że komunikacja jest najistotniejszym przejawem życia społecznego człowieka, dzięki czemu ludzie mogą wspólnie tworzyć i pracować, należy zauważyć, iż czyni to ją główną osią kultury, a według Johna Fiske, bez komunikacji życie człowieka upada, niwecząc wcześniej stworzoną przez niego kulturę [6]. Podkreślenie związku komunikacji z kulturą nie jest przypadkowe, ponieważ w działalności współczesnych organizacji, w tym bibliotek akademickich, kultura organizacyjna jest istotnym elementem życia zbiorowego. Biorąc pod uwagę opinię bibliotekoznawcy, Elżbiety B. Zyberty, o roli kultury organizacyjnej w tworzeniu poczucia bezpieczeństwa zespołu pracowniczego polegającego na odczuciu wsparcia grupy, podzielenia tych samych wartości, kreowania płaszczyzny porozumienia w kwestiach zawodowych i nie tylko, można stwierdzić, że zagadnienie komunikowania się ludzi jako składnika kapitału społecznego i intelektualnego biblioteki jest wyraźnie zaznaczone w warstwie kulturowej biblioteki [19, s. 17]. Proces komunikacyjny w organizacji jawi się więc jako podstawowe działanie, które waży na jakości pracy. Skoro tak jest postrzegane w życiu organizacyjnym, to klarowność i efektywność porozumiewania się w pracy jest warunkiem do prawidłowego rozwoju instytucji. W świetle współczesnych oczekiwań wobec bibliotek akademickich – otwartości, innowacyjności, sprawności – komunikowanie urasta do rangi podstawowej kategorii w działalności tych instytucji. Tym bardziej interesujące może być przeanalizowanie procesu komunikacji w odniesieniu do porozumiewania się wertykalnego (górze–dół, dół–górze), kierowników działów z podwładnymi w bibliotekach akademickich, w nawiązaniu do „chińskiego pokoju” jako metafory (nie)efektywnego komunikowania się. Na potrzeby niniejszej pracy przyjęto, iż „chiński pokój” będzie symbolizował porozumiewanie się o niskiej jakości, w którym obie strony jedynie zakładają, że wiedzą, o czym traktował przekaz. Właśnie założenie

skuteczności komunikowania jest pułapką, barierą komunikacyjną, czego uczestnicy sytuacji komunikacyjnej nawet nie podejrzewają. Często komunikację w miejscu pracy traktuje się mechanicznie, co jest nie tylko domeną kierowników, ale też pracowników. Taka postawa wobec procesu komunikacji w pracy – *powiedziane–usłyszane–wprowadzane w życie* – prowadzi do przedmiotowego podejścia do jednostki, a jednocześnie gubi sens współczesnego obrazu organizacji. W bibliotekach akademickich, powiązanych z większym organizmem, jakim jest uczelnia, panują czasem nawyki kierowania, według których w decydowaniu o organizacji typowa jest dominacja kadry menadżerskiej oraz oczekiwanie przez pracowników na dyrektywy idące z „góry”. Tymczasem koncepcja organizacji uczącej się, jako nowy i oczekiwany model organizacyjny, zwłaszcza dla bibliotek uczelnianych, mówi o bogactwie doświadczania wszystkich uczestników pracy, co wpływa na jakość pracy i wyniki.

Problemy komunikacyjne są trudne do zidentyfikowania, zwłaszcza dla kierowników, którzy często przekazując informacje podległym zespołom, nie upewniają się, w jakim stopniu komunikaty są zrozumiałe dla pracowników. Upewnienie to jest zresztą dość problematyczne, jako że nadawca – w tym przypadku kierownik – z reguły zakłada, że jeśli nie ma wyraźnych sygnałów braku zrozumienia ze strony pracowników, to komunikat został przyjęty, zrozumiany i polecenia będą wykonywane zgodnie ze wskazówkami. Należy zauważyć, że przełożony to jednostka stojąca wobec grupy (niekiedy stojąca w opozycji). Często, jako taki, jest trzymany w pewnym oddaleniu przez zespół, który nie informuje go o problemach komunikacyjnych, co może kierownika fałszywie upewnić o pozytywnych relacjach w porozumiewaniu się z podwładnymi. Inną kwestią jest osoba przełożonego jako jednostki o konkretnych korzeniach kulturowych, posiadającej zasady przekazane w procesie socjalizacji czy kierującej się normami społecznymi środowiska, z którego się wywodzi. Środowisko bibliotekarskie cechuje również grzech zaniechania w postaci braków szkoleń menadżerskich dla bibliotekarzy pełniących funkcje kierownicze. Wobec tego wszelki postęp w zakresie zarządzania personelem osoby te muszą czynić na podstawie własnych doświadczeń i działań, czyli w oparciu o samokształcenie.

Kierownik, licząc na klarowny przekaz zwrotny prezentujący niepewności pracowników, może się w swoich oczekiwaniach przeliczyć, ponieważ odbiorcy-pracownicy z różnych względów mogą takiego zapytania o powtórzenie przekazu czy też głębsze wyjaśnienie zagadnienia nie wyrazić. Oni, podobnie jak kierownicy, niosą ze sobą wyuczone nawyki komunikacyjne, reguły społeczne czy też kulturowy sposób postrzegania świata. Wydaje się zatem zasadne, by bliżej przyjrzeć się teoriom komunikacyjnym, które wyjaśniają reguły rządzące procesem komunikacji oraz rzeczywistością biblioteczną, by uświadomić wszystkim zainteresowanym, iż codzienne starania o jakość porozumiewania się są koniecznym wymogiem każdej strony uczestniczącej w komunikowaniu.

W tym celu należy pokrótce przedstawić podstawowe elementy aktu komunikacyjnego oraz zakłócenia towarzyszące porozumiewaniu się, które nieuświadomione mogą mieć konsekwencje na działanie biblioteki. Wskazane następnie środki zaradcze zastosowane w codziennym porozumiewaniu się pracowników z kierownikiem, bądź odwrotnie, dadzą z pewnością pozytywne skutki w zakresie efektywności procesu komunikowania organizacyjnego. Przyjmując model komunikacyjny autorstwa Claude E. Shannona i Warrena

Weavera, jako najpopularniejszy w teoriach komunikacyjnych, należy wyróżnić elementy aktu komunikacyjnego, które uznane są w teorii komunikacyjnej jako podstawowe. Są to:

- nadawca,
- odbiorca,
- komunikat,
- kanał,
- szum¹.

Nadawca i odbiorca często są łączeni w grupę uczestników komunikacyjnych, ponieważ ich role przenikają się i są zastępowalne, co podkreśla kooperacyjny charakter procesu komunikacyjnego [1, s. 123]. Każdy z elementów modelu może być obciążony błędem, zakłóceniem, który zniekształca komunikat, lecz jedynie ostatni z wymienionych wyraźnie przedstawia sobą bariery w porozumiewaniu. Shannon i Weaver, a także inni uczeni analizujący proces komunikacyjny uważali, iż informacja powinna porządkować rzeczywistość, wpływać na zmniejszanie niepewności, a jednocześnie byli świadomi, że komunikat funkcjonuje w sytuacji, w której grożą mu zakłócenie zewnętrzne – np. hałas, niejasności w formułowaniu wypowiedzi, oraz wewnętrzne – np. nastrój, emocje itp. [9, s. 57–58]. Element zaburzenia komunikacji tkwiący w szumie może być związany ze świadomym bądź nieświadomym nieuważnym uczestnictwem w kontakcie z drugim człowiekiem. Równie istotne jest błędne interpretowanie komunikatu czy reakcji na niego, ponieważ prowadzi to wprost do niemożności pełnego porozumienia.

Odbiorcy – pracownicy biblioteki – przyjmują komunikaty tak, jak są do odbioru przygotowani przez nadawcę i jak wynika to z całej kulturowej i społecznej otoczki komunikacyjnej, towarzyszącej ich życiu. Ich problemy komunikacyjne ze zrozumieniem treści przekazów mogą wynikać przede wszystkim z braku zainteresowania komunikatem, nieuważności, problemów z percepcją, a w dalszej kolejności z niezrozumiałości stosowanych systemów kodowych – języka, symboli czy znaków. Według Herberta Blumera, przedstawiciela symbolicznego interakcjonizmu, ludzie pojmują przekazy opierając się na czynnikach takich jak:

- znaczenie – nadają znaczenie komunikatom w zależności od własnej wiedzy, przypisują im znaczenie sugerując się, a nie mając obiektywnej wiedzy i informacji. Konstruują rzeczywistość na przeczuwaniu znaczenia;
- język – nazywając, nadają kształty rzeczom, ideom, uczuciom;
- myśli – przeprowadzając dialog wewnętrzny zwany rozumowaniem, ludzie interpretują symbole;
- jaźń – psychologiczna konstrukcja „ja” i „mnie” – coś, co tkwi w jednostkach i jest odzwierciedleniem ich wizerunku w oczach otoczenia;
- społeczności – różnorodność opinii na temat każdej jednostki kształtowanej w kooperacji z wizerunkiem innych w oczach jednostek. W tym aspekcie przejawia się permanentna socjalizacja jednostek [9, s. 76–82].

¹ Istnieją różne modele komunikacyjne, ujmujące i nazywające występujące w nim elementy w różny sposób, jednakże model Shannona/Weavera jest najczęściej przytaczany w różnych analizach procesu i aktu komunikacyjnego, w tym w przytoczonej pracy M. Kisilowskiej.

Biorąc pod uwagę stanowisko Blumera, należy zauważyć, jak duży wpływ na interpretację komunikatów ma odbiorca, stąd nadawców powinna cechować dbałość o poprawność przekazu, by nie został on zniekształcony, co może wpłynąć w dużym stopniu na pomysłowość procesów pracy w przypadku komunikacji organizacyjnej. „Odczytywanie przekazu jest (...) pojmowane jako przypisanie mu przez odbiorcę ogólnej klasyfikacji, skategoryzowanie go, umieszczenie w strukturach świata” – powiada Marian Golka [7, s. 58]. Świadomość znaczenia dla biblioteki odkodowania przekazów powinna dopingować przełożonych do kreowania ich tak, by służyły procesom pracy, a jednocześnie wprowadzały podwładnych w zagadnienia dotyczące ich stanowisk pracy. Brak efektywnej komunikacji organizacyjnej może doprowadzić do kryzysu, utrudnić zarządzanie i wzmocnić opór pracowników w sytuacjach istotnych dla działania biblioteki, jak wprowadzanie zmian, reorganizacja czy inicjowanie nowej usługi [16].

Marian Golka stworzył kafenię barier utrudniających prawidłowy odbiór komunikatów. Są to:

- nieprecyzyjność znaczeń: nieostrość terminów, ocen itp.;
- nieczytelna budowa zdań;
- specjalny język, sztuczny;
- interpretacja znaczenia (tłumaczenie i rozumienie języka specjalnego, np. terminologii zawodowej itp.) [7, s. 45–49].

Z kolei Zbigniew Nęcki zauważa zakłócenia komunikacyjne w niespójności wypowiedzi w całości bądź jej kolejnych częściach, wpływie otoczenia, kontekście sytuacyjnym, nieprawidłowości konwersacji (otwarcie, kontynuacja, zamknięcie), niewerbalnych komentarzach odbiorców czy w końcu w braku możliwości rozszyfrowania charakteru wypowiedzi (żartobliwa/ironiczna/serio) [16, s. 183–196]. Z pewnością duży wpływ na odbiór treści ma socjalizacja (w szerszym kontekście) jako część kultury środowiska, z którego pochodzi jednostka. W nie mniejszym stopniu na postrzeganie oddziałuje osobowość i cechy psychologiczne uczestnika aktu komunikacyjnego. Jak powiada Bjorn Bjerke, kultura i komunikacja przenikają się, wpływając na jednostkowe pojmowanie świata, co oznacza, że bez znajomości tych dwóch składników rzeczywistości społecznej trudno jest zrozumieć człowieka [2, s. 33–34]. Przyjęte w komunikowaniu symbole, znaki wraz z normami i wartościami wyznawanymi przez społeczność, odbijają się na codziennym porozumiewaniu się. Kolejnym elementem postrzegania przekazów są zdolności percepcyjne jednostek, warunkujące rozumienie bądź odrzucenie treści. Proces postrzegania przebiega selektywnie. Postrzegający rejestruje istotne dla niego składowe przekazu, co może spowodować, iż dwie osoby uczestniczące w tym samym zdarzeniu komunikacyjnym będą widzieć go w innym świetle [17, s. 249].

Ponieważ, jak wcześniej zaznaczono, role nadawcy i odbiorcy są zamienne, co oznacza, że obie strony są aktywne w akcie przekazywania i odbioru informacji, to należy zauważyć, że w sytuacji komunikacyjnej zachodzącej w organizacji przełożeni i podwładni są na równi „obciążeni” kulturowo, czyli w porównywalnym stopniu na każdą ze stron wpływa otoczenie, czynniki kulturowe czy psychologiczne. Kultura organizacyjna w pewien sposób zrównuje szanse wszystkich uczestników sytuacji komunikacyjnych zachodzących w przestrzeni

biblioteki, wskazując nie tylko rodzaj komunikacji służący organizacji, ale funkcjonujące w niej kierunki porozumiewania, systemy kodowe, normy komunikacyjne czy, w końcu, oczekiwane w bibliotece efekty komunikowania. Kompetencje zarządcze menadżerów zobowiązują ich do posiadania wysokich umiejętności komunikacyjnych, które umożliwią im porozumiewanie się z pracownikami, by poszczególne akty komunikacyjne nie tylko ułatwiały codzienne obcowanie, ale przede wszystkim wpływały na efektywne wykonywanie zadań.

„Chiński pokój” w niniejszej pracy to metafora fałszywego postrzegania komunikowania się, co w efekcie przynosi błędne ocenienie jednostkowego aktu porozumienia w bibliotece, który z pozoru przebiegł prawidłowo (odbiorcy, zdawałoby się, zrozumieli przekaz). Jednakże pozór tej sytuacji może okazać się dopiero w dalszej perspektywie czasowej, gdy działania biblioteki ulegają niekorzystnym wpływom bądź atmosfera pracy zaczyna się „zagęszczać”. Ukazujące się w pracy wszelkie nieporozumienia są widomym znakiem, iż wcześniej rozpoczął się proces zakłócenia komunikowania się pracowników, jednakże nie został on rozpoznany, a dotychczasowe kontakty oceniano pozytywnie, bez zastrzeżeń z żadnej ze stron. „Chiński pokój” w tym przypadku obrazuje mechaniczne wykonywanie pracy, bezrefleksyjne, pozbawiające pracę humanizmu, jednocześnie przynoszące osobie (bądź całej hierarchii służbowej) zarządzającej procesami pracy wyraźne szkody. W dobie humanizacji procesów pracy, upodmiotowienia pracowników, powierzania im części uprawnień decyzyjnych metafora eksperymentu Searle’a wskazuje na duże niebezpieczeństwo zagrażające w tym przypadku bibliotece, wynikające z nieuświadamiania sobie zagrożeń w pracy, pochodzących z niewłaściwego podejścia do komunikacji organizacyjnej.

Literatura, ale i praktyka menadżerska wskazują, iż największa odpowiedzialność za efektywność organizacji, w tym i za proces komunikacyjny, spoczywa na kadrze kierującej zespołami pracowniczymi. Za pomocą komunikacji realizuje ona swe zadania, jak również jest to działanie, któremu poświęca najwięcej czasu [18, s. 431]. Biblioteki jako organizacje, dla których zarządzanie informacjami jest podstawowym działaniem, szczególnie winny położyć nacisk na permanentne podwyższanie kompetencji komunikacyjnych. Jak zauważa Ewa Mastyk-Musiał, skuteczny menadżer to osoba umiejąca wspierać komunikację organizacyjną, czyli życzliwie przekazująca komunikaty, doradzająca czy współodczuwająca z pracownikami ich sytuację pracy [13, s. 77]. Skuteczny kierownik poświęca porozumiewaniu się wiele uwagi, co przekłada się na efektywność działania biblioteki, ale także na atmosferę pracy, poczucie bezpieczeństwa czy wolę kooperacji w zespole. Z pewnością pomocą temu może znajomość zagrożeń dla komunikacji organizacyjnej, wynikających z wymienionych wcześniej barier i zakłóceń. I choć lista ta jest niekompletna, to jednak jest pierwszym krokiem ku podwyższeniu kompetencji menadżerskich, a w dalszej perspektywie służy działaniom usprawniającym proces przekazywania informacji zespołom pracowniczym. Kolejnym etapem może być uświadomienie sobie znaczenia w akcie komunikacyjnym nie tylko wypowiedzianych słów, ale również wszelkich symboli należących do komunikacji niewerbalnej, która odgrywa w porozumiewaniu się nie mniejszą rolę niż przekazy werbalne. Nie oznacza to, iż pozostali pracownicy, prócz kadry zarządczej, nie mają wpływu i nie odpowiadają za przebieg zachodzących w bibliotece sytuacji komunikacyjnych. Ujmując nadawców

i odbiorców w grupę uczestników komunikacyjnych, teoretycy nauki o komunikacji wskazali nie tylko zamienność ról, ale również wpływ na jakość, efektywność i skuteczność komunikowania się zależną od wszystkich biorących udział w akcie komunikacyjnym.

Komunikacja wertykalna przebiega w organizacji w dwóch kierunkach: z góry – od zwierzchnika na dół – ku podwładnemu, i w kierunku przeciwnym. Obie drogi są konieczne i stanowią równą wartość dla biblioteki. Wagi żadnego z kierunków porozumiewania się w pracy nie należy umniejszać, ponieważ konieczne jest, by nawiązać permanentny dialog między przełożonymi a podwładnymi. Biblioteczny menadżer powinien być świadom swej roli w tworzeniu nie tylko płaszczyzny porozumienia z pracownikami, ale także rzeczywistości pracy, klimatu pracy, czego sprawne porozumiewanie jest niezbędnym elementem. Lem powiada, że jedynie nadawca – osoba kierująca dane do „chińskiego pokoju” – zna treść komunikatu i jego cel, co w przypadku porozumiewania się kierownika z pracownikami jednoznacznie potwierdza stanowisko, że odpowiedzialność za jakość komunikowania spoczywa na nadawcy – przełożonym [12, s. 207]. Twierdzenie to nie powinno przemawiać za biernością odbiorcy w akcie komunikacyjnym, lecz winno służyć dostrzeżeniu wagi konstruowania i sposobu przekazywania komunikatów. Stąd kierownicy powinni poświęcać uwagę sprzężeniu zwrotnemu, które będąc reakcją na komunikat, jest świadectwem jego zrozumienia oraz cechą efektywnego komunikowania [8, s. 105]. Powinni również dostrzegać komunikację w bibliotece w kontekście pracowników jako zbioru jednostek, które mogą mieć z różnych powodów problem ze zrozumieniem przekazywanych informacji, wszak w interesie całej instytucji leży porozumiewanie przynoszące pozytywne efekty dla jej działalności.

Na odbiór przekazywanych informacji przez kierownika ma wpływ wiele czynników, jak wcześniej wspomniane bariery i zakłócenia, ale również sama osoba przełożonego. Marian Golka zwraca uwagę na czynniki wpływające na postrzeganie komunikatów, a wiążące się z osobą nadawcy, w tym przypadku kierownika. Są to: jego wiarygodność oraz postrzeganie go przez odbiorcę, jako osobę bezinteresowną, niemanipulującą danymi [7, s. 61]. Biorąc pod uwagę umocowanie w hierarchii służbowej wraz ze znajomością mechanizmów zachodzących w procesie komunikacyjnym, kierownicy w bibliotece mają duży wpływ na przepływ informacji oraz jego efektywność. Prócz pozycji kierownika w strukturze organizacyjnej, efektywne porozumiewanie się warunkują kompetencje społeczne, a zwłaszcza komunikacyjne przełożonego. Kompetencje społeczne, wśród których mieści się kompetencja komunikacyjna, pozwalają na przełamanie ograniczeń postrzegania i indywidualne poszerzanie umiejętności porozumiewania się. W realiach organizacyjnych menadżerowie mają obowiązek podwyższać swe zdolności komunikacyjne i wykorzystywać je w celu usprawnienia przepływu informacji². Wpływa to na sprawność biblioteki i poprawność relacji międzyludzkich, o co również powinni dbać przełożeni. Jednoznacznie wynika z tego, że nieistotne jest, czy kierownik w akcie komunikacyjnym jest nadawcą, czy odbiorcą – jego umiejętności komunikacyjne powinny kształtować się na tak wysokim poziomie, by przekazując informacje, świadomie je kreował i oczekiwał na tzw. sprzężenie zwrotne, upewniając się, że został zrozumiany.

² Podobne kompetencje są wysoko oceniane także w przypadku pozostałych pracowników bibliotecznych, ale oczekiwania wobec kierowników w tej kwestii są znacznie wyższe.

Istotnym elementem dla skuteczności komunikowania jest budowa komunikatów i sposób ich przekazywania. Nadawca, chcąc osiągnąć sukces, powinien dostosować przekaz do wiedzy odbiorcy i uczynić go przejrzystym. Umberto Eco zwraca uwagę na przygotowanie się nadawcy do komunikowania – w tym celu powinien on upewnić się co do rzeczywistej wiedzy odbiorcy, odnieść ją do wiedzy własnej, dokonać też porównania podstawowego systemu komunikacyjnego, czyli języka, a także ocenić warunki, w jakich będzie zachodzić komunikowanie [15, s. 120]. Komunikat powinien też być na tyle interesujący, by przykuć uwagę słuchaczy i nie pozwolić im na rozproszenie, jednocześnie też nie powinien zawierać tzw. przeszkadzaczy, czyli wtrętów typu „aaa...”, „eee...” itp. W tym celu należy unikać zbędnych przerw i rozpraszących gestów oraz utrzymywać kontakt wzrokowy ze słuchaczami. Utrzymanie uwagi audytorium jest gwarantem dotarcia treści komunikatu, a dowodem tego będzie zachowanie słuchających osób – wyraźne skupienie na nadawcy, kierowane pytań poszerzających temat oraz późniejsze działania indywidualne i zespołowe.

Pozytywne komunikowanie się w bibliotece zależy od kilku czynników, z których chyba najważniejszym jest słuchanie drugiego człowieka. W słuchaniu odbija się wola uczestnictwa w komunikowaniu się, empatia czy wreszcie chęć współpracy. Niezależnie od tego, do kogo należy inicjatywa komunikacyjna, czyli kto jest potencjalnym nadawcą, a komu przypisano rolę odbiorczą, słuchanie warunkuje sukces aktu komunikacyjnego [3, s. 29]. Słuchaniu przeszkadza nie tylko towarzyszący mu szum zewnętrzny – hałasy z otoczenia, ale także wewnętrzny – myśli, które zakłócają odbiór. W równym stopniu przeszkadza zachowanie innych uczestników – przerywanie, dopowiadanie, mówienie równocześnie z innymi, uzupełnianie cudzych myśli, które prócz zwykłego zamieszania mogą zakłócać tok myślenia mówcy, świadczyć o chęci dowartościowania się (przeszkadzającego) czy też sugerować próbę manipulacji mówcą. Skutki to błędna interpretacja kierunku i treści przekazu, co z pewnością nie jest celem drugiej strony w akcie porozumiewania się. Lepszym rozwiązaniem jest dopytanie, parafrazowanie wypowiedzi w celu upewnienia się o intencji komunikatu, co stanowi świadectwo uważnego słuchania. Niesłuchający, niewidzący i nieobserwujący swych pracowników przełożony działa nie tylko w swojej próżni zawodowej, ale także nie jest w stanie efektywnie wykonywać swoich zadań, w tym organizować pracy zespołom czy oceniać pracę innych.

Słuchanie partnera w rozmowie jest głównym warunkiem skutecznej komunikacji. Dzięki uwadze poświęconej przekazywanej wiadomości rozmowa i ewentualne późniejsze uzgodnienia dotyczące wykonywanych zadań mają szansę doprowadzić do oczekiwanych przez wszystkich efektów. Uważne słuchanie to nie tylko zrozumienie werbalnego wyrażenia informacji, ale także jej odbiór w całym kontekście, czyli odczytanie komunikacji niewerbalnej towarzyszącej przekazowi, a to może stworzyć możliwość upewnienia się w kwestii zrozumienia czy zadania konkretyzujących pytań. Podjęcie dialogu to sygnał dla nadawcy o jakości jego wypowiedzi oraz o chęci nawiązania kontaktu przez odbiorców. Jest on również widocznym dowodem na zaistnienie sprzężenia zwrotnego, które jest niezwykle ważnym elementem komunikacji organizacyjnej. Reakcja na komunikat jest tym, co oddala „chiński pokój” od aktu komunikacyjnego. Rozmowa pozwala na rozwinięcie tematu, zniwelowanie nieporozumień, wskazuje też na pełne uczestnictwo w akcie komunikacyjnym. Nadawca

może łatwiej zorientować się w błędach przekazu, w stanie wiedzy odbiorców, zareagować na ewentualne zagrożenia kryjące się w niepoprawnym odbiorze. Kompetencje komunikacyjne menadżerów bibliotecznych powinny umożliwiać im prawidłowe odczytanie reakcji odbiorców komunikatu i uzupełnienie go na tyle, by zniwelować niepożądane skutki aktu komunikacyjnego.

Uważne słuchanie wskazuje na zainteresowanie interlokutorem, co łączy się z empatią. James Borg zauważa, że wczucie się w tok myślenia drugiej osoby i odpowiednia reakcja werbalna i niewerbalna przybliży komunikujących się do pozytywnego rezultatu [3, s. 100]. Empatia nadawcy, w tym przypadku kierownika zespołu bibliotecznego, otwiera pracowników, wskazuje na uczciwe zamiary nadawcy i pozwala na właściwe odczytanie treści przekazu. Podwładny łatwiej przyzna się do niezrozumienia informacji, będzie starał się upewnić, zadając dodatkowe pytania, a to z kolei zapobiegnie nie tylko ewentualnym błędom w wykonaniu zadania. Wydaje się, że uwaga poświęcona procesowi komunikacji w pracy przyczyni się również do podwyższenia jakości wzajemnych więzi. Empatia wykazywana przez kierownika działa na korzyść całego zespołu pracowniczego, a co za tym idzie, na korzyść kultury organizacyjnej charakteryzującej bibliotekę. Przełożony, umiejący zrozumieć sytuację pracownika, jego emocje i problemy, z pewnością odniesie sukces w rozwiązywaniu problemów podwładnych związanych z pracą, ale też łatwiej rozpozna w odpowiedzi zwrotnej na swój komunikat niezrozumienie czy potrzebę rozszerzenia tematu. Wyczulenie na relacje interpersonalne i rozumienie sygnałów płynących z wypowiedzi werbalnych członków zespołu czy też ich mowy ciała przynosi efekty w pracy kierownika, objawiające się we wzajemnych stosunkach w pracy, ale również w wykonywaniu czynności zawodowych.

Kierownik biblioteki powinien przede wszystkim trafnie postrzegać innych, w tym kontekście – pracowników, zwracając uwagę na zróżnicowanie komunikacji bibliotecznej. W porozumiewaniu pionowym przekaz biegnący od kierownika ku grupie powinien być jasny, wzbudzać poczucie bezpieczeństwa pracy, być przekonujący oraz zachęcać do dyskusji. Nawet jeśli pracownicy nie mają wątpliwości co do treści komunikatu i po przekazaniu informacji z powodzeniem stosują informacje w pracy, to przełożony winien wyrażać zainteresowanie opinią podwładnych. Ta otwartość to nie tylko zabieg socjotechniczny, całkiem słuszny zresztą, lecz przede wszystkim zabieg konieczny do motywowania pracowników do zabierania głosu, co może ujawnić właśnie wszelkie nieporozumienia komunikacyjne. Może to również służyć wzmocnieniu wśród bibliotekarzy poczucia własnej ważności w procesach pracy, kreatywności czy włączaniu się do podejmowania decyzji. Zainteresowanie kierownika opinią poszczególnych pracowników na temat wykonywanych zadań, organizacji pracy itp. ma niezwykle istotne znaczenie we współczesnych bibliotekach akademickich, które realizują skomplikowane i odpowiedzialne działania na rzecz nie tylko codziennego wsparcia swoich użytkowników, ale także, a może przede wszystkim, na rzecz rozwoju nauki. Opinia ta może być zawarta właśnie w komunikacie zwrotnym skierowanym do przełożonego. Jak powiada Ewa Masłyk-Musiał: „umiejętność komunikowania się oraz wykorzystywania informacji zwrotnych i baz danych nabierają kluczowego znaczenia, w miarę jak cele są coraz bardziej złożone, a interesy rozbieżne” [13, s. 201].

Słuchanie pracowników, akceptowanie wyrażania przez nich opinii na temat pracy, prowadzenie otwartej dyskusji to zadanie niełatwe dla menadżera, zmuszające go do analizowania zgłoszonych uwag, co jednocześnie wpływa na organizację czasu pracy, lecz wydaje się, że jest to czynność niezbędna we współczesnej bibliotece naukowej. Kapitał intelektualny, jako element majątku biblioteki, jest zbyt cenny, by go pomijać dla fałszywego komfortu pracy zarządzających, którzy nawet z istotnego powodu, jakim jest permanentny brak czasu, nie powinni usprawiedliwiać swego braku zainteresowania sprzężeniem zwrotnym na własne przekazy.

Umiejętność wnikliwego postrzegania współpracowników i ich reakcji to element wcześniej opisanego empatii. Kierownictwo biblioteki powinno poświęcać obserwacji swych podwładnych dużo uwagi, by wyciągać prawidłowe wnioski ze wzajemnych kontaktów. Jednakże istotne jest, by obserwacji towarzyszyła analiza pozbawiona stereotypów, uprzedzeń lub emocji typu rewanżyzm. Jedynie zrozumienie komunikatu pracownika, zawartego w sprzężeniu zwrotnym, może przynieść prawidłowe efekty porozumiewania się organizacyjnego. Należy z tego wyciągnąć wniosek, iż bycie zarządzającym powinno być jednoznaczne z postawą sympatii dla innych oraz przyjęciem swej roli w komunikowaniu organizacyjnym, jako osoby kształtującej nie tylko działanie biblioteki, ale także wpływającej na jej kulturę. Porozumiewanie się w pracy zawsze należy postrzegać jako proces dwukierunkowy, przynoszący większe efekty niż komunikowanie jednostronne. Co prawda dopuszczanie do głosu podwładnych jest trudniejsze dla przełożonego (wymaga bowiem poświęcenia większej ilości czasu w każdorazowym akcie komunikacyjnym), ale może również przynieść nieoczekiwane skutki w postaci dodatkowego tłumaczenia poszczególnych danych przekazu. William Gudykunst, twórca teorii kontroli niepewności w komunikowaniu się ludzi, zajął się problemem skuteczności komunikacji i powiązał ją ze zmniejszeniem niepewności wynikającej z sytuacji komunikacyjnej czy samej treści komunikatu. Badacz podkreślał rolę obydwu stron uczestniczących w sytuacji komunikacyjnej. Uznał, że zrozumiałość przekazów warunkuje uważność słuchania, a nadawca powinien na tyle odpowiedzialnie się komunikować, by efekt końcowy nie był dla niego rozczarowujący [9, s. 434]. Niepewność w akcie porozumiewania się, zwana entropią, powinna być umiejętnie zmniejszana przez przełożonego, jednocześnie powinna skłaniać podwładnych do dialogu oraz przekazywana swych opinii i zapytań.

Czego menadżer biblioteczny powinien unikać, by uczynić swe porozumiewanie się z zespołem pracowniczym efektywnym, skutecznym i satysfakcjonującym wszystkie strony komunikowania? Z pewnością wspomnianego wcześniej stygmatyzowania stereotypami i uprzedzeniami, ale także komunikacji naznaczonej manipulacją. Posługiwanie się takimi elementami postrzegania świata ogranicza możliwość odczytania informacji płynącej od pracowników. Tworzenie sobie obrazu pracowników na podstawie potocznej wiedzy lub wzorców płynących z socjalizacji czy otaczającej kultury może doprowadzić do błędnych wniosków i ocen danej jednostki. Kierowanie się stereotypami, podobnie jak plotką, to nieodpowiedni sposób do porozumiewania się z zespołem. Ograniczenie się czy też opieranie na cudzej opinii o pracowniku może prowadzić jedynie do fałszywych ocen, co w przypadku

tak ważnej dla ludzi sfery życia jak praca może przynieść fatalne konsekwencje, zarówno dla kierownika, jak i podwładnego.

Podobnie jest z manipulacją czy perswazją zawartą w komunikatach płynących od kierownictwa. Oba sposoby komunikowania mogą zachodzić nieświadomie, powodowane socjalizacją czy kulturą otoczenia przełożonego, jednak w tym przypadku należy rozumieć pod pojęciem manipulacji działanie podstępne, nadużywające reguły społeczne czy w końcu kierujące emocjami interlokutora [10, s. 52]. Manipulacja wprowadza w błąd odbiorcę, wobec czego jego reakcja na komunikat nie będzie adekwatna do treści, lecz do intencji nadawcy. Falszowanie przestrzeni komunikacyjnej nie pomaga efektywności komunikacji, a co za tym idzie, przyniesie w przyszłości elementy nieufności i dystansu wobec danej osoby, w omawianym kontekście – menadżera, mającego przecież budzić pozytywne emocje w kierowanej grupie pracowniczej.

Komunikowanie się przełożonych z podwładnymi w bibliotece to zagadnienie trudne i z rzadka podejmowane w polskiej literaturze przedmiotu. Częściej przedstawiane są problemy porozumiewania się biblioteki jako instytucji czy jej pracowników z otoczeniem zewnętrznym, użytkownikami czy też sposoby współczesnej komunikacji wynikającej z zastosowania nowoczesnej technologii. Zdaje się, że problematyka komunikowania się wewnątrz biblioteki, zwłaszcza biblioteki akademickiej jako organizacji złożonej, z wieloma zadaniami wobec nauki i swych odbiorców, nie jest postrzegana jako konieczna do analizy wśród wielu innych zadań bibliotecznych, które bada się jako priorytetowe dla działań bibliotek. Być może brak zainteresowania problematyką komunikacji wewnętrznej bibliotek to wynik poczucia trudności w analizie obszaru badawczego, jakim jest środowisko pracy. Jednakże wymagania wobec biblioteki jako instytucji nauki, ale także jako miejsca zatrudnienia dla grupy pracowników wskazują, że sposób działania, czego przejawem jest przecież porozumiewanie się wewnątrzorganizacyjne, mające wpływ na realizację poszczególnych zadań, powinno być przedmiotem szczególnej troski zarządzających. Dążąc do pozytywnej komunikacji pracowniczej, nie sposób pominąć kwestię odbioru informacji wysyłanych przez kadrę kierowniczą biblioteki. Jeśli w akcie komunikacyjnym kadry zarządczej zabraknie wiedzy o zrozumieniu treści przekazów przez pracowników, to nie ma pewności, czy w wykonywaniu obowiązków zawodowych nie wkradnie się chaos, błąd, a w ślad za tym nie nastąpią zaburzone relacje międzyludzkie. Przed współczesną biblioteką akademicką, organizacją uczącą się, zdążającą do coraz bardziej efektywnego działania, staje wiele wyzwań dotyczących nie tylko jej codziennych obowiązków, m.in. istnieje potrzeba skupienia się na tej sferze życia zawodowego i organizacyjnego, która nie jest zauważana bezpośrednio przez jej otoczenie. Wydaje się, że efektywność komunikowania się staje się coraz częściej celem zarządzania, co przejawia się w dokumentach bibliotecznych – opisach stanowisk, formularzach okresowych ocen pracowniczych czy wymaganiach wobec osób piastujących stanowiska kierownicze. Zarządzający bibliotekami akademickimi powinni mieć na uwadze nie tylko wypełnianie swych obowiązków poprzez realizowanie podstawowych funkcji zarządzania organizacją, ale także bogactwo relacji międzyludzkich, wśród których pracują. Zrozumienie zawirowań komunikacyjnych pomoże każdemu kierownikowi w codziennej pracy przewodzenia zespołami pracowniczymi.

Bibliografia

1. BAKUŁA Kordian. *Mówione = pisane: komunikacja, język, tekst*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010. ISBN 978-83-229-2939-1.
2. BJERKE Bjorn. *Kultura a style przywództwa. Zarządzanie w warunkach globalizacji*. Kraków: Oficyna Wydawnicza, 2004. ISBN 83-89355-15-9.
3. BORG James. *Perswazja. Sztuka pozytywnego wpływania na ludzi*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2011. ISBN 978-83-208-1908-3.
4. *Chiński pokój*. In *Wikipedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://pl.wikipedia.org/wiki/Chi%C5%84ski_pok%C3%B3j. Stan z dnia 07.08.2016.
5. DOBEK-OSTROWSKA Barbara. *Podstawy komunikowania społecznego*. Wrocław: Wydawnictwo Astrum, 2004. ISBN 83-7249-091-0.
6. FISKE John. *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*. Wyd. 2. Wrocław: Wydawnictwo Astrum, 2008. ISBN 978-83-7249-165-7.
7. GOLKA Marian. *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. ISBN 978-83-01-15663-3.
8. GOŁUCHOWSKA Sylwia, KASPERCZAK Ksenia. *Wpływ komunikacji na postawy – droga do spójności w organizacji (na podstawie wartości korporacyjnych)*. In ŁABA Agnieszka (red.). *Współczesne teorie komunikacji 2*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut, 2009. ISBN 978-83-7432-596-7.
9. GRIFFIN Emory A. *Podstawy komunikacji społecznej*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2003. ISBN 83-89120-14-3.
10. KARWAT Mirosław. *Rewizja obiegowych pojęć manipulacji*. In DOLIŃSKI Dariusz, GAMIAN-WILK Małgorzata (red. nauk.). *Przestrzenie manipulacji społecznej*. Warszawa: Polskie Wydawnictwa Naukowe, 2014, s. 32–59. ISBN 978-83-01-17854-3.
11. KISIŁOWSKA Małgorzata. *Już nie wiem jak mam do ciebie mówić, czyli Komunikacja w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2001. ISBN 83-88581-02-3.
12. LEM Stanisław. *Tajemnica chińskiego pokoju*. Kraków: Universitas, 1996. ISBN 83-7052-348-X.
13. MASEYK-MUSIAŁ Ewa. *Organizacje w ruchu. Strategie zarządzania zmianami*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna, 2003. ISBN 83-89355-07-8.
14. NĘCKI Zbigniew. *Komunikacja międzyludzka*. Kraków: Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, 1996. ISBN 83-85441-45-X.
15. OLLIVIER Bruno. *Nauka o komunikacji. Teoria i praktyka*. Warszawa: Oficyna Naukowa, 2010. ISBN 978-83-7459-103-4.
16. OLSZTYŃSKA Agnieszka. Pracownik dobrze poinformowany. *Personel*. 1999, nr 10, s. 32–34. ISSN 1233-0299.
17. SKARŻYŃSKA Krystyna. *Spostrzeganie ludzi*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981. ISBN 83-01-02769-X.
18. STONER James A.F., WANKEL Charles. *Kierowanie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 1994. ISBN 83-208-0861-8.
19. ZYBERT Elżbieta Barbara. *Kultura organizacyjna w bibliotekach. Stare i nowe idee w zarządzaniu biblioteką*. Wrocław: Wydawnictwo SBP, 2004. ISBN 83-89316-21-8.

Biblioteki i bibliotekarze za granicą

Janice Fernandes
Roehampton Library
janicefernandes@yahoo.com

Public library services in the United Kingdom – a vision for the future

(Biblioteki publiczne w Wielkiej Brytanii – wizja przyszłości)

Słowa kluczowe: biblioteki publiczne, Wielka Brytania, XXI wiek, wizja przyszłości

Abstrakt: Biblioteki publiczne w Wielkiej Brytanii świadczą usługi szerokiej grupie społeczeństwa. Zaspokajają potrzeby informacyjne użytkowników i pomagają sprostać codziennym wyzwaniom epoki technologicznej czytelnikom we wszystkich kategoriach wiekowych, o zróżnicowanym statusie społecznym i ekonomicznym. Jednakże ograniczenia finansowe i te związane z pozyskaniem przestrzeni, w połączeniu z postępem technologicznym, niemal uniemożliwiają bibliotekom publicznym przetrwanie i rozwój. Niepokojąca liczba bibliotek publicznych zostaje zamknięta lub przejęta przez rozmaite organizacje i prowadzona przez wolontariuszy. Przyszłość bibliotek wygląda ponuro. Na tle tych zmian autorka sugeruje, że bibliotekarze zamiast polegać na mechanizmie rządowym czy filantropii, sami powinni uświadamiać znaczenie bibliotek dla lokalnej społeczności. Stawką tego działania jest nie tylko przyszłość bibliotek publicznych, ale także zawodu bibliotekarza, którego funkcjonowanie wydaje się być coraz bardziej zagrożone.

Keywords: Public libraries, U.K., 21st century, vision for the future

Abstract: Public libraries in the U.K. cater to a vast section of society, of all age-groups and across different social, economic and intellectual strata, fulfilling their information needs and assisting in the day-to-day necessities of the technological age. However, the acute constraints of space and finance coupled with the leaping advances in technology, have made it impossible for public libraries to survive and grow. An alarming number of them have been shut down or reduced or are now run by volunteers. The future looks bleak. It is against this backdrop that the author suggests that, rather than depending on the government mechanism or philanthropists, it is the library professionals themselves, who need to come out of their place behind the circulation desk and shout out aloud about their importance and place in the local community. After all it not only the future of the public library, but their own future which is at stake as well.

Introduction

A public library is an information repository reaching out to a cross section of information users and is often physically located at the centre of the community for easy access and use. The objectives and goals that the public library undertakes to accomplish contribute directly to the vision and mission of its parent body, be it the local Council of the borough, an organization or a trust. The library continues to fulfill its role as the heart of the community, providing information resources and undertaking activities for the good

of the community, despite the current trend to diversify from print and towards electronic resources. The physical building and its resources continue to exist and multiply although it might change in form and dimension adapting to the times and the inherent needs of its users.

The *UNESCO Public Library Manifesto* adopted in 1994, defines the public library as the local centre of information, making all kinds of data, information and knowledge readily available to its users. It believes that the public library is the local gateway to knowledge and provides a basic condition for life-long learning, independent decision making and cultural development of the individual and social groups [10].

Libraries change lives for the better. This is recognized in the Corporate report *Libraries deliver: Ambition for Public Libraries in England 2016 to 2021* published by the Libraries Taskforce on the Government of UK website. This report also concedes to the fact that these are indeed challenging times for public libraries shaking the very foundations of its existence. It is this critical and thought-provoking paradox that places the library professionals at the centre of the debate, marketing the products and services of the library while providing the necessary services so that the value of the profession is acknowledged and strengthened in today's information world [6].

A public library in the UK generally encompasses the following elements:

- The Library Collection,
- The Library Users,
- The services and activities.

A public library is a “One-shop-stop” for all the information related needs of the community.

The public library collection

The collection of a public library is diverse and varied in the sense that it encompasses a little bit of everything that the local community would require in order to fulfil its information need. Besides books on fiction and non-fiction, arranged on stacks, both for children and adults, there are Large print books, Audio books, CDs, DVDs, maps, photographs, magazines and newspapers, access to subscribed and free online resources, manuscripts and rare books, and even gramophone records. There seems to be something for almost everyone in the community.

The collection development policy of public libraries takes into account all the various aspects of purchase of library materials, their classification and all other routine procedures before the information resource finds its way to the stacks ready to be issued to patrons. Incidentally stock related policies are diverse as well, taking into consideration all procedures from Acquisition to Weeding. This calls for unbiased judgement, intuition and often a keen sense of vision relating to institutional and Council goals, individual library targets and the community user base.

The public library users

In the U.K., public library users encompass the very young to the very old and include the teaching fraternity and the not-so-literate, the new parents and child minders alongside the government official and research scholars. Their information requirements are diverse and vary depending on the type and format of information required.

The hesitant first timer youngster must be lured into the children's library either through attractive and eye-catching displays or an ongoing children's activity. The school going children often use the library to supplement classroom teaching through assignments and projects and need computers to download their homework or reference sources. Assistance in the use of online resources either through training or ongoing skill development is what entices the adult and older generation to walk into public libraries to fulfill their information needs or get their documentation sorted out. Regular courses and workshops cater to a fixed group of users who use the library infrastructure to conduct and draw in people focusing on a specific area of interest or skill. However random activities like festival time, exhibitions, food court or workshops draw in a larger audience, often from other geographical areas, from time to time. Research scholars often use the archives or heritage collection for old documents or photographs. Library spaces are disabled-friendly, often with step-free access and accommodate buggies, wheel-chairs and push chairs with a better ease of mobility. This makes it a favourite place for infants, toddlers and grandparents as well.

The services and activities

The Society of Chief Librarians (SCL) and the Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP) in their jointly published *Public Libraries Skills Strategy* have put forward this vision for the future:

The vision which drives the Strategy is of a future for public libraries in England as digital, creative and cultural centres of excellence – a thriving network of innovative virtual and physical civic spaces offering freely-accessible services that support reading and literacy, develop skills, foster creativity, promote and support health and wellbeing and provide a platform for community participation [2].

Most of the public libraries in the U.K. are run by the local Council or through a private enterprise or sometimes on other workable partnership models. However it must be appreciated that they all provide services and devise activities aimed at involving all age groups.

Public libraries in the U.K. today, especially so in the age of scarce budgets, must woo users through innovative and diverse activities, at the same time keeping in mind the likes and sentiments of the users.

Some of the more common services offered by most of the public libraries include:

- Issue/Return/Renewal/Reservation through online catalogue search;
- Internet access, scanning, printing and photocopying;
- Children's activities – Baby Rhyme Time, Story-telling, Crafts, Quiz etc.;

- School assemblies, School and nursery visits;
- Help with Homework;
- Summer Reading Challenge;
- Reading groups, Film showings, Digital Dens, Coding club, Chess and bridge clubs;
- ESOL classes (English as a foreign language);
- Coffee Morning, Knit-and-Natter, Yoga, Tai Chi groups;
- Learn-my-way sessions, Drop-in sessions for CV and Job search, assistance with filling up online forms;
- Displays, Events, Celebrations, Exhibitions;
- Citizen's Advice Bureau, Councillor's surgery;
- Tablet borrowing scheme, Home delivery service;
- Volunteering and work experience candidates;
- Spaces for Hire.

Photography 1. Book display at Roehampton Library

Source: own elaboration.

Photography 2. Book display at The Library at Deptford Lounge

Source: own elaboration.

Photography 3. Book display at The Library at Deptford Lounge

Source: own elaboration.

A brief description of some of these is outlined below.

Summer Reading Challenge

The Summer Reading Challenge is organised by the Reading Agency, began in 1999 and takes place at all libraries across the U.K. every year during the summer holidays. The activity involves signing up at the local library and then reading any six library books over six weeks to complete the challenge. After every book is read, children tell the library staff or volunteers a little about the books, its characters, what they liked and disliked about the book etc. In return children get a small prize – this may be a sticker, a toy, a bookmark, a puzzle or a medal. A certificate is awarded to every child who completes the Challenge; this certificate is given at the school assembly and is a moment of pride for the child and the family. The campaign has interesting and innovative themes; the theme in 2017 was Animal Agents while for 2018 it is “Beano”. Earlier themes included “Circus stars”, “Carnival”, “Rollercoaster” and “Mythical Maze”. It draws hordes of children into the library each year [9].

Children’s activities

Most libraries in the U.K. have rhyme time sessions for children called Baby Rhymes, Baby Bounce, Under 5s, etc. There are also story-telling sessions where stories are brought to life through library staff or volunteers with the aid of innovative props or toys. These sessions are often for 30 minutes each, held on a weekly basis, are free, and parents or child minders can drop-in at any library of their choice and convenience. Every child in England is entitled to a free Bookstart pack at 0-12 months and 3-4 years. It is a known fact that such finger rhymes and action songs in a fun-filled and often animated and noisy atmosphere, helps toddlers to develop literacy and communication skills like speech and interaction. It also helps young mothers to get together and is a great community-building activity. There is even a Saturday morning “Story-telling event” for dads. These activities depict the public library as a neutral, free, safe and welcoming place.

Most public libraries in the U.K. also conduct other innovative and varied activities for all age groups such as ESOL classes for the incoming migrant population for whom English is not the first language. There are also “Learn-my-way” sessions which is an online and interactive program to understand various aspects of computer use like e-mails, banking, online shopping, job search etc. This helps them to communicate and integrate easily into the local community or workforce. Councillor’s surgery involves the local councillor or Member of Parliament visiting the library on Saturday mornings where members of the public can approach them for a one-to-one discussion of their problems [5].

Public libraries – questions and answers

Does the U.K need its public libraries? Yes, it does. The public library transcends social, cultural, economic, regional or national boundaries and is an essential part of the local community. Just as every local community has a primary school and a doctor’s surgery, in the same way it must have a library. Although the presence and importance of the public libraries in the U.K. cannot be over-stated, the current situation forces one to raise certain queries:

- How important are public libraries to the local community?
- Does the public library benefit people of all age groups, as it lays claim to?
- Do public libraries provide products and services to support the intellectual pursuit of its citizens, among other things?

The answers to all these are seen in the Policy Report *Shining a light* published by the Carnegie Trust involving data about attitudes to and use of public libraries in 2011–2016. The report shows that around 75% of the people interviewed, believed that libraries are important to the community. Also, it is noted that 51% of the U.K. population have a current library card. The paradox to this fact is that around the same time frame, around 350 libraries closed, 8000 jobs disappeared, and opening hours and services in public libraries were drastically reduced [7].

This report brings several pertinent questions to the forefront:

- Who is responsible for libraries closing? Is it the government, the local council, or the users themselves?
- Is it financial constraints, scarcity of space or inadequacy of infrastructure and equipment?
- Is it a result of the current technologically literate population or just a lack of time among users [7]?

The answer lies in the sad fact that besides everyone else, we too, as library professionals, are responsible for the sorry state of public libraries in the U.K today. We have continued to provide the same services at the same opening times and in the same way, as we did in the past. The consistent use of and boundless advances in technology have placed a huge responsibility on the public library to ensure that no one is left behind in the technological age. In certain geographical areas much harm was not done and things continued in much the same way as before. However other areas saw a tremendous decline in users, coupled with drastic budget cuts and decision-makers vying to use the same space for alternate activities, other than libraries.

The need of the hour is to revisit our services, in the light of the statistics, and through dialogue with all the stake-holders involved, obtain feedback and devise more innovative products and services, catering to a technologically literate but time crunched community who needs information on the go. At the same time, public library professionals need to consider those who need assistance with digital technology, language skills or cannot voice their information needs in a coherent manner.

All this while the public library binds the local community together as a whole. The classic image of a public library would then be just like the sun radiating heat and light while making all planets to revolve around it and drawing all creatures towards it; the essence and importance of which cannot be undermined.

Public libraries must involve more community interaction

This vision can be achieved through a “Stop, Think and Act” methodology. The consistent and pertinent question to be asked is this - What do the local people want from their public libraries in the 21st century?

The answer to this is very aptly provided by the British Council in its online *Voices* magazine. It states that libraries provide neutral shared spaces for community use. However, the need of the hour is for public libraries to be reflections of physical as well as virtual space. Libraries must be brave and innovate and stay relevant. Library professionals must move out of the four walls of the library, just as their resources have done in the past. In much the same manner as libraries moved from a physical to a virtual presence, library professionals today must move back from their virtual presence on the web page, to their physical presence in the local community. It is through outreach activities that the library professional can stay connected with the local population, understand their needs and then devise innovative programs designed to increase library visits and usage [11].

On the other hand, just as libraries display the stock they have and market the services they provide, in the same way users must be encouraged to voice aloud their information needs, the services they would like their local community to provide and envision an image of their library as a part of their community. It is reiterated that well thought-out activities of the public library must involve more interaction from the community, not only as a receiver but also as a giver. It is only through consistent and one-to-one dialogue with users that public libraries will emerge as stronger components of the local community.

To this effect, the Society of Chief Librarians along with The Arts Council and The Reading Agency has launched a range of “Universal Offers” – a positive vision of what public libraries can offer citizens. These include Reading Offer, Information offer, Digital offer, Health offer, Learning offer and Culture Offer. This is a beginning and provides the library professional with a strong platform on which to base their ideas and services. It is the onus of the library staff to take up this challenge and emerge victorious. This move is extremely urgent and critical not only to ensure that libraries are preserved for future generations, but that Librarianship becomes the central “Sun” in the knowledge system of the future U.K.

Conclusion

The public library is a facility and a service, offered by the Government of the U.K., to its people to satisfy their information needs. It provides information through its resources, assists users through its staff and services and brings the community together through its activities and events. Public libraries are a classic example of relationship-based customer service. The clientele does not go away if the information desk is busy; they stand patiently in queue and await their turn, confident that their information needs will be met, or their problems resolved. It is a relationship of trust. This relationship needs to be encouraged and nurtured so that it grows with depth into the information world and becomes embedded as an essential part of the community. Public libraries need to survive, to thrive and grow.

References

1. *BBC news* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-england-35707956>. Stan z dnia 04.11.2017.
2. *CILIP* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.cilip.org.uk/sites/default/.../public_library_skills_strategy_2017-2030. Stan z dnia 05.10.2017.
3. *House of Commons Library Briefing Paper Number 5875* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN05875>. Stan z dnia 17.10.2017.
4. *IFLA Public Library Service Guidelines* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.ifla.org/publications/ifla-publications-series-147>. Stan z dnia 05.11.2017.
5. *Libraries deliver: Ambition for Public Libraries in England 2016 to 2021* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.gov.uk/government/publications/libraries-deliver-ambition-for-public-libraries-in-england-2016-to-2021>. Stan z dnia 10.10.2017.
6. *Libraries Taskforce blog* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.gov.uk/government/groups/libraries-taskforce>. Stan z dnia 15.10.2017.
7. *Policy report – The future of public libraries across the UK and Ireland* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.carnegieuktrust.org.uk/shining-a-light/>. Stan z dnia 15.10.2017.
8. *Public Libraries Skills Strategy* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.cilip.org.uk>. Stan z dnia 03.11.2017.
9. *Summer reading Challenge* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://readingagency.org.uk/>. Stan z dnia 03.10.2017.
10. *UNESCO Public Library Manifesto* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.unesco.org/web-world/libraries/manifestos/libraman.html>. Stan z dnia 12.10.2017.
11. *Voices, British Council* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/why-still-need-public-libraries-digital-age>. Stan z dnia 02.11.2017.

Marit Egaas

Stavanger bibliotek og kulturhus
marit.egaas@stavanger-kulturhus.no

How to transform the library into a public space. Example of the Stavanger bibliotek og kulturhus in Norway

(Jak przekształcić bibliotekę w przestrzeń publiczną. Przykład Biblioteki i domu kultury w Stavanger w Norwegii)

Słowa kluczowe: biblioteka w Stavanger, transformacja biblioteki, biblioteka jako przestrzeń społeczna

Abstrakt: Sølvsberget to nazwa biblioteki i centrum kulturalnego położonego w samym sercu Stavanger w Norwegii. Aby odnieść sukces, biblioteka musi spełniać dzisiaj wiele różnych ról, co jest związane z synergią takich czynników, jak: dobra lokalizacja, architektura, wydarzenia i działania. Jednym z głównych zadań Biblioteki Sølvsberget jest pełnienie funkcji miejsca spotkań. W osiągnięciu tego celu bibliotekarzom pomogli architekci z agencji KAP Architects. Wspólny wysiłek, oparty na innowacyjnym i odważnym podejściu, pozwolił na przekształcenie parteru biblioteki w dogodną dla użytkowników przestrzeń publiczną. Artykuł opisuje historię transformacji biblioteki oraz efekty wykorzystania nowopowstałej przestrzeni przez użytkowników.

Keywords: Stavanger library, transformation of the library, library as a social space

Abstract: Sølvsberget is a library and cultural centre situated in the heart of Stavanger. Nowadays to succeed a library must fulfil many different roles. The success depends on a good interaction between location, design, architecture and events/activities. One of Sølvsberget's Library major roles is to function as a meeting place. To achieve this goal the librarians from Stavanger, collaborated with KAP Architects and transformed the ground floor. The aim was to be far-sighted and innovative in creating a new kind of public space. This article describes what we've done, and how the public has made the use of it.

Stavanger and Sølvsberget

Stavanger is Norway's fourth largest city with 132.000 inhabitants. Sølvsberget Cultural Centre was opened 30 years ago, and is located on a central square in the old medieval city. The centre contains a public library, a cinema, a gallery, arenas for events, cafés and newsstands. The events/activities have been absorbed by the library. This allowed to form a joint organisation with one leader. In 2011, a major transformation process has began. The cinema needed to be expanded, and this opened new opportunities for the library as well. Even though the library lost areas in the basement, we were given new areas on the ground floor which allowed us to redesign the entire floor and make the library more visible.

How to work after change?

It was external circumstances that initiated the transformation process. Therefore, it was easy to assure employees that this change was necessary. There was as well political will to grant some funds for the investment. It also meant that we had to react quickly. The first thing that we have done was to define a project called *The new Sølvsberget* and allocate resources for it. As things proceeded, we started breaking the project into subprojects and creating clear milestones. At the beginning we worked systematically to prepare the employees for change. In cooperation with Stavanger Business School we ran courses with regards to change management for 50% of the staff, and we had several workshops in which all the employees participated.

Together we brought through a lot of concepts however external advisors ideas were needed in two key areas: management and architecture. We worked with a private company and Norwegian Business School with regards to the project management. Several companies tendered for the décor/architecture, and in the end we chose KAP architects (a local company). The collaboration with KAP was crucial in terms of good results.

The purpose of the new ground floor

To get some inspiration with regards to the new ground floor, we visited other libraries and organised internal workshops. The main goals were:

- to make the library more visible and appealing. We wanted people to say: “When you’re in the city centre, you just need to visit the library”;
- to redefine the term “library” and transform the ground floor into an urban and public space where people can work, meet others, read and borrow books;
- to create a new library department with exhibitions and displays from all the floors, as well as longer opening hours than the other libraries;
- to get some inspiration from bookstores and other commercial actors on how to push recommendations;
- to attract more visitors, and extend their visits.

What have we done?

The cultural centre has a “main street” that runs through the building. The cinema is located on the left side, while the library, café and newsstand are located on the right side. We had about 900 m² to play with when creating the new library. At the same time, there were plans to open a new café at the ground floor, and we were eager to get a good interaction between the library and the café. Together with the architect, we decided to divide the ground floor into five different zones, of which the library section only occupied 1/3. The rest of the space was dedicated to social zone, self service, pulse and events. The social zone was equipped with a long table in the entrance. At the same time, there was an open space towards the café. This has become the distinguishing feature of the ground floor, and a very popular meeting place. The self-service zone is in fact a combination of the library’s service point, various digital services and information display screens. The idea was to provide

a service point that is easy to find. So far, we've learned that this point is, perhaps, too visible, because very often people ask for help before they' find the solution themselves.

The library zone has been designed to harmonize the architecture of the building with the narrow streets and small wooden houses outside. The architects designed special shelves that serve as both display and seating furniture. That way, the city is also drawn into our house and makes the ground floor sort of a city room. The multifunctional shelves are called "book islands", and both columns and shelves are lighted what creates a nice atmosphere especially in the evenings.

The "book islands" have different themes and are systematically changed. It takes a lot of time and effort to curate these small exhibitions, and to make sure they are always up to date and visually appealing.

The pulse zone is a combination of urban living room, exhibitions and various activities. This space is constantly changing. During big events there are corresponding activities organized in the pulse zone. Examples include parliamentary elections, the World Cup and our own literary festival (*Kapittel*).

We have a separate zone for events on the ground floor, which is our main arena for literary events, both for children and adults. The interaction with the Pulse zone is interesting and it gives us opportunities to entice more people, and to stream the event via screens placed outside if the arena is packed.

How the public made use of it

We opened the new ground floor in January 2014 and the response from the public has been overwhelming. People enjoy the design and atmosphere, as well as the openness and generosity. They're also pleased with the opening hours from 08:00 to 21:00 (Saturday from 10:00 to 21:00 and Sunday from 12:00 to 21:00). Our mayor called it "the super library", and a local newspaper wrote that this area had become the most open and friendly cultural centre ever.

In the first year, the library's visits increased from 740,000 to 1.2 million, and the public used the library in different ways.

Where to go from here?

The major challenge, after opening the ground floor, is to secure the success of the other three floors, without losing all the unique qualities characteristic for a public library. Therefore we have redesigned the other floors, and in November the 4th this year we will invite both the mayor and the public for the opening.

Table 1. Facts and figures 2016

- Visits: 1,3 mill
- Number of loans: 669.000
- 887 events, 133 for children
- Average time for a library visit: 48 min
- 39% of our visitors borrowed or returned books
- 19% of our visitors didn't use any of the traditional library services. They use the library as a meeting point and public space
- 29% of our visitors have minority background
- 11% of our visitors are young people, from 15–18 years

Source: self elaboration.

Photographs 1–15. Library and cultural center in Stavanger

Source: https://photos.google.com/share/AF1QipN-IBk1HqsvVbGcJNU_AkFJ6Jjf0Qf9EDo1MFXlbnzUYPxNnQxQXqmIT2U7m1Dg?key=VWpxcnEwcjA4dk45R3MtNIAxUFRZNHNGMjFWT1ZB.

References

1. *Library and cultural center in Stavanger* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://photos.google.com/share/AF1QipN-IBk1HqsvVbGcJNU_AkFJ6Jjf0Qf9EDo1qMFXlbnzUYPxNnQxQXqmIT2U7m1Dg?key=VWpxcnEwcjA4dk45R3MtNIAxUFRZNHNGMjFWT1ZB. Stan z dnia 10.08.2017.
2. *Stavanger bibliotek og kulturhus* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://stavanger-kulturhus.no/>. Stan z dnia 10.08.2017.

Renata Ciesielska-Kruczek

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
renata.ciesielska-kruczek@libpost.up.krakow.pl

Ewa Piotrowska

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
ewa.piotrowska@libpost.up.krakow.pl

Działalność upowszechniająca zabytkowe zbiory w bibliotekach włoskich

Słowa kluczowe: biblioteki włoskie, Biblioteka Ambroziańska (Mediolan), Biblioteka Królewska w Turynie, Biblioteka Uniwersytecka w Genui, Biblioteka Marcjańska (Wenecja), kolekcje cyfrowe

Abstrakt: W artykule przedstawiono biblioteki Północnych Włoch: Bibliotekę Ambroziańską w Mediolanie, Bibliotekę Królewską w Turynie, Bibliotekę Uniwersytecką w Genui i Bibliotekę Marcjańską w Wenecji. Książnice te posiadają cenne kolekcje zbiorów, które są digitalizowane i udostępniane w sieci, przyczyniając się do popularyzacji włoskiego dziedzictwa kulturowego.

Keywords: Italian libraries, Ambrosian Library (Milan), Royal Library in Turin, University Library of Genova, National Library of St. Mark's (Venice), digital collections

Abstract: The article presents a study of some libraries of Northern Italy: Ambrosian Library in Milan, Royal Library in Turin, University Library of Genova and National Library of St Mark's in Venice. These libraries store some valuable collections which are digitized and made available online, contributing to the popularization of the Italian cultural heritage.

Księgozbiory zgromadzone w bibliotekach włoskich uchodzą za bezcenne źródło analiz dziejów kraju i świata, historii literatury oraz rozwoju języka. Rękopisy oraz wartościowe zbiory stanowią warsztat badań historyczno-literackich, dlatego ich digitalizacja i publikacja internetowa pozwalająca na udostępnienie utworów nieograniczonej liczbie odbiorców, przyczyniająca się do popularyzacji wiedzy o włoskiej kulturze, jest tak istotna. Biblioteki włoskie od lat realizują politykę cyfryzacji zbiorów, zwłaszcza kolekcji specjalnych. Ma to na celu zabezpieczenie cennych, unikatowych oryginałów, zaś udostępnianie kopii w bibliotekach cyfrowych traktowane jest jako skuteczny sposób ich upubliczniania. Dostępność elektronicznych wersji dokumentów umożliwia wyłączenie z obiegu czytelniczego oryginalnych egzemplarzy, zapewniając im optymalne warunki przechowywania.

Opisane w artykule zabytkowe biblioteki Północnych Włoch: Biblioteka Ambroziańska w Mediolanie, Biblioteka Królewska w Turynie, Biblioteka Uniwersytecka w Genui i Biblioteka Marcjańska w Wenecji wykorzystują nowoczesne techniki, zamieszczając informacje o zbiorach w katalogach i bazach danych, a zdigitalizowane dokumenty w bibliotekach cyfrowych, na portalach kulturalnych i wystawach wirtualnych.

Biblioteka Ambrožiańska w Mediolanie

Biblioteka Ambrožiańska w Mediolanie ze względu na liczbę i wartoŝć swoich zbiorów jest bez wtupienia jedną z najwaŝniejszych bibliotek we Włoszech. Wybudowana w samym sercu Mediolanu, na fundamentach Forum Romanum, jest symbolem wajcym „wiarę z rozumem i tradycj z nowoczesnoŝci”. W jej zbiorach przechowywane są wartoŝciowe dzieła literatury ŝwieckiej i religijnej.

Bibliotece załozonej w 1609 r. przez kardynała Fryderyka Boromeusza nadano nazw Ambrosiana, od patrona i opiekuna Mediolanu Ambroziausa. Emisariusze Boromeusza, wielkiego filantropa i kolekcjonera, przeczesywali Europ Zachodnią, a nawet Grecj i Syrię w poszukiwaniu rzadkich ksiąg i rękopisów. Na zbiory inaugurujące bibliotekę złozyli się rwnieŝ najcenniejsze księgozbiory bibliotek klasztornych (np. benedyktynów z Bobbio) oraz kolekcji naleŝcych do słynnych uczonych (m.in. Vincenzo Pinelliego, który zgromadził w Padwie ponad 800 manuskryptów, w tym rękopis *Iliady* Homera). Nie dziwi więc fakt, ŝe gdy Ambrosiana rozpoczęła swoją działalnoŝć, jej kolekcja skłdajca się z okoł 15 tys. ksiąg i 30 tys. rękopisów przewyŝszała znacznie starsze biblioteki (zbiór tekstów w Bibliotece Watykańskiej był siedem razy mniejszy niŝ w Bibliotece Ambrožiańskiej).

O duŝym znaczeniu biblioteki juŝ w początkach jej działalnoŝci ŝwiadczy opis francuskiego pisarza i bibliotekarza z 1627 r.: „Biblioteka Ambrožiańska przewyŝsza wszystkie inne (biblioteki) pod względem wielkoŝci. (...) Bibliotekarze są dobrze opłceni i dobrze traktowani tak, ŝe zawsze troszcz się o zbiory biblioteki i ludzi, którzy korzystają z niej kaŝdego dnia...”

Fotografia 1. La Sala Federiciana. Czytelnia Biblioteki Ambrožiańskiej

Źródło: <http://www.fnzionimagazine.it/news/attualita-news/librocielo-il-fuorisal-one-da-la-parola-ai-libri/attachment/sala-federiciana/>.

Boromeusz do realizacji swojej wizji stworzenia najnowocześniejszej biblioteki XVII-wiecznej Europy zatrudnił wybitnych architektów, którzy zastosowali szereg nietypowych jak na owe czasy rozwiązań. W celu optymalizacji przestrzeni w czytelni (La Sala Federiciana, zob. fot. 1) w połowie wysokości ścian umieszczono balkon, odpowiednio rozlokowano stoły, a oświetlenie zapewniały dwa duże okna znajdujące się po obu stronach pomieszczenia. Niestety, w 1943 r. słynna czytelnia Federiciana została poważnie uszkodzona w trakcie wybuchu; spłonęło wówczas część księgozbioru Ambrosiana. Przywrócona w latach powojennych do świetności, pozostała zamknięta aż do roku 2009, kiedy to podjęto decyzję o wyeksponowaniu w Sali Federiciana największego zbioru notatek Leonarda da Vinci – *Kodeksu Atlantyckiego*. Obecnie zabytkowa czytelnia Federiciana pełni funkcję wystawienniczą, a zbiory są udostępniane dla naukowców i studentów w działającej od początku XX w. Czytelni Biblioteki Ambrosjańskiej (fot. 2).

Fotografia 2. La Sala di Lettura della Biblioteca Ambrosiana

Źródło: <http://www.360visio.com/wp-content/uploads/MI360Ente/5Ambrosiana/Bibliot/552-SalaLettura/output/index.html>

W bibliotece zgromadzono ponad 750 tys. książek i 35 tys. manuskryptów w większości zaliczanych do arcydzieł literatury światowej. Są to teksty klasyczne, historyczne, literackie i religijne. Znajduje się tutaj m.in. ilustrowana *Iliada* Homera z V wieku. Na szczególną uwagę zasługują: *Kanon Muratoriego* (najstarszy prywatny katalog ksiąg Nowego Testamentu z 180 r. n.e., zob. fot. 3), *De divina proportione* – traktat matematyczny Luki Paciolięgo z ilustracjami Leonarda da Vinci, chrześcijańskie i arabskie rozprawy o medycynie czy unikatowy zbiór poezji islamskiej z XI w. Wyjątkowe znaczenie ma kolekcja literatury arabskiej i orientalnej, a wśród zbiorów specjalnych na uwagę zasługuje bogata kolekcja rysunków, rycin i grafik, monet i medali.

O wartości naukowej kolekcji decyduje przede wszystkim bogactwo znakomitych rękopisów w językach: greckim, łacińskim, hebrajskim, syryjskim, arabskim, etiopskim, tureckim i perskim. W zbiorach przechowywane są oryginalne rękopisy Tomasza z Akwinu, Ariosto, Niccolò Machiavellego, Galileusza, jak również całe zbiory biblioteczne Giuseppe

Parini i Cesare Beccaria. Rękopisy oraz najwartościowsze zbiory stanowią znakomity warsztat do badań historyczno-literackich, dlatego tak ważna jest digitalizacja i publikacja internetowa, pozwalająca na ich udostępnienie nieograniczonej liczbie czytelników.

Fotografia 3. *Kanon Muratoriego* – najstarszy katalog Nowego Testamentu, ok. 180 r. n.e.

Źródło: <http://piotrandryszczak.pl/kanon-muratoriego-co-swiadkowie-jehowy-wykropkowali.html>.

Kolekcja rysunków licząca 12 tys. prac pod względem wartości prezentuje jeden z najcenniejszych zbiorów we Włoszech. Są to prace artystów europejskich z okresu od XIV do XIX w., pochodzące ze zbiorów twórców, pracowników naukowych, kolekcjonerów, marszałków.

Wiele spośród zabytkowych starych ksiąg Biblioteki Ambrojańskiej to dzieła rzadkie, często unikatowe. Digitalizacja umożliwia wyłączenie znaczącej części księgozbioru z bezpośredniego udostępniania, tak aby chronić wyjątkowe egzemplarze przed zniszczeniem i kradzieżą. Badacze oraz wszyscy zainteresowani zyskali dzięki kopiom cyfrowym łatwy dostęp do dziedzictwa kulturowego.

Promocji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego Biblioteki Ambrojańskiej służą systematycznie organizowane wystawy, spotkania, seminaria szkoleniowe, odczyty, prelekcje, dyskusje z zakresu zagadnień artystycznych, naukowych i religijnych. Na przykład filozoficzne odczyty tekstów XX-wiecznych autorów koncentrują się na współdziałaniu nauki i filozofii. Z kolei poetyckie odczyty „Poeci czytają poetów” oraz spotkania literackie propagują istotne dla włoskiej kultury zabytki piśmiennictwa. Popularnością wśród studentów, naukowców i miłośników kultury cieszą się seminaria „Wokół kodu” oraz „Wokół tekstu”, prezentujące najcenniejsze skarby biblioteki.

W 2015 r. biblioteka, aby sprostać wymogom nowoczesnej komunikacji, zgodnie ze swoim statusem jako instytucji otwartej na wiedzę, co było intencją założyciela, udostępniła użytkownikom nową stronę internetową możliwą do odczytu w dwunastu językach. Informacja o rękopisach, inkunabułach, drukach, czasopiśmie oraz kolekcjach specjalnych zawarta w katalogu OPAC umożliwia pierwszą selekcję badań źródłowych oraz sprawne przeszukiwanie bibliograficzne. Skatalogowane w całości zbiory we współczesnych bibliotekach to norma, ale w przypadku bibliotek o kilkusetletniej historii, właśnie takich jak Biblioteka Ambrożyńska, nie jest to takie oczywiste. Ograniczeniem jest nie tylko duża liczba dokumentów, a przede wszystkim ich różnorodność (rękopisy, rysunki, grafiki, listy itp.). Obecnie skatalogowano 60% zbiorów, co oznacza, że dla dokładnej kwerendy bibliograficznej konieczna jest analiza katalogów kartkowych. Ułatwieniem jest rozpoczęta digitalizacja i publikacja katalogów kartkowych, która umożliwia badaczom dostęp do informacji z każdego zakątka świata.

Zbiory Biblioteki Ambrożyńskiej widoczne są na Internetowym Portalu Kulturalnym (wł. *Portale Internet Culturale*), oferującym zintegrowany dostęp do zdigitalizowanych zasobów bibliotek, archiwów i innych włoskich instytucji kulturalnych. Z kolei baza danych MANUS, zawierająca opisy rękopisów przechowywanych w bibliotekach włoskich, rejestruje 2,7 tys. opisów pozycji rękopiśmienniczych z Biblioteki Ambrożyńskiej (stan na 01.2017 r.).

Biblioteka Królewska w Turynie

Biblioteka Królewska w Turynie (fot. 4), wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, została założona w 1831 r. przez Karola Alberta Sabaudzkiego, króla Sardynii. Biblioteka utworzona na polecenie króla pierwotnie przeznaczona była dla oficerów i uczonych zainteresowanych studiowaniem historii i sztuk pięknych.

Fotografia 4. Biblioteka Królewska w Turynie

Źródło: fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Biblioteka została zaprojektowana w stylu neoklasycystycznym; jej sufit zdobią monochromatyczne freski przedstawiające alegorie sztuki i nauki, wzdłuż ścian ustawiono dwa poziomy regałów z orzecha włoskiego, a balkon zdobi kuta, żelazna poręcz, która zabezpiecza dostęp do regałów na wyższym poziomie.

Biblioteka Królewska w Turynie znajduje się wśród 46 bibliotek państwowych, które podlegają ustawie *Regolamento recante norme sulle biblioteche pubbliche statali* z 1859 r., z obowiązującą aktualizacją z 1995 r. Grupę tę tworzy 10 bibliotek narodowych, 9 uniwersyteckich (niepodlegających bezpośrednio władzom uniwersyteckim), 11 bibliotek zaliczanych do zabytków narodowych oraz 16 innych. Wymienione placówki podlegają bezpośrednio władzom państwowym, a pieczę nad nimi sprawują: Ministerstwo Kultury oraz Generalna Dyrekcja ds. Dóbr Kultury, Instytutów Kulturalnych i Prawa Autorskiego. Zgodnie z wytycznymi Biblioteka Królewska realizuje zadania, tworząc we współpracy z innymi instytucjami zintegrowaną obsługę biblioteczną w formie konsultacji, informacji bibliograficznych, organizacji zajęć i imprez kulturalnych.

Obecnie księgozbiór biblioteki obejmuje 200 tys. druków, 4,5 tys. rękopisów, 3 055 rysunków, 187 inkunabułów, 400 albumów fotograficznych oraz liczne nagrania i mapy. Są to specjalistyczne zbiory z historycznych, heraldycznych i numizmatycznych dziedzin, ze szczególnym uwzględnieniem historii dynastii i państwa Sardynii. Księgozbiór o charakterze źródłowym oferuje badaczom cenne opracowania monograficzne, sprawozdania, zarządzenia, plany, statuty, kroniki oraz listy.

Zbiory wyróżnia również kolekcja sztuki graficznej: rysunki mistrzów włoskich i zagranicznych z wieków od XV do XIX, w tym słynny *Autoportret* Leonarda da Vinci (fot. 5). *Autoportret* namalowany został z niezwykłą precyzją i dbałością o detale, z wykorzystaniem sangwiny, czyli brunatno-czerwonej kredy używanej do tworzenia szkiców i rysunków. Jest to jedyny autoportret renesansowego artysty kojarzony dziś niemal przez wszystkich miłośników sztuki. Kolejną niezwykle cenną pracą Leonarda da Vinci wystawioną obecnie w Bibliotece Królewskiej w Turynie jest traktat *O locie ptaków. Codex on the Flight of Birds*, zbiór 18 arkuszy pism i notatek z przełomu XV i XVI w. autorstwa da Vinci. Został on подарowany w roku 1893 królowi Umberto I przez rosyjskiego kolekcjonera Theodora Sabachnikoffa.

Fotografia 5. *Autoportret* Leonarda da Vinci. Podpis, który artysta złożył na dolnej krawędzi rysunku: „Leonardus Vincius ritratto di se stesso assai vechio”, można tłumaczyć jako: „Leonardo da Vinci portret bardzo starego siebie”

Źródło: https://la.wikipedia.org/wiki/Leonardus_Vincius#/media/File:Leonardo_self.jpg.

Na stronie internetowej biblioteki zamieszczana jest obszerna dokumentacja ilustrująca wystawy powstające najczęściej w oparciu o zbiory własne. Królewska Biblioteka w Turynie uruchomiła projekt „wirtualne wystawy”, umożliwiając szerszej publiczności poznanie jej najcenniejszych dokumentów, które decydują o charakterze i odmienności od innych zbiorów. Aplikacja, stworzona we współpracy z agencją Web Archibuzz Ltd., oferuje znacznie więcej niż proste digitalizacje dzieł, bowiem użytkownicy korzystający z platformy mają okazję zobaczenia niektórych prac na odbywających się wystawach.

Zbiory Biblioteki Królewskiej są skatalogowane w OPAC SBN (*Servizio Bibliotecario Nazionale*) oraz widoczne w EDIT16 (*Il Censimento nazionale delle edizioni italiane del XVI secolo*) – bazy danych druków wydanych między latami 1501 i 1600 w języku włoskim. Biblioteka oferuje badaczom katalogi ogólne oraz przedmiotowe zbiorów historycznych, katalog czasopism (zaktualizowany do 2006 r.), katalog inkunabułów oraz zbiorów szesnastowiecznych, katalog rękopisów, rysunków, rycin.

Biblioteka Uniwersytecka w Genui

Biblioteca Universitaria di Genova powstała z Biblioteki Kolegium Jezuickiego, której początki sięgają 1604 r. W 1773 r. Towarzystwo Jezusowe zostało rozwiązane, a kolegium przemianowano na Uniwersytet Publiczny (*Università Pubblica*). Znalazł się on pod kontrolą Republiki Genui, a jego biblioteka (*Libreria della Pubblica Università di Via Balbi*)

mieściła się w części budynku dawnego Kolegium Jezuickiego. Instytucja powiększała się przez włączanie do niej kolekcji likwidowanych bibliotek zakonnych i instytucji religijnych. Obecnie Biblioteca Universitaria di Genova specjalizuje się w naukach humanistycznych i podlega bezpośrednio Ministerstwu Kultury. Zgodnie z ustawą z 2006 r. pełni funkcję Biblioteki Narodowej dla regionu Ligurii i posiada prawo do egzemplarza obowiązkowego.

W starej historycznej siedzibie biblioteki brakowało miejsca, dlatego Ministerstwo Kultury zakupiło budynek dawnego Hotelu Colombia (fot. 6). Przeprowadzkę rozpoczęto w 2013 r., a dalsze prace adaptacyjne są wciąż prowadzone. Instytucja stanęła przed trudnym wyzwaniem przystosowania do celów bibliotecznych miejsca, które pierwotnie pełniło inną rolę. Gmach ten wybudowany został w latach 1921–1927. Hotel otwarto w 1929 r. i działał do 1989 r. Położony jest w sąsiedztwie starego portu i historycznego centrum miasta, przy jednej z głównych ulic – via Balbi. Był najważniejszym hotelem w mieście. Miał 200 pokoi, 6 pięter i 2 kondygnacje podziemne. Klientelę stanowiły osoby z wyższych sfer: arystokraci, finansjści, politycy, gwiazdy filmowe, koronowane głowy, prezydenci, sportowcy, pisarze. Z grona sławnych Polaków hotel odwiedził w 1932 r. Ignacy Paderewski. Budynek był wyposażony niezwykle luksusowo w stylu baroku genueńskiego i rokoka weneckiego.

Fotografia 6. Biblioteca Universitaria di Genova. Budynek dawnego Hotelu Colombia

Źródło: fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

Remont przebiegał z dużymi opóźnieniami z powodu kłopotów finansowych oraz problemów z wykonawcami. Ponadto pojawiły się trudności z adaptacją wnętrza. Konstrukcja budynku hotelowego była solidna oraz nowatorska jak na lata dwudzieste XX w., ale nie spełniała standardów bibliotecznych. Z tego powodu większość książek ulokowano w magazynach

w dwóch podziemnych kondygnacjach. Na parterze częściowo przywrócono wygląd eleganckiego hotelu (hol, sala balowa, restauracja, kawiarnia). Trzy piętra z widokiem na ulicę przeznaczono na czytelnie z wolnym dostępem do półek (fot. 7). Na czwartym piętrze ulokowano dyrekcję, administrację i inne biura, a taras panoramiczny na ostatniej kondygnacji będzie miejscem na bar, kawiarnię i restaurację, prowadzone przez firmy zewnętrzne.

Fotografia 7. Czytelnia specjalistyczna w dawnych apartamentach Hotelu Colombia

Źródło: fot. Renata Ciesielska-Kruczek.

W byłej sali balowej na parterze odbywają się konferencje, warsztaty, szkolenia, koncerty. Znajdująca się obok restauracja hotelowa będzie mieścić foyer i salę konsultacyjną. W dawnej kawiarni hotelowej organizowane są wystawy (fot. 8). W przyszłości na parterze budynku będzie znajdować się informacja ogólna, udostępniane też będą multimedia, gazety i czasopisma (w dawnej kuchni hotelowej). W październiku 2016 r. otwarto dla publiczności specjalistyczne czytelnie na trzech piętrach z wolnym dostępem do półek przeznaczone dla studentów i pracowników naukowych.

Fotografia 8. Wystawa w dawnej kawiarni hotelowej

Źródło: <http://www.freaklance.org/frk/picture.php?/96363>.

Institucja posiada 540 tys. zbiorów (książki, broszury, inkunabuły, rękopisy, autografy, czasopisma). Nowa siedziba biblioteki w dawnym Hotelu Colombia wystarczy na 40 lat, może bowiem pomieścić 750 tys. woluminów, z czego 220 tys. zostanie umieszczonych w wolnym dostępie w działach tematycznych na różnych piętrach. Dla użytkowników przeznaczono około 500 miejsc z dostępem do sieci komputerowej (w poprzednim budynku dostępnymi było 100 miejsc), kolejnych 300 miejsc dostępnych będzie w innych pomieszczeniach (sala konferencyjna, sala seminaryjna).

Biblioteka Universitaria di Genova prowadzi bogatą działalność edukacyjną. Organizuje staże biblioteczne i wolontariat, szkolenia z użytkowania baz danych, mini kursy komputerowe na żądanie użytkowników, zajęcia biblioteczne dla szkół i dla ogółu społeczeństwa oraz warsztaty edukacyjne we współpracy ze szkołami średnimi. Posiada umowę z sekcją Ligurii Włoskiego Stowarzyszenia Bibliotek, w ramach której organizuje spotkania dla bibliotekarzy. Współpracuje z departamentami uniwersytetu i prowadzi moduł nauczania historii książki i edytorstwa dla studentów.

Katalog biblioteki jest częścią Katalogu Bibliotek Liguryjskich (*Catalogo delle Biblioteche Liguri*), który zawiera ponad milion opisów bibliograficznych. Celem projektu jest dostęp do katalogów bibliotek z regionu Liguria oraz do katalogu Biblioteka Universitaria di Genova w możliwie łatwy sposób. Niektóre dokumenty z tych bibliotek dostępne są w Liguryjskiej Bibliotece Cyfrowej (*Biblioteca Digitale Ligure*), w której znajdują się dwie

kolekcje z Biblioteca Universitaria di Genova: *Collezione cartografica antica Biblioteca Universitaria di Genova* (ponad 6 tys. dokumentów kartograficznych od XV do XIX w.: drukowane książki, mapy i wykresy) oraz *La Prima Guerra Mondiale nel Fondo Militare della Biblioteca Universitaria di Genova: Lo scritto e l'immagine come testimonianza* (dokumenty związane z pierwszą wojną światową, które do 1934 r. znajdowały się w Biblioteca del Presidio Militare di Genova).

W bibliotece realizowane są różne projekty digitalizacji zbiorów, np. *Superba Antiqua* (edycje publikacji z XVI-XVII w., które zawierają motywy ikonograficzne dekoracji architektonicznych, portale, posagi i popiersia), *Archivio Digitale del novecento* (projekt realizowany od 2004 r. z jednym z departamentów Uniwersytetu w Genui, mający na celu digitalizację włoskiej literatury XX-wiecznej).

Biblioteca Universitaria di Genova bierze udział w projekcie Włoska Biblioteka Cyfrowa (*Biblioteca Digitale Italiana*), w ramach którego digitalizowane są historyczne katalogi włoskich bibliotek. Obecnie wśród ponad 200 dostępnych katalogów znajduje się 5 zeskanowanych katalogów Biblioteki Uniwersytetu w Genui, w tym m.in. *Catalogo delle edizioni aldine* – katalog Aldynów, czyli książek pochodzących z weneckiej oficyny Aldusa Manucjusza (Aldo Manuzio). Są to drukowane w latach 1494–1597 specjalną kursywą głównie dzieła klasyków greckich i rzymskich. Inne katalogi biblioteki dostępne we Włoskiej Bibliotece Cyfrowej to: *Catalogo delle edizioni bodoniane*, *Catalogo delle edizioni dal 1506 al 1536*, *Catalogo delle edizioni elzeviriane*, *Catalogo per autori e titoli*. Wszystkie katalogi z biblioteki w Genui są uszeregowane w układzie alfabetycznym. Biblioteka bierze też udział w projekcie *Censimento Nazionale delle Edizioni del XVI secolo* (Narodowy spis wydań XVI-wiecznych).

Biblioteka jest częścią SBN (*Servizio Bibliotecario Nazionale*), w którym znajdują się najstarsze zbiory biblioteki (do tej pory jeszcze tylko część z nich). SBN jest siecią biblioteczną, a katalog OPAC zawiera informacje o kolekcjach 4,9 tys. bibliotek państwowych, uniwersyteckich, instytucji prywatnych, instytucji lokalnych i innych z różnych sektorów. Posiada m.in. opisy dokumentów od XVI do XX w., opisy bibliograficzne pozyskane z katalogów papierowych do 1990 r. oraz opisy po 1990 r. Katalog podaje lokalizację – informację, w której bibliotece znajduje się dokument, oraz oferuje dostęp do katalogu lokalnego, daje możliwość wypożyczeń międzybibliotecznych (jeśli biblioteka należy do SBN ILL system) oraz dostęp do kartoteki haseł wzorcowych.

Biblioteka Uniwersytecka w Genui wydaje własne publikacje (kilkanaście pozycji od 1990 r.) na temat posiadanych manuskryptów, inkunabułów, periodyków, zbiorów muzycznych. W 2015 r. opublikowano pierwszą część monografii na temat historii kolekcji bibliotecznej (*Biblioteca Universitaria di Genova: Fondi Storici. Parte I*).

Biblioteka Marcjańska w Wenecji

Biblioteca Marciana (Biblioteka Marcjańska, Biblioteka Narodowa św. Marka, Biblioteka Sansovina) jest jedną z największych bibliotek włoskich i jedną z pierwszych bibliotek publicznych w Europie (fot. 9). Pełni funkcję jednej z dziesięciu włoskich bibliotek narodowych. Znajduje się na placu św. Marka w Wenecji. Inicjatorem powstania biblioteki

publicznej w Wenecji był w XIV w. Petrarca. Nie zdołał jednak zrealizować swojego projektu. Po śmierci Petrarki jego kolekcja trafiła do Padwy.

Fotografia 9. Biblioteca Marciana na placu św. Marka w Wenecji

Źródło: <http://nassifblog.blogspot.com/2012/02/top-libraries.html>.

Założnikiem przyszłej biblioteki publicznej w Wenecji stał się zbiór ksiąg ofiarowanych przez kardynała Giovanniego Bessariona (donacja na rzecz Republiki Weneckiej w 1468 r.). Księgozbiór Bessariona zawierał komplet klasycznych dzieł greckich, a także twórczość wielu dawnych i ówczesnych pisarzy bizantyńskich (746 kodeksów, w tym 482 kodeksy greckie i 246 łacińskie). Zasób ten stanowił najważniejszą kolekcję greckich rękopisów w Italii w XV w. Zbiory Bessariona nie zachowały się w całości. Obecnie spotkać je można w różnych bibliotekach Europy: Bibliotece Watykańskiej, Turyńskiej oraz w Paryżu, Oksfordzie, Norymberdze i Wiedniu. Biblioteka powiększała się dzięki darom i zapisom testamentowym, a także z powodu przyłączania do niej kolekcji innych bibliotek weneckich. Wiele z ofiarowanych kodeksów pochodziło ze zdobytego w 1453 r. przez Osmanów Konstantynopola.

Bessarion życzył sobie, aby jego zbiór przechowywany był w odpowiednim miejscu, ale przez wiele lat mieścił się on w kilku lokalizacjach. Budowę gmachu Palazzo della Libreria przy Placu św. Marka rozpoczęto w 1537 r. Biblioteka wprowadziła się do budynku w 1553 r., prace ukończono w 1588 r. Projektantem siedziby biblioteki był włoski architekt Jacopo Sansovino, od którego instytucję nazywa się też Biblioteką Sansovina. Przy ozdabianiu gmachu pracowali słynni artyści, m.in. Tycjan i Tintoretto (fot. 10).

Fotografia 10. Sala d'Oro w Bibliotece Marciana

Źródło: <http://u-in-u.com/art-destinations/venice/museums/museo-correr/14/>.

Biblioteka Macjańska stała się oficjalną biblioteką republiki od 1603 r., kiedy to weszła w życie ustawa nakazująca każdemu wydawcy książek, działającemu w granicach Republiki Weneckiej, złożenie w bibliotece egzemplarza obowiązkowego. W 1797 r. po upadku Wenecji dekretem Napoleona zlikwidowano wiele zgromadzeń religijnych, których księgozbiory trafiły do Biblioteki Marcjańskiej. W 1811 r. bibliotekę przeniesiono do Pałacu Dożów, a w 1924 r. instytucja ponownie powróciła do swojego budynku.

Biblioteka Marcjańska pełni funkcję biblioteki narodowej, a specjalizuje się w historii Wenecji. Posiada szczególnie bogate zbiory z zakresu filologii klasycznej (rękopisy greckie, łacińskie, orientalne). Liczy 750 tys. woluminów, w tym 622 804 tomy książek drukowanych, 2 887 inkunabułów, 13 113 rękopisów, 24 069 woluminów druków z XVI w.

Najbardziej wartościowymi egzemplarzami ze zbiorów Biblioteki św. Marka są dwa kodeksy z rękopisami *Iliady*: *Homerus Venetus A* (X w.) i *Homerus Venetus B* (XI w.). Ponadto posiada egzemplarz pierwszej książki wydrukowanej w Wenecji – *Epistolae ad familiares* Cyserona z 1481 r. oraz kompletny zbiór książek drukarza weneckiego Aldusa Manucjusza, tzw. Aldynów. Do najstarszych zabytków kartograficznych należy mapa świata Ojca Mauro (Fra Mauro) z 1459 r. oraz plan Wenecji Jacopa de' Barbari z 1500 r.

Fotografia 11. Czytelnia Główna w Bibliotece Marciana

Źródło: <http://laidlawuginternships.wp.st-andrews.ac.uk/files/2015/08/marciana-copy.jpg>.

Biblioteka Marcjańska organizuje liczne imprezy, konferencje i pokazy. Turystów zwiedzających Wenecję jeden bilet upoważnia do zobaczenia Biblioteki Marcjańskiej, Muzeum Correr (muzeum miasta i kultury weneckiej), Pałacu Dożów oraz Muzeum Archeologicznego z eksponatami greckimi i rzymskimi, które mieści się w budynku biblioteki.

Na stronie Biblioteca Digitale Italiana znajduje się dziewięć zeskanowanych historycznych katalogów biblioteki: *Cataloghi di codici greci. Catalogo del Fondo Antico*; *Cataloghi di codici greci. Catalogo manoscritto*; *Cataloghi di codici greci. Catalogo manoscritto. Indice alfabetico*; *Cataloghi di codici italiani. Catalogo manoscritto*; *Cataloghi di codici italiani. Catalogo manoscritto. Indice alfabetico*; *Cataloghi di codici latini e italiani. Catalogo manoscritto. Indice dei codici di argomento veneziano*; *Cataloghi di codici latini. Catalogo del Fondo antico*; *Cataloghi di codici latini. Catalogo manoscritto*; *Cataloghi di codici latini. Catalogo manoscritto. Indice alfabetico*.

W celu łatwiejszego dostępu do zbiorów zdigitalizowano wiele dokumentów. Na stronie domowej biblioteki dostępne jest *Archivio dei possessori* (znaki własnościowe w książkach i na rękopisach) oraz *Aldi Manuzio: dieci intermezzi tipografici* (wystawa wirtualna z 10 Aldynami ze zbiorów biblioteki).

Informacje o instytucji i jej zbiorach wraz z dostępem do pełnych tekstów można znaleźć na Internetowym Portalu Kulturalnym (*Internet Culturale: Cataloghi e collezioni digitali delle biblioteche italiane*). Oferuje on zintegrowany dostęp do zdigitalizowanych zasobów bibliotek, archiwów i innych włoskich instytucji kulturalnych. W założeniu ma służyć upowszechnianiu dostępu do bogatego dziedzictwa narodowego Włoch. Oprócz dostępu do zbiorczych katalogów bibliotek, kolekcji manuskryptów, starych druków, partytur czy map portal daje możliwość obejrzenia wystaw pokazywanych na żywo w muzeach, bibliotekach i innych instytucjach oraz elektronicznego zwiedzania różnych miejsc czy zabytków.

Na portalu Internet Culturale przedstawiono kilka kolekcji Biblioteca Maciana wraz z dostępem do opisów bibliograficznych i pełnych tekstów dokumentów: *Cartografia e materiali grafici Marciani*; *Viaggatori stranieri in Italia: Fondo Tursi*; *Rariora Marciana*; *Manoscritti dei fondi musicali della Biblioteca Marciana*; *Gli incunaboli in volgare della Biblioteca Nazionale Marciana*; *Periodici e riviste preunitarie*; *Sacre rappresentazione della Raccolta Giuntina*.

Podsumowanie

Biblioteki Północnych Włoch aktywnie promują swoje zasoby, a służy do tego celu m.in. portal internetowy Internet Culturale: *Cataloghi e Collezioni Digitali delle Biblioteche Italiane*, zamieszczający informacje o włoskich zbiorach w:

- katalogu SBN (*Servizio Bibliotecario Nazionale*);
- EDIT16 (*Censimento Nazionale delle Edizioni del XVI secolo*) – bazie danych druków wydanych w języku włoskim w latach 1501–1600, we Włoszech i za granicą, zawierającej informacje z ponad 1 500 bibliotek, w tym Biblioteki Ambrozyjskiej w Turynie, Biblioteki Królewskiej w Turynie, Biblioteki Uniwersyteckiej w Genui i Biblioteki Marcjańskiej w Wenecji;
- bazie danych MANUS posiadającej opisy rękopisów przechowywanych w bibliotekach włoskich; w bazie tej znajduje się 2 700 (stan na 01.2017 r.) opisów pozycji rękopiśmienniczych z Biblioteki Ambrozyjskiej;
- Biblioteca Digitale – Bibliotece Cyfrowej obejmującej zbiory 115 bibliotek, 31 muzeów, instytucji kulturalnych oraz 9 ośrodków władzy lokalnej.

Kolejną formą działalności popularyzatorskiej bibliotek są wystawy eksponujące obiekty pochodzące z własnych zasobów. Uzupełniają je ekspozycje wirtualne, prezentujące w Internecie zdigitalizowane dokumenty (głównie ikonograficzne), którym towarzyszą teksty objaśniające.

Biblioteki włoskie są również aktywne w mediach społecznościowych, przedstawiając swoje kolekcje oraz informacje o wydarzeniach przez siebie organizowanych na Facebooku. Historyczne budynki prezentowanych bibliotek, ze względu na swe piękno architektoniczne i położenie w centrach miast, zachęcają do wizyt nie tylko badaczy i miłośników starych książek, ale także turystów tłumnie odwiedzających Mediolan, Turyn, Genuę i Wenecję. Wszystkie te działania wpływają na popularyzację zabytkowych księgozbiorów i sprawiają, że dziedzictwo kultury włoskiej i światowej jest przekazywane kolejnym pokoleniom.

Bibliografia

1. ADAMIAK Kinga. Biblioteki włoskie – między tradycją a nowoczesnością. *Biblioteka*. 2011, nr 15, s. 245–259. ISSN 0551-6579.
2. *Ambrosian Library* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://www.ambrosiana.eu/cms/english.html>. Stan z dnia 13.09.2017.
3. *Associazione Italiana Biblioteche* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://www.aib.it>. Stan z dnia 13.09.2017.
4. *Biblioteca Digitale Italiana. Cataloghi Storici Digitalizzati* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://cataloghistorici.bdi.sbn.it/>. Stan z dnia 13.09.2017.
5. *Biblioteca Digitale Ligure* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://bibliotecadigitale.regione.liguria.it/opacbdl/opac/bdl/index.jsp>. Stan z dnia 13.09.2017.
6. *Biblioteca Nazionale Marciana* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://marciana.venezia.sbn.it/>. Stan z dnia 13.09.2017.
7. *Biblioteca Reale* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: http://www.bibliotecarealepiemonte.beniculturali.it/index.php?option=com_content&view=article&id=3&Itemid=144&lang=en. Stan z dnia 13.09.2017.
8. *Biblioteca Universitaria di Genova* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://www.bibliotecauniversitaria.ge.it/it/>. Stan z dnia 13.09.2017.
9. *Biblioteca Universitaria di Genova: Fondi Storici. Parte I* [Dokument elektroniczny]. 2015. Tryb dostępu: http://www.bibliotecauniversitaria.ge.it/export/sites/bug/documenti/alia/BUG_Storia_Fondi_P_1.pdf. Stan z dnia 13.09.2017.
10. *Catalogo Generale dei Beni Culturali* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: http://www.catalogo.beniculturali.it/sigecSSU_FE/Home.action?timestamp=1491469211225. Stan z dnia 13.09.2017.
11. *Cultura Italia* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://www.culturaitalia.it/>. Stan z dnia 13.09.2017.
12. *EDIT16. Censimento Nazionale delle Edizioni del XVI secolo* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: http://edit16.iccu.sbn.it/web_iccu/ihome.htm. Stan z dnia 13.09.2017.
13. *Expositions of Biblioteca Reale* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://mostre.bibliotecareale.beniculturali.it/en?page=1>. Stan z dnia 13.09.2017.
14. GUERRINI Mauro, FRIGIMELICA Giovanna. Libraries in Italy: a brief overview. *IFLA Journal* [Dokument elektroniczny]. 2009, vol. 35, s. 94-116. Tryb dostępu: <http://eprints.rclis.org/13365/1/gmfg.pdf>. Stan z dnia 13.09.2017.
15. *Internet Culturale* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://www.internetculturale.it/opencms/opencms/it/>. Stan z dnia 13.09.2017.
16. *Manus online* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://manus.iccu.sbn.it/index.php>. Stan z dnia 13.09.2017.
17. *Nouva sede della Biblioteca Universitaria nell'ex Hotel Colombia Genova* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: http://www.impresamancini.it/diconodinoi/nuova_sede_genova.pdf. Stan z dnia 13.09.2017.
18. PAREDI Angelo. *A history of the Ambrosiana*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1983. ISBN 0268010781.
19. RIDI Riccardo. Un mosaico complesso: le biblioteche italiane. *Economia della cultura* [Dokument elektroniczny]. 2003, nr 3, s. 279-286. Tryb dostępu: <http://eprints.rclis.org/4176/1/RidiEDC.pdf>. Stan z dnia 13.09.2017.
20. *Royal Library in Turin* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://www.bibliotecarealepiemonte.beniculturali.it/attachments/article/17/inglese.pdf>. Stan z dnia 13.09.2017.
21. *Sala Federiciana* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://www.leonardo-ambrosiana.it/en/sala-federiciana/>. Stan z dnia 13.09.2017.
22. SCIOLLA Gianni Carlo (red.). *The art collections of the Royal Library of Turin: drawings, engravings, illustrated manuscripts*. Torino: Istituto Bancario San Paolo Di Torino, 1985.

Marzena Błach

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
marzena.blach@libpost.up.krakow.pl

Biblioteka dla Erasmusa? Działania bibliotek uniwersyteckich na rzecz międzynarodowej społeczności akademickiej

Słowa kluczowe: program Erasmus, biblioteki akademickie, społeczność międzynarodowa

Abstrakt: Biblioteki publiczne są predestynowane do działań na rzecz mniejszości narodowych. Zarówno w Polsce, jak i w całej Europie prowadzą różnorodne inicjatywy adresowane do obcokrajowców. Czy w działalności innych typów bibliotek jest miejsce na wielokulturowość? W środowisku akademickim współpraca międzynarodowa to standard. Jedną z jej form są wyjazdy pracowników w celach szkoleniowych lub prowadzenie zajęć dydaktycznych oraz staże studenckie w ramach programu Erasmus. Beneficjenci programu Erasmus przebywający na polskich uczelniach z reguły nie posługują się językiem polskim. Czy oferta bibliotek uniwersyteckich w Polsce uwzględnia potrzeby tej grupy czytelników lub potencjalnych czytelników? Celem artykułu jest podjęcie zagadnienia tworzenia przez biblioteki uczelni wyższych oferty liczącej się z potrzebami międzynarodowej społeczności akademickiej.

Keywords: Erasmus programme, academic libraries, international community

Abstract: Public libraries are predestined to act for the benefit of national minorities. Both in Poland and throughout Europe, public libraries run various initiatives specifically addressed to foreigners. Is there any space for multiculturalism in the activities of other library types? In the academic environment, international cooperation is a standardized set of activities within the Erasmus programme, for example, external employee training or conducting classes for foreign students or student internships. The beneficiaries of the Erasmus programme studying at Polish universities usually do not speak Polish at all. Does the university library in Poland include the information and communication needs of this particular group of users or such potential users? The aim of the article is to discuss the idea of creating an offer by the university libraries that meets the needs of the international academic community.

Wielokulturowość (angielskie *multiculturalism*) to termin socjologiczny, oznaczający „zróżnicowanie kulturowe na danym terenie” i „występowanie obok siebie, przenikanie się różnych kultur” [29, s. 296]. Według Denisa Lacorne’a kategoria wielokulturowości pojawiła się po raz pierwszy w recenzji książki Edwarda Haskella: *Lance. A Novel about Multicultural Men* (*Lance. Powieść o wielokulturowym człowieku*) [6, s. 41]. Jako idea społeczna zaczęła się kształtować na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. w Kanadzie podczas debaty nad strukturą etniczną kraju. W Stanach Zjednoczonych wystąpiła w związku z walką o prawa obywatelskie [6, s. 43]. W tych państwach tematyka

dotycząca wielokulturowości jest od lat obecna w publikacjach z zakresu bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa. Herbert S. White, emerytowany profesor Indiana University, opublikował w 1995 r. artykuł, w którym zwrócił uwagę na rolę bibliotek w promowaniu wspólnoty w zróżnicowanych etnicznie społeczeństwach [23, s. 43–44]. O tym, jak osiągać jedność przez akcentowanie różnorodności w wielokulturowym społeczeństwie, pisała Corrine O. Nelson w sprawozdaniu z Drugiej Narodowej Konferencji Afro-Amerykańskich Bibliotekarzy [15, s. 38–41]. Kilka lat wcześniej Roberto G. Trujillo i David C. Weber na łamach *Journal of Academic Librarianship* podjęli próbę analizy sukcesów i porażek w działaniach na rzecz wielokulturowości prowadzonych przez amerykańskie biblioteki akademickie [22, s. 157–161] a Carla Stoffle z Biblioteki Uniwersytetu Michigan (*University of Michigan Library*) opisywała modelową bibliotekę akademicką funkcjonującą w wielokulturowym środowisku [20, s. 47–51]. W 2013 r. ukazał się artykuł Charlene L. Al-Qallaf i Josepha J. Miki, podejmujący zagadnienie wielokulturowości w bibliotekoznawstwie i nauce o informacji. Autorzy zwrócili w nim uwagę, iż w procesie rekrutacji kandydatów na studia z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej konieczne jest preferowanie studentów z wielokulturowych środowisk. Współcześnie drugi język (inny niż angielski) uznawany jest za nieodzowną umiejętność profesjonalistów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa [1, s. 1–20]. Wielokulturowość w bibliotece osiąga się na różne sposoby, nie tylko poprzez odpowiednią politykę kadrową. Aby oferta biblioteki mogła spełniać oczekiwania czytelników wywodzących się z różnych wielokulturowych kręgów, niezbędna jest odpowiednia polityka gromadzenia zbiorów. Przykładowo, Terrence E. Young w artykule opublikowanym na łamach *Library Media Connection* podaje wskazówki, jak budować kolekcję biblioteki szkolnej i rekomenduje publikacje pozwalające uczniom zrozumieć kulturę muzułmańską [28, s. 47–49].

W Australii, uchodzącej obok Kanady i Stanów Zjednoczonych za miejsce narodzin idei społecznej wielokulturowości, biblioteki szczytą się długimi tradycjami w zakresie obsługi wielokulturowych społeczności [19, s. 116]. W ofercie bibliotek rejonu Australian Capital Territory (ACT) znajdują się konwersacje angielskie w grupach (zajęcia organizowane są dla dorosłych i mają na celu doskonalenie umiejętności językowych imigrantów); dwujęzyczne sesje czytania i opowiadania bajek oraz baśni dla całych rodzin (spotkania prowadzone są w języku angielskim i indonezyjskim lub angielskim i niemieckim); wystawy (współorganizowane przez instytucje takie, jak *African Australian Association*, *Canberra Chinese Woman's Association*) oraz odrębne kolekcje w 18, innych niż angielski, językach, obejmujące książki, filmy DVD, czasopisma i prasę codzienną. W przypadku gdy w bibliotekach ACT nie ma potrzebnych materiałów, wypożyczane są one ze *State Library of New South Wales* (NSW). *State Library* koordynuje inicjatywy na rzecz wielokulturowej społeczności, współpracuje z siecią bibliotek publicznych w dostarczaniu informacji, udostępnianiu zbiorów i świadczeniu usług bibliotecznych. Przykładowo w latach 2009–2010 r. umożliwiła dostęp do 70 tys. książek w 44 językach na miejscu lub w ramach realizowanych przez sieć wypożyczeń międzybibliotecznych [19, s. 117]. Ciekawym narzędziem dla bibliotekarzy jest udostępniany bezpłatnie przez NSW wielojęzyczny słownik. *Multilingual Glossary* to baza danych zawierająca słownictwo powszechnie stosowane w bibliotekarstwie. Uwzględnia zwroty w 49 językach świata (np. hebrajskim, indonezyjskim, japońskim, polskim, tureckim, wietnamskim), które mają ułatwiać komunikację między

bibliotekarzami i czytelnikami wywodzącymi się ze zróżnicowanych środowisk językowych. Podobne inicjatywy oferują również inne stany w Australii – szczegółowo pisała o nich Sarah Steed. Wśród najciekawszych warto wspomnieć Cyfrowe Archiwum Tubylców (*Indigenous Digital Archive*) oraz *Human Library*. Projekt „Ludzka Biblioteka” polega na zapraszaniu do bibliotek ludzi z różnych kręgów kulturowych, którzy niczym książki wypożyczone z biblioteki, goszczą u czytelników zainteresowanych poznaniem osoby reprezentującej określoną narodowość. Biblioteki publiczne w Australii oferują również szkolenia z zakresu praw obywatelskich czy kursy komputerowe prowadzone w języku chińskim, hiszpańskim i wietnamskim – te ostatnie odbywają się w stanie Victoria [19, s. 116–124].

Również w Europie na gruncie bibliotekarskim pojęcie „wielokulturowości” pojawia się w związku z integracją mniejszości narodowych. W bibliotekach publicznych, takich jak np. Büchereien Wien (miejska biblioteka w Wiedniu) zwraca uwagę oferta adresowana do obcokrajowców. Księgozbiór tworzy 15 tys. publikacji w 33 różnych językach¹. Dwujęzyczne wydarzenia organizowane są zarówno dla dorosłych, jak i dla dzieci. Uwzględniając potrzeby czytelników z różnych kręgów kulturowych, w Büchereien Wien wyodrębniono osobne stanowiska komputerowe przeznaczone tylko dla pań.

Podobnie w Polsce, biblioteki prowadzą działania zorientowane na integrację mniejszości narodowych. Przykładowo w siedmiu filach Miejskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu odbywają się bezpłatne spotkania językowe dla obcokrajowców w ramach projektu „Wrocław na językach świata”. Przedsięwzięcie realizuje Wrocławskie Centrum Integracji w partnerstwie z MBP. Ważną część księgozbioru MBP we Wrocławiu stanowią materiały do nauki języka polskiego. Innym przykładem projektu angażującego biblioteki publiczne w działania na rzecz społeczeństwa wielokulturowego w Polsce jest inicjatywa: „Biblioteki jako wrota integracji Imigrantów w UE”. Jej celem jest opracowanie dobrych praktyk w zakresie integracji imigrantów oraz tzw. ścieżek edukacyjnych, prowadzących do lepszego zrozumienia przez nich odmienności kulturalnej, sytuacji społecznej i politycznej kraju, w którym żyją oraz utworzenie pilotażowej sieci bibliotek publicznych w celu wdrożenia strategicznych wskazówek na szczeblu regionalnym. W programie uczestniczą następujące polskie biblioteki: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Marszałka J. Piłsudskiego w Łodzi, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Bełchatowie, Powiatowa i Gminna Biblioteka Publiczna w Jerzmanowicach. Program „Biblioteki jako wrota integracji Imigrantów w UE” realizowany jest wspólnie z partnerami niemieckimi, duńskimi i holenderskimi przez Stowarzyszenie Willa Decjusza, Association of Library and Information Professionals of the Czech Republic, Danish National Library Authority, Stadtbücherei Frankfurt am Main i Gemeentebibliothek Utrecht z Holandii [4].

Jak pisze Daniel Wiśniewski: „współcześnie coraz większą uwagę zwraca się na umiędzynarodowienie uczelni, na to, w jaki sposób przygotowują one do życia w wielokulturowym społeczeństwie. Polskie uczelnie dopiero uczą się rywalizacji o zagranicznych studentów. Według danych GUS ich umiędzynarodowienie nie przekracza 1% [25, s. 22]. Od czasu ukazania się tekstu Daniela Wiśniewskiego stopień umiędzynarodowienia polskich uczelni stopniowo wzrastał. Zgodnie z informacjami opublikowanymi przez Ministerstwo

¹ Stan na VII 2014 r.

Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2015 r. studenci zagraniczni coraz częściej wybierają polskie szkoły wyższe. W 2014 r. ich liczba wzrosła o ponad 10 tys. osób (z niecałych 36 tys. do ponad 46 tys.). Tym samym współczynnik umiędzynarodowienia polskich uczelni wzrósł z 2,3 do 3,1% – wynika z raportu opublikowanego przez GUS. Na naszych uniwersytetach kształcą się obywatele 158 krajów. Największą grupę stanowią Ukraińcy, znaczna jest również liczba Białorusinów, a także Norwegów, Szwedów, Hiszpanów i Turków [17].

W obrębie Unii Europejskiej czynnikiem sprzyjającym integracji nauki i szkolnictwa wyższego jest mobilność studentów i pracowników naukowych w ramach programu Erasmus. Wśród priorytetów tego, istniejącego od 1995 r., programu są: współpraca europejskich szkół wyższych w zakresie nauczania, wysyłanie studentów na zagraniczne praktyki i stypendia, a nauczycieli akademickich w celach szkoleniowych lub dydaktycznych. Przewidywane jest, że w okresie 2014–2020 z programu Erasmus+ skorzysta 4 mln osób, w tym 2 mln studentów [5].

Stażyci programu Erasmus, z uwagi na barierę językową, stanowią specyficzną grupę na polskich uniwersytetach. Przebywają w naszym kraju zbyt krótko, by nabyć umiejętność sprawnego posługiwania się językiem polskim. Celem niniejszego referatu jest przedstawienie dobrych praktyk w zakresie świadczenia usług dla studentów programu Erasmus przez polskie biblioteki akademickie. Z uwagi na charakter artykułu – przyczynek do badań – zrezygnowano z szeroko zakrojonych badań ankietowych na rzecz kwerendy internetowej, uzupełnionej o studium przypadku na przykładzie inicjatyw Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (BG UP).

Jak wynika z kwerendy przeprowadzonej w Internecie, wiele polskich bibliotek uniwersyteckich zachęca stypendystów programu Erasmus do korzystania ze swoich zbiorów i usług. Jedną z form informowania i promowania bibliotek jest wydawanie różnego rodzaju informatorów lub ulotek anglojęzycznych adresowanych do studentów programu Erasmus, w wersji drukowanej lub elektronicznej. Przykładem takich publikacji dostępnych online są informatory w całości poświęcone: Bibliotece Politechniki Łódzkiej oraz Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo Technicznej Politechniki Wrocławskiej [3; 27]. Podstawowe informacje o bibliotekach uczelnianych zamieszczane są standardowo w ogólnych poradnikach opracowywanych przez poszczególne ośrodki akademickie dla stypendystów programu Erasmus. Przykładem jest dokument opracowany w z 2012 r. na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej pt. *Erasmus guide for international students* czy też przewodnik wydany przez Collegium Medicum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu [11; 16]. Jednak najpopularniejszą formą promocji usług bibliotecznych wśród tej grupy potencjalnych czytelników są spotkania informacyjne, organizowane w ramach uczelnianych dni zapoznawczych lub niezależnie od nich.

W kwerendzie internetowej, mającej na celu odszukanie polskich bibliotek uczelnianych oferujących takie szkolenia (tab. 1), posłużono się jedną z najpopularniejszych wyszukiwarek – Google. Zapytania wyszukiwawcze sformułowano w języku angielskim. Fraza: *library induction for erasmus students* przekierowuje do szkoleń organizowanych przez biblioteki zagraniczne. Spotkania takie oferuje np. UAL – University of the Arts London. Zapytanie *library training for erasmus students* odsyła do strony Biblioteki Politechniki Łódzkiej (link pojawił się na czwartym miejscu), która oferuje szkolenie online na

platformie WIKAMP dla stypendystów programu Erasmus (obowiązkowe dla studentów pierwszego roku). Również Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego prowadzi obligatoryjne szkolenia dla tej grupy studentów. Angielska wersja kursu internetowego z „Przysposobienia Bibliotecznego” dostępna jest na Uczelnianej Platformie Zdalnego Kształcenia e-Campus. Kursy biblioteczne w tej postaci oferuje również Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu na platformie Moodle zamieszcza prezentację, udostępnia słownik polsko-angielski i angielsko-polski z najczęściej używanymi bibliotecznymi terminami oraz proponuje kilka terminów zwiedzania biblioteki (w semestrze letnim 2016/2017 były to trzy dni w lutym i marcu, na zwiedzanie biblioteki obowiązuje wcześniejsza rejestracja). Spotkania w bibliotece organizuje również Instytut Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Szkolenia biblioteczne dla grupy studentów z programu Erasmus oferuje także Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej. Z kolei prezentacje ułatwiające orientację w bibliotece wyświetlane są przez Uczelnię Łazarzkiego podczas spotkań ze studentami. Informacje o tych spotkaniach zamieszczane są na stronie internetowej biblioteki pod hasłem *library meeting for erasmus students*. Politechnika Poznańska organizuje spotkanie, podczas którego stypendyści programu Erasmus mogą się zapoznać z uczelnią i biblioteką. Prezentacja na temat biblioteki dostępna jest na stronie www uczelni w formacie pdf. Zamieszczone są w niej podstawowe informacje o godzinach otwarcia, zapisach, regulaminie korzystania z czytelni, bazach danych i innych zasobach elektronicznych oraz instruktaż, jak posługiwać się urządzeniem do samodzielnego rejestrowania wypożyczeń.

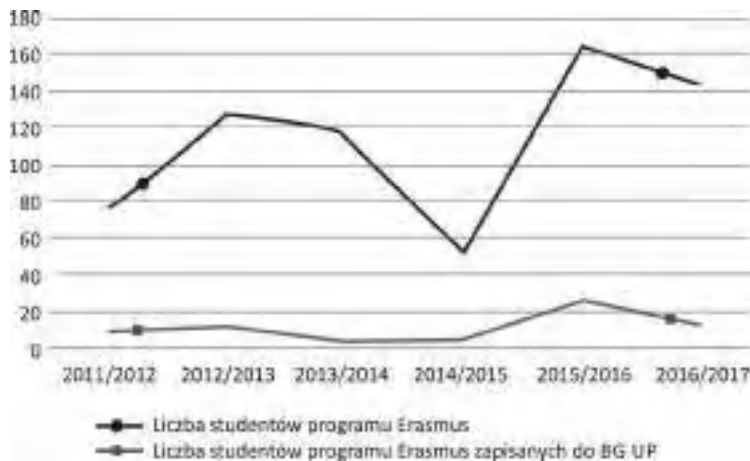
Tabela 1. Wybrane biblioteki akademickie w Polsce oferujące szkolenia/spotkania informacyjne dla studentów programu Erasmus

Nazwa biblioteki	Wersje językowe strony www	Wersje językowe interfejsu katalogu	Spotkania informacyjne/szkolenia online	Inne
Biblioteka Politechniki Łódzkiej	angielska	angielska	tak	<i>Library training for ERASMUS Students (e-informator)</i>
Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego	angielska	angielska	tak	-
Biblioteka WNS Uniwersytetu Wrocławskiego	-	-	tak	-
Biblioteka Uniwersytecka UMK	angielska	-	tak	-
Biblioteka Medyczna UMK w Bydgoszczy	angielska	angielska	tak	<i>Erasmus Guide (e-informator)</i>
Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej	angielska	angielska	tak	-
Biblioteka Uczelni Łazarzkiego	angielska	angielska	tak	-
Biblioteka Politechniki Poznańskiej	angielska	angielska	tak	-
Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego	-	angielska	tak	<i>Main Library for visitors</i>

Źródło: opracowanie własne.

Swoją ofertę adresowaną do studentów programu Erasmus posiada również Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Studenci programu Erasmus nie stanowią wyodrębnionej grupy jej czytelników. Na zapis decydują się tylko pojedyncze osoby (tab. 2, rys. 1). Oszacowano, iż w roku akademickim 2016/2017 do Biblioteki Głównej zapisało się trzynastu studentów programu Erasmus. Chętnie odwiedzane są przez nich także specjalistyczne biblioteki neofilologiczne. Przykładowo, do Biblioteki Instytutu Neofilologii – Sekcji Angielskiej w roku akademickim 2016/2017 zapisało się 18 osób, a 20 korzystało z jej zasobów na miejscu².

Rysunek 1. Studenci programu Erasmus zapisani do BG UP w latach 2011/2012–2016/2017

Źródło: opracowanie własne.

Księgozbiór anglojęzyczny BG UP nie może konkurować ze zbiorami biblioteki Sekcji Angielskiej, ale jest poszerzany o tytuły zagraniczne. W celu rozpowszechnienia informacji o tych zbiorach oraz rozreklamowaniu usługi Wypożyczeń Międzybibliotecznych wśród studentów programu Erasmus organizowane są specjalne spotkania. Z uwagi na fakt, iż beneficjenci programu nie znają języka polskiego oraz przebywają na uczelni tylko jeden lub dwa semestry i jako specyficzna grupa potencjalnych czytelników wymagają szczególnej uwagi ze strony bibliotekarzy, szkolenia nie są prowadzone na platformie e-learningowej tylko mają formę spotkania informacyjnego.

Inicjatywa zorganizowania spotkania przybliżającego BG UP studentom programu Erasmus zrodziła się pod koniec 2013 r. Zauważono wówczas zwiększone zainteresowanie stypendystów programu korzystaniem z Czytelnii Głównej (miejsca do indywidualnej pracy na własnym laptopie w ciszy) oraz Oddziału Informacji Naukowej (wydruk dokumentów/prac zaliczeniowych). Spotkanie pilotażowe przeprowadzone zostało w styczniu 2014 r. Wydarzenie kontynuowano w kolejnych latach: w 2015 r. odbyły się dwie edycje (w semestrze letnim i zimowym), podobnie w 2016 r. (marzec/październik). Na spotkanie zorganizowane w marcu 2016 r. przybyły tylko 3 osoby (3,2%) spośród 94 studentów (100%), którzy

² Stan na 04.05.2016 r.

przyjechali do Krakowa, aby studiować na UP w semestrze letnim. Pomimo tak niskiej frekwencji, na prośbę koordynatora z Biura Współpracy Międzynarodowej, przeprowadzenia spotkań nie zaniechano. W kolejnej edycji (październik 2016 r.) uczestniczyło zaledwie 6 osób, co stanowi 5,6% wszystkich studentów przebywających w semestrze zimowym na UP w ramach programu Erasmus (106 osób). Następne spotkanie miało miejsce 16 lutego 2017 r. (w tygodniu, w którym kolejni studenci programu Erasmus przyjechali do Krakowa, by studiować na UP w semestrze letnim w roku akademickim 2016/2017) i wzięło w nim udział 27 osób, czyli 71% spośród nowych stypendystów (38 osób).

Wszystkie spotkania prowadzone są według podobnego schematu. W celu zapoznania studentów programu Erasmus z ofertą Biblioteki Głównej i bibliotek instytutowych Uniwersytetu Pedagogicznego wyświetlana jest prezentacja zatytułowana: *The Main Library of the Pedagogical University of Cracow*. W części wprowadzającej uczestnicy dowiadują się o przyznanej Krakowowi w 2013 r. tytule Miasta Literatury UNESCO oraz gdzie zlokalizowane są wybrane krakowskie biblioteki: Wojewódzka Biblioteka Publiczna, Biblioteka Jagiellońska, biblioteki Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Pedagogicznego (Sekcji: Angielskiej, Romańskiej oraz Rosyjskiej i Germańskiej). Ponadto poznają zasady korzystania ze zbiorów i usług oferowanych przez BG UP i jej poszczególne oddziały: Wypożyczalnię, Czytelnię Główną, Czytelnię Czasopism, Oddział Informacji Naukowej, Oddział Digitalizacji i Reprografii ze szczególnym uwzględnieniem zagranicznych baz danych, usług reprograficznych, wielojęzycznego księgozbioru. Każde spotkanie ma charakter informacyjno-szkoleniowy. W związku z tym przeprowadzany jest instruktaż: jak zapisać się do Biblioteki Głównej? Jak wyszukiwać i zamawiać książki w katalogu OPAC? Uczestnicy informowani są również o możliwości sprowadzenia książek w ramach wymiany międzybibliotecznej. Dotychczas jednak żaden ze studentów programu Erasmus nie skorzystał z tej opcji. Czas trwania spotkania wynosi ok. 45 minut.

Uczestnicy ostatniej edycji (luty 2017 r.) po raz pierwszy wzięli udział w krótkim badaniu ankietowym. Ankietę przeprowadzono, aby zweryfikować przydatność szkolenia i potrzebę kontynuacji tej inicjatywy w związku z kilkukrotnie powtarzającą się niską frekwencją. Ankieta składała się z czterech pytań (trzech zamkniętych i jednego otwartego, gdzie można było podać sugestie i komentarze na temat spotkania). Rozdano 27 kwestionariuszy. Wszyscy studenci oddali wypełnione formularze. Na pytanie, czy planujesz zapisać się do Biblioteki Głównej, 27 osób, czyli 100% uczestników spotkania odpowiedziało „tak”. W dniu przeprowadzania szkolenia nie zapisała się ani jedna osoba, co wynikało z faktu, iż studenci nie otrzymali jeszcze legitymacji studenckich. Na pytanie, czy tego typu spotkania powinny być kontynuowane, ankietowani jednogłośnie odpowiedzieli „tak” (27 głosów). Spotkanie za pozytywne, pomocne uznało 19 osób, za „raczej pomocne” 8. Nikt z uczestników nie uznał szkolenia za „nieprzydatne”.

Komentarze i sugestie w pytaniu czwartym zamieściło 17 respondentów (10 studentów nie miało żadnych uwag). Wśród uwag wyróżniały się następujące postulaty:

- opracowanie anglojęzycznej wersji strony domowej BG UP (w kwietniu 2017 r. opublikowana została nowa wersja strony internetowej BG UP, jej odpowiedniki w wersjach obcojęzycznych są w przygotowaniu);

- połączenie spotkania z odwiedzinami w bibliotekach instytutowych (kolejna edycja spotkania przeprowadzona zostanie jesienią, w zmodyfikowanej formie uwzględniającej odwiedzinę w Czytelni Czasopism, Oddziale Informacji Naukowej oraz w Bibliotece Instytutu Neofilologii);
- prośba o dodatkowe materiały informacyjne w języku angielskim (mapa uwzględniająca biblioteki instytutowe i inne biblioteki krakowskie).

Stypendyści programu Erasmus zapisywani do BG UP mają takie same prawa i przywileje jak wszyscy pozostali studenci UP, dlatego też dotychczas nie byli wyodrębniani jako osobna kategoria czytelników.

Na podstawie list studentów zagranicznych przebywających w uczelni w ramach programu „Uczenie się przez całe życie”, dostarczanych przez Dział Nauki i Współpracy z Zagranicą, uzupełnianych przez pracowników Oddziału Udostępniania o datę zapisu do BG UP, zebrano dane na temat liczby stypendystów programu Erasmus korzystających z BG UP (tab. 2). W okresie od roku akademickiego 2011/2012 do 2016/2017 wśród czytelników BG UP znalazło się 67 „Erasmusów”, czyli 9,8% wszystkich stypendystów programu Erasmus przebywających w UP w omawianym okresie. Nie jest to duża liczba. Odnosić jednak należy, iż korzystanie z Czytelni Głównej (praca z laptopami i materiałami własnymi, ksero, skanowanie) i Oddziału Informacji Naukowej (dostęp do zagranicznych bazy danych, drukowanie, skanowanie) jest możliwe bez zapisu do BG UP, stąd nie można podać, ilu studentów programu Erasmus skorzystało w ostatnich latach z tych usług. W zbiorach BG UP znajdują się m.in. publikacje: anglojęzyczne (2 305), niemieckojęzyczne (839), francuskojęzyczne (738), wykazywane przez katalog komputerowy. Biblioteka Główna dysponuje również materiałami do nauki języka polskiego jako obcego. Korzystają z nich nie tylko studenci programu Erasmus, ale także inni zagraniczni czytelnicy zapisywani do biblioteki na podstawie kaucji.

Tabela 2. Studenci w ramach programu Erasmus w BG UP

Rok akademicki	Semestr	Liczba studentów w ramach programu Erasmus w UP	Liczba studentów w ramach programu Erasmus zapisanych do BG UP
2011/2012	I	48	3
	II	29	5
2012/2013	I	91	9
	II	36	3
2013/2014	I	84	1
	II	32	2
2014/2015	I	53	5
	II	b.d.	b.d.
2015/2016	I	70	23
	II	94	3

2016/2017	I	106	8
	II	38	5
RAZEM:		681	67

Źródło: opracowanie własne.

Poprzez organizowanie spotkań informacyjnych dla stypendystów programu Erasmus, podczas których przekazywane są informacje o różnojęzycznych zbiorach, możliwości korzystania z usług reprograficznych, czytelniach, bazach danych i zagranicznych tytułach czasopism, jak również prezentacji o bibliotece w języku angielskim umieszczonej na stronie internetowej, BG UP wychodzi na przeciw potrzebom czytelników z zagranicy.

Daniel Wiśniewski zwraca uwagę, iż „uczelnia powinna być ośrodkiem tworzenia wzorców kulturowych opartych na tolerancji. Miejscem promowania takich wartości, jak: otwartość, poszanowanie praw człowieka, poszanowanie swobód światopoglądowych” [25, s. 23]. Otwartość BG UP na inne kultury wyraża się m.in. w aktywnym uczestnictwie w programie Erasmus. Od 2012 r. w bibliotece zorganizowano staże dla 49 bibliotekarzy zagranicznych (rok akademicki 2012/2013 – 18 osób, 2013/2014 – 7 osób, 2014/2015 – 12 osób, 2015/2016 – 9 osób, 2016/2017 – 3 osoby) reprezentujących uczelnie partnerskie z kilkunastu krajów (Austrii, Belgii, Czech, Hiszpanii, Irlandii, Litwy, Łotwy, Niemiec, Portugalii, Rumunii, Słowacji, Turcji). W latach 2010–2016 w tej formie doskonalenia zawodowego brało udział 40 pracowników UP (reprezentujących całą sieć biblioteczną UP, z uwzględnieniem bibliotek instytutowych i wydziałowych). Odwiedzili oni biblioteki akademickie w Austrii, Belgii, Chorwacji, Czechach, Francji, Grecji, Hiszpanii, Irlandii, Słowacji, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii, na Litwie, w Norwegii, Turcji oraz we Włoszech.

Promocji wielokulturowości w BG UP służą również spotkania z kulturą różnych państw (nie tylko europejskich), organizowane cyklicznie od 2010 r., kiedy to BG UP włączyła się w obchody Tygodnia Bibliotek. Od 2013 r. jako samoistne wydarzenie kulturalne funkcjonuje noc w bibliotece, w ramach której studenci i pracownicy UP mają okazję do poznania literatury, zwyczajów i obyczajów – jednym słowem szeroko pojętej kultury i dziedzictwa takich krajów, jak Japonia, Rosja, Włochy, Hiszpania, Gruzja, Stany Zjednoczone. Inicjatywa ta ma już bogatą literaturę (głównie o charakterze sprawozdawczym, reporterskim).

Reasumując – BG UP dba o dostosowanie oferty do potrzeb całej społeczności akademickiej z uwzględnieniem studentów programu Erasmus, zgodnie ze swoją misją, którą jest: „profesjonalne zaspokajanie potrzeb i oczekiwań użytkowników oraz aktywne wspieranie procesów naukowo-badawczych i edukacyjnych w Uniwersytecie Pedagogicznym” [13].

Polskie biblioteki akademickie mogą i powinny w szerszym zakresie dostosować swoją ofertę do potrzeb studentów obcojęzycznych poprzez odpowiednią politykę gromadzenia zbiorów, uwzględniającą publikacje zagraniczne. W zakresie informowania o zbiorach niezbędne jest posiadanie różnych wersji językowych strony domowej i katalogu online, podobnie jak wydawanie ulotek, folderów informacyjnych i innych materiałów reklamujących usługi danej biblioteki. Równie istotne jest organizowanie wycieczek po bibliotece

i przygotowywanie anglojęzycznych kursów bibliotecznych. Jak wskazuje IFLA, istnieje dziesięć powodów, dla których warto przygotować ofertę wielokulturową w bibliotece. Przede wszystkim, aby w pełni realizować swoją misję służenia danej społeczności. W odniesieniu do bibliotek uniwersyteckich jest to misja służenia międzynarodowej społeczności akademickiej reprezentowanej przez pracowników i studentów zagranicznych oraz beneficjentów programu Erasmus. Wielojęzyczna oferta bibliotek odgrywa znaczącą rolę w tworzeniu wiedzy i budowaniu harmonijnego wielokulturowego społeczeństwa, a ponadto inspiruje innowacje [10].

Reasumując – biblioteki uniwersyteckie powinny prowadzić swoją działalność z uwzględnieniem idei wielokulturowości. Inspiratorami procesu budowania wielokulturowych bibliotek akademickich mogą (i powinni) być bibliotekarze partycypujący w zagranicznych szkoleniach. Do efektów takich wyjazdów pracowników BG UP zaliczyć należy inicjatywę organizowania spotkań informacyjnych dla studentów programu Erasmus. Rolę personelu, który „jest aktywnym pośrednikiem ułatwiającym użytkownikom korzystanie z zasobów biblioteki” podkreślił Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, przyjmując uchwałę w sprawie stosowania Manifestu w grudniu 2009 r. Zapewnianie bibliotekarzom szkoleń zawodowych i „ustawiczne kształcenie skupiające się na usługach dla społeczności wielokulturowych, komunikacji międzykulturowej, kształtowaniu postawy otwartości, przeciwdziałaniu dyskryminacji, a także na znajomości kultur i języków [...]” [9] może stać się katalizatorem zmian.

Bibliografia

1. AL-QALLAF L. Charlene, MIKA J. Joseph. The Role of Multiculturalism and Diversity in Library and Information Science: LIS Education and the Job Market. *Libri*. 2013, nr 1, s. 1–20. ISSN 1865-8423.
2. BALLDERRAMA Sandra Ríos. This Trend Called Diversity. *Library Trends*. 2000, nr 1, s. 194–214. ISSN 0024-2594.
3. Biblioteka Politechniki Łódzkiej. *Library training for ERASMUS Students* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ife.p.lodz.pl/sites/default/files/pliki_publiczne/plany-zajec/erasmus-en_szkolenie_biblioteczne_zima_2015-2016.pdf. Stan z dnia 25.03.2017.
4. *Biblioteki jako Wrota integracji Imigrantów w UE* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://villa.org.pl/villa/program/biblioteki-jako-wrota-integracji-imigrantow-w-ue/>. Stan z dnia 21.03.2017.
5. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji. *ERASMUS+* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.frse.org.pl/program/erasmus-plus/>. Stan z dnia 03.05.2017.
6. GRZYBOWSKI Przemysław. *Edukacja europejska: od wielokulturowości ku międzykulturowości: koncepcje edukacji wielokulturowej i międzykulturowej w kontekście europejskim ze szczególnym uwzględnieniem środowiska frankofońskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2008, ISBN 9788373087552.
7. IFLA/UNESCO *Multicultural Library Manifesto – Implementation Kit* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ifla.org/files/assets/library-services-to-multicultural-populations/publications/ifla-unesco-multicultural-library-manifesto_implementation-kit_2012-12.pdf. Stan z dnia 03.12.2016.
8. KOŁODZIEJCZYK Edyta. Strony www dwudziestu najlepszych bibliotek uczelni akademickich w kraju w 2011 r. — próba analizy. *EBIB* [Dokument elektroniczny]. 2012, nr 1. Tryb dostępu: http://www.ebib.pl/images/stories/numery/128/128_kolodziejczyk.pdf. Stan z dnia 20.02.2017.
9. *Manifest UNESCO/IFLA o bibliotece wielokulturowej* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://doczz.pl/doc/734856/manifest-unesco-ifla-o-bibliotece-wielokulturowej>. Stan z dnia 03.05.2017.

10. *Manifest UNESCO/IFLA o bibliotece wielokulturowej* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ifla.org/files/assets/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural_library_manifesto-pl.pdf. Stan z dnia 03.12.2016.
11. MAZUR Justyna, SZCZUREK Magdalena. *Erasmus guide for international students* [Dokument elektroniczny]. Lublin, 2012. Tryb dostępu: <http://phavi.umcs.pl/at/attachments/2014/0416/122004-umcs-lublin-guide-2012.pdf>. Stan z dnia 03.05.2017.
12. MILEWSKA Paulina. *Strona www biblioteki uczelnianej – kreatywna wizytówka instytucji?* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://repozytorium.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/5046/Milewska_PStrona_WWW_biblioteki_uczelnianej%E2%80%93kreatywna_wizyt%C3%B3wka_instytucji.pdf?sequence=1. Stan z dnia 20.02.2017.
13. *Misja i historia Biblioteki Głównej* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://bg.up.krakow.pl/?page_id=216. Stan z dnia 03.05.2017.
14. *Multicultural Resources and Services Toolkit Multicultural Resources and Services Library and Archives Canada* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.collectionscanada.gc.ca/obj/005007/f2/005007-300.1-e.pdf>. Stan z dnia 03.12.2016.
15. NELSON Corrine O. Unity through Diversity. *Library Journal*. 1994, nr 1, s. 38–41. ISSN 0363-0277.
16. Nicolaus Copernicus University Collegium Medicum. *Erasmus Guide* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.cm.umk.pl/en/images/foty/infor_stud_era/erasmus_guide3.pdf. Stan z dnia 03.05.2017.
17. *Polskie uczelnie coraz popularniejsze za granicą* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polskie-uczelnie-coraz-popularniejsze-za-granica.html>. Stan z dnia 22.03.2017.
18. RAJPUT Toby. Questioning Your Collection. *Knowledge Quest*. 2009, nr 38, s. 62–69. ISSN 1094-9046.
19. STEED Sarah. Public libraries serving multicultural communities across Australia: best practice examples. *Australian Public Libraries and Information Services*. 2011, nr 3, s. 116–124. ISSN 1030-5033.
20. STOFFLE Carla J. A New Library for the New Undergraduate. *Library Journal*. 1990, nr 1, s. 47–51. ISSN 0363-0277.
21. *The Multilingual Glossary database* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www2.sl.nsw.gov.au/multicultural/glossary/>. Stan z dnia 20.03.2017.
22. TRUJILLO Roberto G., WEBER David C. Academic Library Responses to Cultural Diversity: A Position Paper for the 1990s. *Journal of Academic Librarianship*. 1991, vol. 17, nr 3, s. 157–161. ISSN 0099-1333.
23. WHITE Herbert S. Unity Through Diversity: We Need To Define Some Terms. *Library Journal*. 1995, nr 15, s. 43–44. ISSN 0363-0277.
24. *Wielki słownik angielsko-polski = English-Polish dictionary*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002. ISBN 83-01-13708-8.
25. WIŚNIEWSKI Daniel. *Wielokulturowość pozytywnym efektem globalizacji*. In SZERŁĄG Alicja (red.). *Wielokulturowość – międzykulturowość w edukacji akademickiej: ku nowej jakości kształcenia*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, 2013, s. 19–25. ISBN 9788374329521.
26. WITRYLAK Agata. Witryny internetowe bibliotek państwowych wyższych szkół zawodowych – analiza treści. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2006, nr 7. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2006/77/witrylak.php>. Stan z dnia 20.02.2017.
27. *Wrocław University of Technology: The Main Library: International Student Library Guide* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://old.biblioteka.pwr.edu.pl/files/prv/id16/o_bibliotece/Informacje%20dla%20studentow/Informator_2016Eng.pdf. Stan z dnia 03.05.2017.
28. YOUNG E. Terrence Jr. Multicultural Connections to Enrich Your Collection and Promote Cultural Diversity: Muslim Culture. *Library Media Connection*. 2003, August-Septmeber, s. 47–49. ISSN 1542-4715.
29. ZGÓŁKOWA Alina (red.). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. T. 45. Poznań: Wydawnictwo Kurpisz, 2004. ISBN 83-88841-60-2.

Z warsztatu bibliotekarza

Konkursy literackie jako forma promocji biblioteki

opracowanie Jolanta Laskowska

Do zadań każdej biblioteki należy popularyzowanie kultury w środowisku społecznym poprzez organizowanie różnych imprez kulturalnych. Doskonałą i cenną formą promocji może być organizowanie konkursów literackich. Tego typu impreza kreuje wizerunek biblioteki jako miejsca, w którym tętni życie oraz buduje trwałe i bezpośrednie relacje z czytelnikami, instytucjami nadzorującymi działalność biblioteki oraz potencjalnymi sponsorami. Jest to najlepsza metoda, by zmienić stereotyp postrzegania biblioteki nie tylko w lokalnym środowisku. Z prawnego punktu widzenia konkurs jest czynnością prawną, nazwaną w kodeksie cywilnym „Przyrzeczeniem publicznym” i uregulowaną w przepisach od art. 919 k.c. do art. 921 k.c. Przyrzeczenie publiczne polega na obiecaniu nagrody w zamian za dokonanie określonej czynności. W przypadku konkursów literackich mamy do czynienia z przyrzeczeniem publicznym, gdzie nagroda przyrzekana jest nie za dokonanie określonej czynności, ale za najlepsze dzieło.

Definicja: Konkurs literacki to impreza, przedsięwzięcie dające możliwość przyznania nagrody utworom literackim i ich autorom przez krytyków lub czytelników. Nagrody są nadawane przez jury (zespół ekspertów, krytyków lub inną grupę osób) lub przez otwarty plebiscyt zwykle co roku i w uroczysty sposób. Przyznawane są spośród wcześniej wyselekcjonowanych (nominowanych) dzieł lub spośród wszystkich utworów z danej kategorii.

Tłumaczenie terminu: ang. *literary competition*, niem. *literarischer Wettbewerb*, fr. *compétition littéraire*, ros. *литературный конкурс*

Cele konkursu literackiego:

- inspirowanie i popularyzowanie twórczości literackiej;
- ujawnienie talentów literackich;
- stworzenie możliwości publikacji najlepszych utworów;
- promocja działalności biblioteki;
- aktywizacja czytelników biblioteki;
- inicjowanie dyskusji wokół współczesnej literatury.

Rodzaje konkursów literackich:

1. Kryterium podziału ze względu na zasięg:
 - konkursy ogólnopolskie,
 - konkursy wojewódzkie,
 - konkursy regionalne,
 - konkursy lokalne,
 - konkursy instytucjonalne.
2. Kryterium podziału ze względu na rodzaj literacki:
 - konkursy poetyckie,
 - konkursy prozatorskie (powieść/opowiadanie),
 - konkursy na dramat.
3. Kryterium podziału ze względu na gatunek literacki:
 - powieść/opowiadanie fantastyczne,
 - powieść/opowiadanie kryminalne,
 - powieść/opowiadanie romantyczne,
 - powieść/opowiadanie historyczne,
 - powieść/opowiadanie biograficzne,
 - powieść/opowiadanie społeczno-obyczajowe,
 - powieść/opowiadanie religijne,
 - powieść/opowiadanie polityczne,
 - powieść/opowiadanie psychologiczne,
 - powieść/opowiadanie grozy,
 - bajki i baśnie,
 - gatunki mieszane: reportaż, esej, felieton.
4. Kryterium podziału ze względu na zakres tematyczny:
 - ogólnotematyczne,
 - tematyczne.

Etapy konkursu literackiego:

1. Przygotowanie:
 - ustalenie rodzaju, tematu, motto konkursu;
 - wyznaczenie osób odpowiedzialnych za realizację konkursu;
 - pozyskanie sponsorów i funduszy na nagrody dla zwycięzców;
 - stworzenie regulaminu konkursu;
 - wybranie członków jury i ustalenie z nimi zasad współpracy.
2. Realizacja konkursu:
 - ogłoszenie i reklama konkursu;
 - przyjmowanie nadsyłanych prac konkursowych;
 - ocena prac konkursowych przez członków jury;

- posiedzenie kapituły konkursu;
- zorganizowanie gali konkursowej.

3. Działania pokonkursowe:

- przygotowanie publikacji do druku;
- zorganizowanie promocji wydanej książki pokonkursowej.

Najważniejsze elementy regulaminu konkursowego:

- podanie informacji kto jest organizatorem (współorganizatorem) i kto objął patronat nad konkursem;
- ustalenie zasięgu konkursu;
- ustalenie zakresu tematycznego;
- ustalenie cech formalnych nadsyłanych prac;
- podanie dokładnego adresu, na który należy wysłać prace;
- ustalenie terminów nadsyłania prac konkursowych oraz terminu rozstrzygnięcia konkursu;
- podanie informacji co będzie oceniane;
- podanie informacji o nagrodzie;
- zaznaczenie, że udział w konkursie oznacza zgodę na publikację utworu w publikacji pokonkursowej (jeżeli taka jest w planach).

Kryteria oceny prac konkursowych:

- wyznaczniki gatunkowe utworów;
- sposób prowadzenia narracji;
- struktura powieści/opowiadania/wiersza;
- konstrukcja fabuły;
- oryginalność i umiejętność przedstawienia wybranej tematyki;
- warsztat językowy autora;
- atrakcyjność tekstu dla czytelnika.

Sposób oceniania prac konkursowych i wyłaniania zwycięzców

- ocenianie przez jury składające się z zespołu ekspertów;
- otwarty plebiscyt.

Formy reklamy i promocji konkursu:

- ogłoszenie na stronie internetowej biblioteki i w mediach społecznościowych;
- ogłoszenia w mediach lokalnych (gazety, radio, telewizja, portale);
- ogłoszenia na portalach tematycznych związanych z literaturą lub książką;
- plakaty;
- mailing do szkół, instytucji kultury i nauki;
- marketing szeptany.

Rodzaje patronatów w ramach konkursów literackich:

- patronat honorowy (np. władz lokalnych);
- patronat medialny (np. telewizji, radia, gazety, portalu internetowego);
- patronat komercyjny (sponsoring).

Bibliografia

1. BONK Gabriela. *Konkursy i turnieje w bibliotece*. Warszawa: Dr Josef Rabe, 2013. ISBN 978-83-76966-38-0.
2. DEGEN Dorota. Nagrody literackie – „konie pociągowe” rynku książki? *Toruńskie Studia Bibliologiczne*. 2008, nr 1, s. 57–69. ISSN 2080-1807.
3. DUDA Bartłomiej. Qui scribit, bis legit – kto pisze jakby dwa razy czytał. *Elektroniczne Czasopismo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie* [Dokument elektroniczny]. 2015, nr 7, s. 1–4. Tryb dostępu: [file:///C:/Users/Yola/Downloads/119-290-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Yola/Downloads/119-290-1-PB%20(1).pdf). Stan z dnia 20.12.2017.
4. MALANOWSKA Anna. Rola aktywizacyjna Gminnej Biblioteki Publicznej im Ambrożego Grabowskiego w Kętach. *Debiuty Bibliologiczno-Informatologiczne* [Dokument elektroniczny]. 2015, nr 3, s. 10–29. Tryb dostępu: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/36157>. Stan z dnia 20.12.2017.
5. SKRZYŃSKI Dariusz. Organizacja i promocja wydarzeń bibliotecznych zgodna z prawem autorskim. *Biblioteka Publiczna* [Dokument elektroniczny]. 2017, nr 1, s. 20–27. Tryb dostępu: https://bibliotekapubliczna.com/files/2017_01_BP.pdf. Stan z dnia 20.12.2017.

Wywiady

Najważniejszy jest kapitał ludzki – z Przewodniczącą Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich Elżbietą Stefańczyk, w setnym roku funkcjonowania Stowarzyszenia

rozmawia Zbigniew Gruszka

Rok 2017 obfituje w różne wydarzenia rocznicowe – i tak jak w 2015 r. obchodziliśmy jubileusze 70-lecia różnych instytucji, powołanych po II wojnie światowej, tak w roku 2017 będziemy obchodzili jubileusze organizacji utworzonych w przeddzień odzyskania przez Polskę nieodległości. Na ten rok przypada także setna rocznica powołania do życia Związku Bibliotekarzy Polskich, którego spadkobiercą jest Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. W jaki szczególny sposób Stowarzyszenie zamierza uczcić ten piękny jubileusz?

Jubileusz jest doskonałą okazją do pokazania całego dorobku Stowarzyszenia i przedstawienia jego poprzedników, z których organizacja się wywodzi. Jak wiadomo, od 1953 r. funkcjonuje nazwa Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, przedtem był okres współdziałania z archiwistami pod nazwą Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, ale myślę, że obecna nazwa organizacji bardzo dobrze nawiązuje do prac i działalności osób, które założyły Związek Bibliotekarzy Polskich w 1917 r. Związek był pierwszą w kraju organizacją skupiającą bibliotekarzy, bibliografów i miłośników książki. W październiku ukonstytuował się pierwszy zarząd ZBP, któremu przewodniczył Ignacy Tadeusz Baranowski, dyrektor Biblioteki Ordynacji Krasieńskich w Warszawie. Działalność Związku objęła cały kraj. W okresie międzywojennym w kolejnych miastach powstawały Koła Związku, którymi kierowali wybitni twórcy bibliotekarstwa polskiego.

Do obchodów stulecia Stowarzyszenia przygotowujemy się już od 5 lat. W czasie jubileuszu 95-lecia powstał okolicznościowy znaczek: „95 lat” w niedomkniętym kole, symbolizującym owe brakujące 5 lat do okrągłej rocznicy.

Zależało nam, aby powstała monografia Stowarzyszenia. Jej opracowanie uważamy za kluczowe zadanie w naszym myśleniu o jubileuszu. Cieszymy się, że jej przygotowania podjął się łódzki ośrodek bibliotekoznawczy, chociaż wiemy, że nie jest to łatwe, że jest to w pewnym stopniu pionierska praca. Trzeba dotrzeć do wielu dokumentów, w tym – dokumentów archiwalnych, które porządkujemy i digitalizujemy przy okazji jubileuszu. Publikacja pod redakcją dr hab. Jadwigi Koniecznej we współpracy z zespołem autorów – z dr hab. Stanisławą Kurek vel Kokocińską, dr hab. Andrzejem Mężyńskim, dr. Zbigniewem Gruszką, dr Magdaleną Kwiatkowską, dr Magdaleną Rzakdowolską jest już na ukończeniu i z pewnością będzie stanowiła ważny element podsumowania 100-lecia organizacji i punkt myślenia o jej przyszłości.

Oprócz monografii przygotowywana jest też „Kronika Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich”, zapoczątkowana przez Andrzeja Kempę oraz kontynuowana przez Andrzeja Jopkiewicza. Obecnie prace nad doprowadzeniem Kroniki do półroczna 2017 r. prowadzi Marzena Przybysz, członek Prezydium ZG SBP. Będzie to publikacja obejmująca kronikarski zapis historii i działalności organizacji od początku jej powstania.

Przygotowujemy również bibliografię wszystkich wydawnictw, które ukazały się nakładem Stowarzyszenia i Wydawnictwa SBP. Dotychczasowe bibliografie tego typu nie były kompletne, dlatego też jubileusz jest świetną okazją do przygotowania pełnego zestawienia dorobku autorów współpracujących przez lata ze Stowarzyszeniem.

Zamierzamy jeszcze przygotować krótki, 25-minutowy film o Stowarzyszeniu, we współpracy z reżyserem Andrzejem Sapiją, ukazujący naszą historię i działalność, ale przede wszystkim nasz najważniejszy kapitał – kapitał ludzki – osoby, które działały dawniej oraz obecnie na rzecz polskiego bibliotekarstwa, w tym młodych, pełnych pasji, bibliotekarzy.

Rok jubileuszowy już się rozpoczął. Na naszym portalu www.sbp.pl pojawiła się specjalna „zakładka” poświęcona jubileuszowi, gdzie prezentujemy informacje o wszystkich wydarzeniach jubileuszowych realizowanych we wszystkich strukturach SBP w całym kraju. Podstrona zawiera również kalendarium przyszłych planów i zamierzeń, to co w najbliższym czasie się wydarzy – i to wszystko przez cały rok, aż do 20 października, kiedy to odbędą się centralne obchody jubileuszowe w Bibliotece Narodowej w Warszawie.

Jubileusz został objęty patronatem Prezydenta RP Andrzeja Dudy, Komitetowi Honorowemu przewodniczy wicepremier i minister kultury i dziedzictwa narodowego prof. dr hab. Piotr Gliński. W Komitecie zasiadają ponadto przedstawiciele bibliotek oraz zasłużeni honorowi członkowie SBP.

Przygotowaliśmy też na jubileusz okolicznościowy ekslibris, zaprojektowany przez znanego grafika Andrzeja Tomaszewskiego. Chcemy, aby okłade, oddziały i koła SBP zamieszczały jubileuszowy ekslibris na plakatach, materiałach promocyjnych oraz publikacjach, podobnie jak Wydawnictwo SBP zamierza opatrzyć ekslibrisem wszystkie publikacje wydane w 2017 r.

Informacje o jubileuszu na bieżąco pojawiają się w naszych czasopismach. W „Poradniku Bibliotekarza” przedstawiamy sylwetki przewodniczących Związku Bibliotekarzy Polskich i SBP, natomiast w „Bibliotekarzu” ukazują się artykuły na temat różnych aspektów działalności wydawniczej Stowarzyszenia.

W trakcie obecnej i wcześniejszej kadencji Zarządu Głównego SBP realizowane jest pewne pionierskie przedsięwzięcie o nazwie Strategia SBP, które ma zakończyć się w 2021 r. W zadanie to zaangażowali się również przedstawiciele środowiska zawodowego i naukowego wypracowujący nowe projekty i standardy dla bibliotek w Polsce. Minęło 8 lat od uchwalenia Strategii. Co już udało się wykonać, a co jeszcze czeka na realizację?

Strategia powstawała w latach 2008–2009. Została przyjęta przez Krajowy Zjazd Delegatów w 2009 r. z okresem obowiązywania w latach 2010–2021. Uchwalenie Strategii poprzedziły wielokrotne warsztaty członków Zarządu Głównego, przewodniczących komisji,

sekcji i okręgów. W powstaniu strategii wspierała nas Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, która rozpoczęła w tamtym czasie swoją działalność na rzecz rozwoju polskich bibliotek publicznych w ramach Programu Rozwoju Bibliotek.

Do tej pory pamiętam spotkania zespołu redakcyjnego – Maria Burchard była wtedy Sekretarzem Generalnym Zarządu Głównego SBP, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, obecnie wiceprzewodnicząca SBP oraz dyrektor Biura ZG SBP Anna Grzecznowska. Staraliśmy się z różnych myśli – projektów ze wspomnianych warsztatów – zbudować jednolity i interesujący dla członków organizacji dokument – strategię działania na najbliższe lata. Przede wszystkim określiliśmy misję i wizję Stowarzyszenia Najważniejszym celem – misją Stowarzyszenia – jest działalność na rzecz bibliotekarstwa, budowanie tożsamości zawodu bibliotekarza, integracja środowiska, a także budowanie dobrego wizerunku bibliotek i zawodu bibliotekarza. Wizją Stowarzyszenia jest stwarzanie przestrzeni partnerskiej dla bibliotek i ich sympatyków, służenie rozwojowi bibliotek w społeczeństwie wiedzy. Myślę, że to, co zostało nakreślone w Strategii w 2009 r., nie straciło i obecnie na znaczeniu dla naszej organizacji zawodowej.

W dokumencie określono pięć celów strategicznych Stowarzyszenia – każdy z nich obejmował zaplanowane do realizacji projekty szczegółowe. Po upływie kadencji w 2013 r. kolejny Krajowy Zjazd Delegatów SBP dokonał ewaluacji celów strategicznych – obecnie są cztery cele. W bieżącym roku, w październiku, na najbliższym Krajowym Zejeździe Delegatów, ZG SBP przedstawi ewaluację Strategii.

Chciałabym przypomnieć te cztery cele. Pierwszym celem Strategii jest zwiększenie wpływu na kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej w Polsce. Zawiera on kilka celów szczegółowych, ale jeden jest bardzo istotny – upowszechnianie standardów w dziedzinie bibliotekarstwa oraz inicjowanie opracowania norm i standardów.

Drugi cel strategiczny określa SBP jako partnera instytucji państwowych i samorządowych oraz organizacji pozarządowych w tworzeniu społeczeństwa wiedzy. Jest on realizowany poprzez współpracę SBP z wszystkimi rodzajami bibliotek, z organizacjami oraz instytucjami krajowymi i zagranicznymi w obszarze książki i informacji. Tutaj jest też współpraca z IFLA – bardzo intensywna w ostatnim czasie.

Trzeci cel strategiczny dotyczy integracji środowiska i zwiększenia prestiżu zawodu bibliotekarskiego. W jego obrębie znajdują się cele szczegółowe: doskonalenie form komunikacji SBP ze środowiskiem z wykorzystaniem nowych technologii. Realizujemy ten cel przede wszystkim za pośrednictwem portalu internetowego www.sbp.pl, który istnieje od 2010 r., ale także za pomocą Facebooka, Twittera czy sklepu internetowego Wydawnictwa SBP na naszym portalu. W ten sposób łatwiej jest bibliotekarzom dotrzeć do wielu informacji o tym, co dzieje się w środowisku bibliotekarskim. Możemy proponować ofertę szkoleniową Stowarzyszenia oraz nowości Wydawnictwa SBP.

Jednym z kolejnych celów szczegółowych w tym obszarze jest kreowanie pozytywnego wizerunku bibliotekarza. Realizujemy go poprzez nasze konkursy; promujemy czytelnictwo i aktywnych bibliotekarzy oraz różne projekty związane z rozwojem bibliotek. W ramach trzeciego celu strategicznego prowadzimy też działania na rzecz zwiększenia liczby

członków SBP, np. za pośrednictwem Programu ulg i bonusów, w ramach którego wszyscy nasi członkowie mają możliwość otrzymania upustu cenowego na prenumeratę czasopism, zakup książek czy udział w naszych warsztatach i konferencjach.

Czwarty cel strategiczny dotyczy edukacji bibliotekarzy, obejmuje bowiem zwiększenie dostępu bibliotekarzy do różnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego. Realizujemy go poprzez proponowanie różnych warsztatów, szkoleń czy konferencji, ale również poprzez działalność wydawniczą. Wydawnictwo SBP rocznie wydaje kilkanaście tytułów książek w kilku seriach wydawniczych – są to podręczniki, monografie i materiały metodyczne. Warto w tym miejscu wymienić choćby: „Podręczny słownik bibliotekarza”, „Bibliotekarstwo”, „Naukę o informacji” czy cykl publikacji o języku haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej oraz o formacie MARC21. SBP i nasze Wydawnictwo współpracuje od wielu dziesięcioleci z kadrą naukową instytutów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Są oni autorami wystąpień na konferencjach, redaktorami/autorami wielu publikacji naukowych, redaktorami naszych czasopism naukowych, tj. „Przegląd Biblioteczny” (prof. Barbara Zybort), „Zagadnienia Informacji Naukowej” (prof. Barbara Sosińska-Kalata).

Uważam, że wspomniane cele strategiczne Strategii SBP nie ulegną zmianom w kolejnych latach. Pozostaje jedynie kwestia ich kontynuacji poprzez kolejne projekty w celach szczegółowych.

Który z celów był lub jest największym wyzwaniem dla SBP?

Wydaje mi się, że największym wyzwaniem stojącym przed SBP jest edukacja bibliotekarzy oraz kontynuowanie działalności wydawniczej. Zagadnienie edukacji jest bardzo żywotnym tematem dla wszystkich bibliotekarzy. Nie sposób również pominąć faktu, że Wydawnictwo SBP jest największym i najpoważniejszym wydawcą literatury bibliologicznej i informatologicznej w kraju. Tendencja ta utrzymuje się od wielu lat – bibliografia publikacji organizacji będzie zawierała ponad 700 prac wydanych drukiem przez 100 lat funkcjonowania Związku, a następnie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Kolejny ważny temat stanowią prace związane z projektem „Analiza Funkcjonowania Bibliotek”. Jego realizację rozpoczęliśmy w ramach Strategii SBP we współpracy z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, a później przy wsparciu grantowym Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Obserwatorium Kultury.

Analiza Funkcjonowania Bibliotek jest projektem realizowanym przez SBP we współpracy z trzema konferencjami dyrektorów bibliotek, tj.: Konferencją Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych, Konferencją Dyrektorów Bibliotek Pedagogicznych oraz Konferencją Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich. Partnerem projektu jest Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, która utrzymuje powstającą w ramach AFB bazę danych statystycznych i wskaźników funkcjonowania. Celem projektu jest opracowanie i wdrożenie jednolitych metod oraz narzędzi systematycznej oceny działania bibliotek naukowych, pedagogicznych i publicznych opartych na analizie i porównaniach danych statystycznych oraz wskaźników funkcjonalności w obrębie poszczególnych typów bibliotek, włączając w to badania satysfakcji odbiorców usług bibliotecznych. Podstawą podjęcia wspólnych prac jest podpisany w 2013 r. „List intencyjny”. Została również powołana Rada projektu, a na portalu Stowarzyszenia jest zakładka poświęcona Analizie Funkcjonowania

Bibliotek – afb.sbp.pl, gdzie zamieszczane są informacje, materiały, harmonogramy realizacji poszczególnych zadań oraz rezultaty badań. W projekt zaangażowali się bibliotekarze naukowci, pedagogiczni i publiczni, śmiało więc można powiedzieć, że jest to projekt ponadresortowy.

Widać w tym obszarze integracyjny cel działalności SBP.

Tak, podobnie jak w przypadku innych naszych inicjatyw, np. konkursu na Bibliotekarza Roku, które mobilizują środowisko wszystkich rodzajów bibliotek. Wydaje mi się, że powoduje to pewien pozytywny ferment w środowisku. Trzeba powiedzieć, że Bibliotekarzami Roku zostają zarówno pracownicy bibliotek akademickich, jak i szkolnych, pedagogicznych czy publicznych. Kolejnym programem integrującym środowisko bibliotekarskie w całym kraju jest Tydzień Bibliotek realizowany od 2004 r., w tym roku pod hasłem „Biblioteka! Oczywiście”.

Działaniem integrującym był także opracowany projekt ustawy o bibliotekach, przygotowany przez zespół złożony z przedstawicieli wszystkich rodzajów bibliotek. Jednak projekt po przekazaniu do Ministerstwa Kultury nie spotkał się z akceptacją resortu. Informacje o pracach nad tym projektem publikowaliśmy w „Bibliotekarzu”. Przedstawialiśmy zapisy proponowane w kolejnych rozdziałach. Projekt wnosił wiele propozycji i rozwiązań do obecnie obowiązującego ustawodawstwa bibliotecznego, np. niwelował „resortowość” bibliotek poprzez propozycję celowego dofinansowania bibliotek, wspólne projekty, granty na rozwój placówek. Projekt zakładał inne zarządzanie bibliotekami. Autorzy projektu ustawy uważali za słuszne powołanie instytucji, która aktywnie włączałaby się w możliwości ich rozwoju poprzez koordynację zadań i wspólne przedsięwzięcia oraz system przyznawania środków finansowych wspierających działania zgodnie z przyjętą polityką biblioteczną. Cały projekt wymagał odważnych decyzji.

Czy obecnie toczą się prace nad ustawą o bibliotekach?

Obecnie nie toczą się żadne prace legislacyjne w tym zakresie. Od kilku lat, po wprowadzeniu w 2011 r. nowelizacji ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, a w ślad za nią nowelizacji ustawy o bibliotekach, zaszły ważne zmiany w organizacji bibliotek publicznych – pojawiła się możliwość łączenia bibliotek publicznych z innymi instytucjami kultury. Decyzja ta spowodowała, szczególnie w pierwszym okresie, dużą liczbę wniosków od samorządów. Wydanie zgody na połączenie wymaga opinii wojewódzkiej biblioteki publicznej i Krajowej Rady Bibliotecznej. Kilka lat temu podjęta była między wydawcami i bibliotekarzami dyskusja nad zapisami ustawy o egzemplarzu obowiązkowym. Nadal nie jest uregulowana sprawa obniżenia podatku VAT na książki elektroniczne, który obecnie wynosi 23%. Ostatnim projektem legislacyjnym, który dotyczy bibliotek, był projekt ustawy o jednolitej cenie książki przygotowany przez Polską Izbę Książki.

Jest to zatem wyzwanie stojące przed przedstawicielami Stowarzyszenia.

Tak, ale myślę, że praca wykonana przy projekcie ustawy o bibliotekach pozwoliła przygotowującym go osobom na generalne zapoznanie się z ustawodawstwem resortowym – co było, można powiedzieć, pouczające. Może przyjdzie taki moment, że uda się przygotować ustawę, która zadowoli zarówno środowisko bibliotekarskie, jak i organizatorów bibliotek. Jak wiemy z historii SBP, nasi poprzednicy przygotowywali wiele dokumentów

i projektów, ale nie zawsze były one w pełni akceptowane – raczej oczekiwania środowiska z oczekiwaniami decydentów się rozmięły. Może przyjdą lepsze czasy i znajdzie się moment na powrót do tematu ustawy o bibliotekach.

Wróć raz jeszcze do daty 2017 r. i wspomnę, że jest ona szczególna także z tego względu, iż na sierpień tegoż roku zaplanowano we Wrocławiu Kongres IFLA. Ostatni raz obrady IFLA odbyły się w Polsce, w nieco innej formie, w 1959 r., wcześniej zaś przed II wojną światową, w 1936 r. Jakie problemy, jakie wyzwania stoją przed SBP w związku z tym wydarzeniem? Czym dla Przewodniczącej SBP jest współorganizacja konferencji tego rodzaju?

To, że w 2017 r. Wrocław będzie gospodarzem Kongresu, jest efektem planów i działań przedsięwziętych na przełomie 2010 i 2011 r. Najważniejsze było pozyskanie miasta, które podjęłoby się organizacji Kongresu. Tym miastem okazał się Wrocław, dobry partner, z którym współpracujemy cały czas. Potem przygotowaliśmy – mam na myśli Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Bibliotekę Narodową oraz Miasto Wrocław – aplikację. To był kilkusetstronicowy dokument przedstawiający sytuację polskiego bibliotekarstwa, potencjał wszystkich trzech organizatorów, kondycję bibliotek, a także listy różnych firm i organizacji wspierające przedsięwzięcie działających na rzecz bibliotekarstwa. Aplikacja została przekazana do IFLA i na Kongresie w Kapsztadzie w 2015 r. oficjalnie ogłoszono, że gospodarzem Kongresu IFLA 2017 będzie Wrocław.

Rozpoczęły się prace prowadzone już według pewnych standardów IFLA – czyli proponowanie bibliotek w Polsce, które zorganizowałyby poprzedzające kongres konferencje satelickie, potem ogłaszanie tematu konferencji, wybór logo kongresu, przygotowanie różnego rodzaju publikacji. Na zeszłorocznym Kongresie IFLA w Columbus ogłoszono hasło następnego Kongresu „Biblioteki – Solidarność – Społeczeństwo”. Do początku marca 2017 r. można było zgłaszać do odpowiednich sekcji i zespołów IFLA propozycje referatów, wystąpień czy posterów. Kongres odbędzie się w dniach 19–25 sierpnia w Hali Stulecia we Wrocławiu. Obecnie kończymy etap pozyskiwania wolontariuszy. Zależy nam, żeby byli to głównie polscy bibliotekarze i młodzi pracownicy nauki z instytutów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, którzy będą mogli wziąć aktywny udział w Kongresie za niewielkie – w porównaniu ze standardową opłatą – środki finansowe. Niestety, opłata konferencyjna za udział w tym Kongresie jest dla członka IFLA – a SBP jest członkiem IFLA od 1927 r. – wysoka, jak na polskie warunki i wynosi 490 Euro. Dlatego myślę, że bycie wolontariuszem jest korzystne – można uczestniczyć w Kongresie „od kuchni”, zdobyć pewne doświadczenie, kontakty zawodowe. Każdy uczestnik otrzymuje też certyfikat, ma możliwość uczestniczenia w ceremonii otwarcia, wybranych sesjach plenarnych i specjalistycznych, wieczorze kulturalnym, wizytach w bibliotekach oraz patrzenia na całą „temperaturę” Kongresu. Ostatni dzień Kongresu przeznaczono na wizyty w bibliotekach wrocławskich, dolnośląskich, opolskich i małopolskich. Kongres we Wrocławiu to szansa dla polskiego bibliotekarstwa, które na przestrzeni ostatnich lat bardzo się zmienia. Widzimy to na podstawie powstania różnych projektów i programów na rzecz rozwoju polskich bibliotek, takich jak „Biblioteka+”, infrastruktura bibliotek, powstają nowe budynki dla bibliotek publicznych, wzrasta aktywność zatrudnionych tam bibliotekarzy.

Wydaje mi się, że to jest to, czym możemy się pochwalić i równocześnie też chwila, kiedy możemy się czegoś nowego dowiedzieć i nauczyć. Bibliotekarstwo to zawód, w którym ciągle trzeba zdobywać nowe kompetencje, poznawać nowych ludzi, patrzeć na inne projekty. Ale też chwalić się tym, co u nas udało się osiągnąć – tę możliwość dają wystąpienia z komunikatami w poszczególnych sekcjach, komisjach lub w czasie sesji posterowej. Obecność na Kongresie jest okazją do poznania ludzi, których artykuły czytamy w prasie fachowej i którzy są specjalistami w naszym środowisku. W czasie Kongresu będziemy mogli poznać ich sposób myślenia o bibliotekarstwie, a także – co nie mniej ważne – na żywo popatrzeć i zmierzyć się z własnymi projektami i pomysłami, które w nas kiełkują, a – być może – w innych krajach są już z powodzeniem realizowane.

W konferencjach IFLA uczestniczy ponad 3 tys. bibliotekarzy z całego świata. Jest to szansa na pokazanie polskiego bibliotekarstwa, dorobku 100-lecia SBP, naszych korzeni, ale i naszych współczesnych osiągnięć. Ludzie przybywający na Kongres są niezwykle otwarci i chłonni nowej wiedzy, a przyjadą zobaczyć nie tylko polskie bibliotekarstwo, ale i poznać naszą kulturę, obyczajowość i sposób życia. Warto przy tej okazji zaprezentować Wrocław, Dolny Śląsk, Polskę. Warto w wydarzeniu tej skali uczestniczyć tym bardziej, że nie jest łatwo zostać organizatorem takiego Kongresu.

Nieprzypadkowo Kongres odbędzie w setnym roku działania SBP...

Właśnie! A trzeba powiedzieć, że w tym roku mija 90 lat od chwili powstania Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarskich IFLA, zaś jej członkami-założycielami byli, jak już wspomniano, przedstawiciele z przedwojennego Związku Bibliotekarzy Polskich.

Czego zatem wypada życzyć Szacownemu Jubilatowi w setnym roku działalności?

Myślę, że przede wszystkim dalszego rozwoju organizacji. A organizacja rozwija się, jeżeli ma nowych członków, którzy są w stanie zaoferować kreatywność, nowe pomysły i poświęcić czas na współtworzenie organizacji zawodowej. Żeby organizacja się rozwijała, wciąż potrzeba pomysłów, propozycji, ciągle należy przyciągać kolejnych współpracowników, sympatyków, osoby, które będą partnerami, które będą uczestniczyć w tych wszystkich przedsięwzięciach.

Od początku 2009 r. staraliśmy się nawiązać współpracę z instytucjami i firmami pracującymi na rzecz polskiego bibliotekarstwa. Pierwszą taką firmą była Aleph Polska z jej założycielką Sławką Dziubecką, która była pierwszym partnerem SBP. Potem byli i są inni partnerzy, np. Sokrates, MOL, Fundacja Batorego, Fundacja Synapsis, IBUK Libra, MPLC, a także Instytut Książki czy Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

Chcemy w dalszym ciągu mieć bardzo dobre relacje z bibliotekami wszystkich typów, ponieważ na rzecz tych bibliotek i bibliotekarzy w nich zatrudnionych działamy. Biblioteki, szczególnie biblioteki publiczne, są naszym naturalnym partnerem – w ich lokalach mieszczą się siedziby naszych struktur. To dzięki dobrej współpracy partnerskiej z dyrektorami bibliotek współpraca układa się od wielu dziesięcioleci z obopólną korzyścią.

Sądzę, że organizacji zawodowej jest też potrzebne zrozumienie i wsparcie działań u decydentów. Stowarzyszenie opiera swoją działalność na pozyskiwaniu grantów

– uczestniczymy co roku w kilkunastu konkursach, składamy wnioski, szukamy partnerów, żeby je wspólnie przygotowywać – naszym naturalnym partnerem są również wydawcy i księgarze. Współpracujemy z Polskim Towarzystwem Wydawców Książek, Stowarzyszeniem Księgarzy Polskich, Polską Izbą Książki, Instytutem Książki, a przede wszystkim realizujemy partnerską współpracę z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Od wielu lat mamy dobre merytoryczne kontakty z Departamentem Mecenatu Państwa zajmującym się problematyką bibliotek.

Naturalnym naszym partnerem jest oczywiście Biblioteka Narodowa. Prezesi SBP zawsze wywodzili się z tej książnicy, siedziba Biura nierozzerwalnie była związana z tym miejscem. Związek Bibliotekarzy Polskich, a potem SBP kierowało memoriały do władz o własną siedzibę dla Biblioteki Narodowej, a nasz honorowy przewodniczący SBP Stanisław Czajka był budowniczym jej nowego gmachu w Alejach Niepodległości.

Takie właśnie szerokie, wyżej wymienione, grono partnerów i sympatyków, współdziałając z nami pokazuje, że warto wspierać kolejne inicjatywy, projekty i publikacje Stowarzyszenia. Bo wszystko to dzieje się z myślą o naszych członkach – bibliotekarzach, o bibliotekach, w których na co dzień pracują, oraz o obecnych i przyszłych pokoleniach pracujących w tym zawodzie.

W takim razie życzę wielu nowych członków i wielu pomysłów na kolejne sto lat działalności SBP!

Dziękuję. Musimy myśleć również o przyszłości. Naszą troską jest „odmłodzenie” Stowarzyszenia. Wśród naszych członków są przedstawiciele wszystkich rodzajów bibliotek, z dorobkiem zawodowym i z wieloletnim stażem zawodowym. Odczuwamy zbyt małe zainteresowanie sprawami zawodu bibliotekarskiego wśród adeptów zawodu. Staramy się ich zainteresować tymi tematami i zaszcześcić w nich motywację do zaangażowania się w sprawę Stowarzyszenia. Oddaliśmy im możliwość organizowania od 11 lat Forum Młodych Bibliotekarzy, z czego chętnie skorzystali. Cieszy nas to i liczymy, że przełoży się to na wzrost ich aktywności w rozwój SBP jako organizacji powszechnej i popularnej w polskich bibliotekach.

Korzystając z tej okazji, chciałabym podziękować wszystkim naszym członkom, współpracownikom i partnerom za dotychczasową aktywność i zaangażowanie w sprawę organizacji i polskiego bibliotekarstwa. Życzę dalszej dobrej działalności, zadowolenia z realizacji projektów i przedsięwzięć oraz sukcesów zawodowych!

Dziękuję za rozmowę.

Przegląd literatury

Publikacje polskie

wybór i opracowanie Bożena Bogdańska

Aplikacje mobilne nie tylko w bibliotece/Grzegorz Gmiterek, Sebastian Dawid Kotuła. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2017. ISBN 9788364203848.

Autorzy książki w sposób czytelny i jasny przedstawiają temat aplikacji mobilnych. Skupiają się na urządzeniach mobilnych i nowoczesnych technologiach, z których korzystają na co dzień czytelnicy i bibliotekarze. Omawiają podstawowe, najpopularniejsze aplikacje wykorzystywane do: wyszukiwania księgozbioru, czytania, zapisywania, służące nauce (e-learning, nauka języków obcych, szybkiego czytania, itd.), tworzeniu notatek, prezentacji, nagrywaniu dźwięku, rysowaniu, obróbce zdjęć. Omawiają też media społecznościowe. Co istotne, jest to zwarty i kompleksowy wykład, który kończy tabela ocen aplikacji. Zawiera ona wybrane, wyważone kategorie ocen. Parametry dotyczą popularności analizowanych aplikacji oraz informacje, gdzie zostały omówione szerzej. Książka to staranne opracowanie i analiza.

Aspekty prawne działalności bibliotek/Rafał Golat. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2016. ISBN 9788364203797.

W książce omówiono podstawowe aspekty prawne dotyczące działalności bibliotek. Treści uszeregowano w trzech częściach: 1. System biblioteczny i organizacja bibliotek, 2. Zbiory i zasoby biblioteczne, 3. Działalność bibliotek.

Biblioteki uniwersyteckie w Niemczech w epoce cyfrowej: ciągłość i zmiana/Krystyna Hudzik. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2017. ISBN 9788365741011.

Książka Krystyny Hudzik przedstawia syntetyczny obraz bibliotekarstwa niemieckiego ostatnich lat. Autorka omawia organizację oraz rolę bibliotek w systemie infrastruktury naukowej Niemiec, prezentuje projekty i innowacje podejmowane w ostatnim czasie, skupia się też na nowych formach organizacji księżnic, wynikających z implementacji technologii informatycznych, ruchu Open Access, publikowania elektronicznego, powoływania do życia bibliotek hybrydowych.

Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego/red. Anna Mierzecka, Elżbieta Barbara Zybert. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2017. ISBN 9788364203947.

W książce omówiono organizację instytucji kultury, do których zaliczane są biblioteki, muzea, domy kultury, galerie sztuki, kina, filharmonie itp. Autorzy przedstawili działalność popularyzującą kulturę, skupiając się zwłaszcza na aktywności społecznej tych instytucji oraz konieczności dopasowania się do otoczenia, a także nawiązania z nim aktywnego dialogu.

Obszary wiedzy o bibliotekarstwie/Jacek Wojciechowski. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2017. ISBN 9788364203930.

Co słyhać w bibliotekarstwie? Autor przedstawia aktualny stan polskiej rzeczywistości bibliotecznej i próbuje diagnozować jej najbliższą przyszłość. W sposób jasny i bardzo klarowny pokazuje oblicza bibliotek, skrywane tajemnice wiedzy bibliotecznej. Jest tu pokazana „wiedza po przejściach”, problemy, sukcesy, dokonania i zmagania, niedociągnięcia, codzienność, wszystko to, co w bibliotekarstwie się dzieje i co można przewidzieć na najbliższą przyszłość.

Zarządzanie jakością w bibliotece/red. Maja Wojciechowska. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2017. ISBN 9788364203855.

Jak wygląda rzeczywista działalność polskich bibliotek? Jak dąży się do lepszych rozwiązań i udogodnień dla użytkowników? Zarządzanie jakością to od lat znana i nieustannie zmieniająca się podstawa w pracy współczesnych bibliotek. Autorzy artykułów (pracownicy naukowcy i bibliotekarze praktycy) pokazują zmiany pojawiające się w bibliotekach na przestrzeni lat, nowości w metodyce działań i praktycznie wykorzystywanych narzędziach pracy. Zagadnienia zawarte w książce podzielono na trzy części: 1. Rekomendacje (prezentacja najnowszych trendów, zagadnienia teoretyczne i terminologiczne). 2. Analizy (wyniki badań jakościowych i ilościowych, przykłady dobrych praktyk, podwyższanie jakości usług na podstawie przeprowadzonych analiz). 3. Studia przypadków (doświadczenia bibliotek w zakresie projektowania, wdrażania i ewaluacji systemów jakości). Książka może stanowić interesującą lekturę dla teoretyków bibliologii, bibliotekarzy bibliotek różnych typów oraz studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej pozyskujących wiedzę z zakresu jakości usług bibliotecznych.

Publikacje zagraniczne

wybór i opracowanie Bożena Bogdańska

Librarian as Communicator: Case Studies and International Perspectives/red. Helen Fallon, Graham Walton. London: Routledge, 2017. ISBN 978-1138634121.

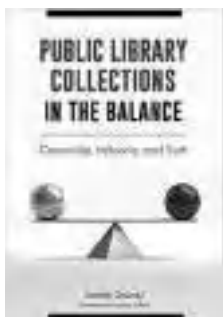

W miarę postępującego rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, społeczeństwa informacyjnego oraz pojawiania się nowych lub przeobrażenia się tradycyjnych platform informacyjnych zmienia się także znaczenie i funkcje bibliotek akademickich. Ich rolą powinno być upowszechnianie informacji o zachodzących zmianach, ich wdrażanie, a także częściowe wyjaśnianie przy pomocy aktualnych narzędzi i naturalnie w komunikatywny sposób. Zadaniem bibliotekarzy powinno być angażowanie twórców tych zmian i ich odbiorców w proces jasnego i przejrzystego komunikowania o ich istocie. Książka opisuje różnorodne strategie komunikacyjne dla różnych grup użytkowników, biorąc pod uwagę zmieniający się krajobraz informacji oraz zastosowanie i konsekwencje rozwoju mediów społecznościowych. Główną siłą napędową szkolnictwa wyższego jest zmiana modelu komunikacji naukowej, w której takie inicjatywy, jak otwarty dostęp (Open Access), repozytoria instytucjonalne (*institutional repositories*) i zarządzanie danymi stanowią wyzwanie dla dotychczasowej praktyki, oferując jednocześnie nowe możliwości. Te rozwiązania komunikacyjne są źródłem potencjału w pracy bibliotekarzy akademickich o czym traktuje książka.

Mastering Digital Librarianship: Strategy, Networking and Discovery in Academic Libraries/Alison Mackenzie, Lindsey Martin. London: Facet Publishing, 2017. ISBN 9781783303090.

W książce opisana została zmieniająca się rola bibliotekarza w coraz bardziej rozwiniętym „świecie cyfrowym”. Zawarte są w niej rozważania, jak praca w środowisku cyfrowym na nowo kształtuje wyzwania związane z tworzeniem nowych ścieżek rozwoju, podnoszeniem kwalifikacji zawodowych oraz zachowań niezbędnych do efektywnej pracy. Eksperti i osoby opiniotwórcze z całego świata omawiają wyzwania i sukcesy związane z dostosowaniem istniejących praktyk, wprowadzaniem nowych usług i współpracą z nowymi partnerami w środowisku, które nie uznaje już tradycyjnych granic i odgraniczania ról. Książka składa się z trzech, tematycznie odrębnych części. Pierwszą poświęcono na omówienie strategicznych ujęć i praktyk, które wykorzystują media społecznościowe w działaniach komunikacyjnych i marketingowych w rozwoju usług bibliotecznych. Druga część to opis wiedzy zawodowej wymaganej od bibliotekarzy, którzy angażują się w nowe praktyki akademickie, którzy uczą się w bogatych cyfrowo środowiskach nauczania, uczenia się i badań oraz wspierają je. W ostatniej części przeanalizowano wykorzystanie strategii w celu zmaksymalizowania dostępu do zasobów i usług sieciowych, a zwłaszcza wykorzystania danych systemowych do usprawnienia zarządzania gromadzeniem, projektowania i zarządzania mobilnymi „przyjaznymi” przestrzeniami edukacyjnymi oraz dostarczania wirtualnych zasobów i usług dla środowiska akademickiego

Public Library Collections in the Balance: Censorship, Inclusivity, and Truth /Jenifer Downey. Santa Barbara: Libraries Unlimited, 2017. ISBN 978-1440849640.

Ciekawa i pouczająca pozycja dla bibliotekoznawców, bibliotekarzy i studentów bibliotekoznawstwa. Zawiera praktyczne informacje i profesjonalne wskazówki do badania aktualnych problemów związanych z cenzurą i bibliotekami. Umożliwia także czytelnikom rozważenie własnych opinii na temat wolności intelektualnej i cenzury. Może być również pomocna w lepszym zrozumieniu kwestii wolności intelektualnej i najczęściej pojawiających się w pracy bibliotekarza kontrowersji związanych z cenzurą. Jej zaletą jest szerokie, wszechstronne podejście do analizy wielu aspektów cenzury (pojawia się tu rzadko omawiana kwestia autocenzury) oraz przedstawienie informacji na temat alternatywnych źródeł recenzji i wydawców, aby stworzyć dobrze wszechstronne i wyczerpujące kolekcje.

Rural and Small Public Libraries: Challenges and Opportunities/red. Brian Real. Bingley: Emerald Publishing Limited, 2017. ISBN 9781787431126.

Wiejskie i małe publiczne biblioteki miejskie pełnią dużą rolę wobec swoich społeczności. Działają w obszarach pozbawionych lub słabiej nasyconych innymi instytucjami kultury. Biblioteki publiczne pomagają zlikwidować lub przynajmniej złagodzić skutki niekorzystnych różnic w dostępności do instytucji kulturalnych. Jednak pracujący w nich bibliotekarze nie zawsze są w stanie zrobić wiele, gdyż są finansowani z lokalnych, często niewielkich, dochodów. Nie mogą i nie są w stanie funkcjonować tak jak bibliotekarze w większych, bogatszych społecznościach. Książka poświęcona jest wyzwaniom stojącym przed bibliotekami wiejskimi – zwłaszcza przeszkodom i ograniczeniom w ich rozwoju. Autorzy omawiają pomysły na wzmocnienie kapitału społecznego, wykorzystujące go biblioteki wiejskie i małe biblioteki publiczne jako centra dla lokalnych działań na rzecz dziedzictwa kulturowego. Autorzy tego tomu prezentują rozwiązania, które pomogą bibliotekarzom wiejskim i ich współpracownikom lobbować za większym wsparciem i wprowadzeniem zmian, które przyniosłyby korzyści obsługiwanych przez nie społecznościom.

Transdisciplinarity Revealed: What Librarians Need to Know/Victoria Martin. Santa Barbara: Libraries Unlimited, 2017. ISBN 978-1440843471.

Książka poświęcona jest roli transdyscyplinarności w pracy bibliotekarza. Autorka wyjaśnia, w jaki sposób odnosi się ona do usług bibliotecznych i kolekcji, a także identyfikuje praktyczne strategie wspierania badań interdyscyplinarnych prowadzonych przez wykładowców i studentów. Podejmuje także tematy związane z nowymi sposobami tworzenia wiedzy i przejściem do transdyscyplinarności w środowisku badawczym. Wyjaśnia pilną potrzebę zrozumienia przez bibliotekarzy jej znaczenia i skutecznego zastosowania tej koncepcji w swojej pracy. Zawarte są w niej także praktyczne porady dla bibliotekarzy akademickich w zakresie pracy z wydziałami, wskazujące, jak promować umiejętności niezbędne do prowadzenia badań transdyscyplinarnych.

Spotkania naukowe

Konferencje i seminaria polskie

opracowanie Bożena Bogdańska

II Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Człowiek – Informacja. Książka. Cyberkultura”

<http://konferencja.strikingly.com/>

Studencko-Doktoranckie Koło Naukowe ePRINT, działające przy Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, w dniach 9–10 marca 2017 r. zaprosiło do udziału informatologów, bibliologów, bibliotekarzy i kulturoznawców do rozważań na temat człowieka w różnych kontekstach. W czasie obrad podjęto temat szeroko pojętej informacji, książki i współczesnej cyberkultury jako zagadnień związanych ze sobą i przeplatających się z takimi kwestiami, jak m.in.: biblioteka i książka w cyberprzestrzeni, cyberprzestrzeń w książce, zagrożenia dla informacji w sieci, człowiek w Internecie, dziecko i książka, kultura memów, media w sieci, cyberkultura offline.

IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Od rękopisów po bazy danych”

http://www.sbp.pl/konferencje/konferencja/informacje_ogolne?konferencja_id=17878

Koło Naukowe Informacji i Książki Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego 28 kwietnia 2017 r. zaprosiło przedstawicieli informacji naukowej i bibliotekoznawstwa oraz studentów: dziennikarstwa, historii, historii sztuki, archeologii i kulturoznawstwa do omówienia zagadnień związanych z informatologią, bibliotekoznawstwem, prasoznawstwem i nowymi mediami. Podejmowana tematyka pokazała zainteresowania naukowe studentów, doktorantów i innych osób, które próbują swoich sił na polu nauki i własnych badań. Celem wydarzenia było interdyscyplinarne spojrzenie na zagadnienia związane z książką, bibliotekami, informacją, prasą i nowymi mediami w ujęciu historycznym i współczesnym.

XI Bałtycka Konferencja „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” pod hasłem: Multibibliotekarstwo

http://www.sbp.pl/konferencje/konferencja/informacje_ogolne?konferencja_id=17341

W dniach 11–12 maja 2017 r. w Bibliotece Gdańskiej PAN odbyła się XI Bałtycka Konferencja „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek”, zorganizowana przez Uniwersytet

Gdański oraz Komisję Zarządzania i Marketingu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz PAN Bibliotekę Gdańską. Podczas konferencji omawiano zagadnienia funkcjonowania współczesnych bibliotek i ośrodków zajmujących się gromadzeniem, przetwarzaniem oraz udostępnianiem informacji, źródeł, wytworów sztuki i kultury oraz zasobów cyfrowych. Hasło „multibibliotekarstwo” sprowokowało do wielu rozważań i dyskusji związanych z wielowymiarowością i wielozadaniowością współczesnego bibliotekarza. Omówiono m.in.: bibliotekarstwo związane z MULTImediami (multimedia w ofercie instytucji sektora GLAM, jako narzędzie edukacji, w pracy z użytkownikami niepełnosprawnymi); MULTImarketing w działalności instytucji kultury (PR, multichannel marketing w działalności instytucji non profit, fundraising a finanse bibliotek, crowdsourcing); MULTIkulturowość i MULTIkultury (mniejszości narodowe w bibliotece, nowe metody i narzędzia edukacji i pracy z czytelnikiem, oferta sektora GLAM); MULTIkreacje (literackie multiświaty czytelników, biblioteki działające wieloaspektowo, czytelnik jako autor, twórca i animator, pasje i talenty bibliotekarzy i czytelników).

IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian”

<http://infolog.wdib.uw.edu.pl/>

W dniach 15–16 maja 2017 r. Wydział Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego zorganizował konferencję poświęconą nauce o informacji. Tematem wiodącym były innowacyjne usługi informacyjne, a zwłaszcza szeroka gama teoretycznych i praktycznych aspektów nowoczesnych narzędzi i metod działalności informacyjnej, organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą, analiza i ocena nowych technologii wykorzystywanych w społecznym transferze informacji i wiedzy oraz ich recepcja wśród użytkowników. Przeprowadzono dyskusje wokół następujących zagadnień: innowacyjne usługi informacyjne w nauce i edukacji, w bibliotekach, archiwach, muzeach i innych instytucjach kultury, mobilne usługi informacyjne, media społecznościowe i społeczności internetowe a innowacyjne usługi informacyjne, organizacja dostępu do danych badawczych, wizualizacja informacji i wiedzy w nowoczesnych usługach informacyjnych, użytkownicy innowacyjnych usług informacyjnych, nowe koncepcje kształcenia specjalistów informacji.

IV Konferencja Naukowa Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej pt. „Książki w plikach – publikowanie, udostępnianie i użytkowanie”

<http://www.bg.up.krakow.pl/konferencje/04/>

W dniach 24–25 maja 2017 r. bibliotekarze, badacze książki, medioznawcy i informatolodzy w ramach konferencji „Książki w plikach” „wzięli na warsztat” zagadnienia związane z audiobookami, e-bookami i innymi dokumentami niedrukowanymi. Analizowano książki publikowane w formie plików i ich znaczenie dla bibliotek oraz użytkowników. Rozmawiano na temat doświadczeń, stosowanych praktyk w kraju i za granicą. Konferencja prezentowała punkt widzenia bibliotekarzy, czytelników i wydawców na rosnący popyt e-książek.

Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Między książką a e-książką”

<https://konferencjaksiazka.wixsite.com/umcs>

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Studenckie Koło Naukowe Polonistów i Studenckie Koło Naukowe Edytorów w dniach 8–10 czerwca 2017 r. zorganizowało w Lublinie interdyscyplinarną ogólnopolską konferencję naukową. Jej uczestnicy podjęli refleksję nad wpływem kultury cyfrowej na książkę, omówili zagadnienia i wyzwania współczesnego edytorstwa, metody i perspektywy tradycyjnego edytorstwa, nowe technologie, eksperymentalne formy elektroniczne, transformacje w przestrzeni cyfrowej, przemiany literatury artystycznej i użytkowej, zmiany na rynku wydawniczym. Podkreślili przestrzeń „pomiędzy”, w której spotykają się oraz przenikają różne, niekiedy sprzeczne tendencje i procesy.

Konferencja Naukowa „Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych. Od założeń do praktyki”

<http://przestrzen.bibliotek.pl/>

W dniach 14–15 września 2017 r. w Olsztynie Biblioteka Uniwersytecka zorganizowała konferencję poświęconą przestrzeniom bibliotek. Wydarzenie towarzyszyło obchodom 10-lecia funkcjonowania Biblioteki w nowym gmachu. Omówiono różnorodność przestrzeni bibliotecznych, przykłady dobrych rozwiązań i praktycznych zastosowań, pozytywne zmiany w architekturze budynków bibliotek; miejsce czytelnika i pracownika w przestrzeni bibliotecznej; problemy i wyzwania związane z nowo powstającymi budynkami, ich pozytywne strony, funkcjonalność, potrzeby i oczekiwania; przestrzeń społeczną, komfort przebywania, ofertę kulturalną i dydaktyczną bibliotek kierowaną do użytkowników; przestrzeń wirtualną dla użytkownika oraz nowoczesne rozwiązania w pracy bibliotek.

Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Książka w mediach – media w książce. Korespondencje i transpozycje”

<http://www.umcs.pl/pl/aktualnosc,7300,konferencja-ksiazka-w-mediach-media-w-ksiazce-korespondencje-i-transpozycje,49929.chtm>

W dniach 12–13 października 2017 r. miała miejsce ogólnopolska interdyscyplinarna konferencja naukowa zorganizowana przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UMCS w Lublinie przy współudziale Zespołu Historii Książki i Bibliotek Komitetu Nauk Historycznych PAN w Warszawie. Podczas siedmiu sesji omawiano zagadnienia dotyczące m.in.: szeroko pojętej kultury książki, „ekranowego czytelnika”, literatury obecnej w polskim radiu, telewizji, na blogach i na festiwalach, roli mediów społecznościowych w kształtowaniu kultury czytelniczej, rynku wydawniczego w epoce nowych mediów i in.

Pomorska Konferencja Open Science – otwartość w udostępnianiu zasobów wiedzy i promocja dorobku naukowego

<https://pg.edu.pl/pkos>

W dniach 23–24 października 2017 r. miała miejsce konferencja zorganizowana przez pracowników Biblioteki i Centrum Usług Informatycznych Politechniki Gdańskiej. Zagadnienia, wokół których skupili się prelegenci, to: obecny stan gromadzenia, otwartość zbiorów i ich promocji, kwestia społecznej odpowiedzialności otwartego dostępu do zasobów, prawo autorskie i wolna licencja w udostępnianiu, *Open Linked Data*, czyli otwarte dane, czym są i jaki jest ich wpływ na rozwój nauki, *Springer Open Choice* oraz *SCOAP3* – narodowe programy wspierające *Open Access*.

Konferencja Naukowa „Biblioteka naukowa: czy jeszcze naukowa?”

<http://horizon2.linuxpl.info/konferencja/>

W dniach 25–26 października 2017 r. w Poznaniu odbyła się konferencja zorganizowana przez Bibliotekę Uniwersytecką. Podczas obrad skupiono się na roli, miejscu i działaniach bibliotek naukowych w Polsce. Biblioteka naukowa to miejsce, w którym wspierana jest organizacja warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej użytkowników, miejsce prowadzenia badań naukowych (z zakresu bibliotekoznawstwa, informacji naukowej i nauki o książce). Tu dokumentowany jest dorobek uczelni i prace edytorskie. To także miejsce, gdzie odbywają się wydarzenia kulturotwórcze, to przyjazna przestrzeń biblioteczna i miejsce spotkań oraz wymiany myśli. Uczestnicy konferencji dyskutowali, jak wygląda to wszystko w praktyce, w jaki sposób biblioteki wspierają działania naukowe, proces dydaktyczny i badawczy, jak wygląda udział w grantach, projektach i badaniach. Jak wygląda organizacja wydarzeń o charakterze popularyzatorskim i kulturotwórczym, jaka jest rola bibliotekarza we wspieraniu działalności naukowej i kulturotwórczej oraz współdziałanie ze środowiskiem.

Małopolskie Forum Bibliotek 2017 „Kierunek: użytkownik zintegrowany”

<http://www.mfb.confer.uj.edu.pl/>

W dniach 25–26 października 2017 r. miało miejsce dwudniowe forum zorganizowane przez najstarszą w Polsce księżnicę akademicką – Bibliotekę Jagiellońską z okazji stulecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i 190. rocznicy urodzin jednego z najznamienszych dyrektorów Biblioteki, twórcy Bibliografii Narodowej, Karola Estreichera starszego. Tematem był użytkownik, jego potrzeby, wymagania, poziom zadowolenia z usług bibliotecznych, kontakt indywidualny i przez stronę biblioteki oraz media społecznościowe. Praktycy i teoretycy podzielili się swoimi spostrzeżeniami, zaintrygowali dobrymi przykładami z zagranicy, przytoczyli wyniki przeprowadzonych badań, podali konkretne rozwiązania do zastosowania w celu poprawy jakości usług.

Konferencja Naukowa „Funkcje bibliotek – dawniej i dziś”

<http://www.ibi.uni.wroc.pl/konferencja-iinib-2017>

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa oraz Zakład Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego w dniach 22–23 listopada 2017 r. zorganizował konferencję poświęconą zadaniom i funkcjom bibliotek różnych typów, ich przeszłości i współczesności. Dwudniowe obrady oscylowały wokół najważniejszych dla bibliotek zjawisk i ich elementów składowych, w historycznym i współczesnym aspekcie. Podjęte zostały wątki dotyczące zmieniającego się na przestrzeni dziejów znaczenia bibliotek, stosownie do czasu, rozwoju nauki, zapotrzebowania społecznego i postępu technologicznego. Podczas obrad umożliwiono wymianę wiedzy i doświadczeń związanych z tematyką konferencji w wybrany przez jej uczestników sposób (referaty, komunikaty, postery, udział w dyskusji).

Konferencje zagraniczne

opracowanie Bożena Bogdańska

25th European Conference on Information Systems for a smart, sustainable and inclusive world

<http://www.ecis2017.eu/>

W dniach 5–10 czerwca 2017 r. w Guimaraes w Portugalii Uniwersytet de Minho zorganizował 25. europejską konferencję na temat systemów informacyjnych na rzecz inteligentnego, zrównoważonego i inkluzywnego świata. Konferencja skupiła dużą liczbę osób z wystąpieniami. Przez pierwsze dwa dni odbywały się warsztaty, m.in. na temat społeczno-technicznych perspektyw technologii informacyjnych, projektowania systemów informatycznych, wspomagania projektów badawczych, a nawet inteligentnych miast. W kolejne dni odbywała się właściwa konferencja. Pojawiło się wiele referatów, o bardzo szerokim zakresie tematycznym, m.in. na temat przedsiębiorczości w technologiach informacyjnych, księgowości, wspomaganiu służby zdrowia przez informację naukową.

The 46th LIBER Annual Conference

<http://liber2017.lis.upatras.gr/>

W dniach 5–7 lipca 2017 r. w Patras w Grecji odbyła się 46. doroczna konferencja stowarzyszenia LIBER, na którą zostało zaproszonych kilkuset gości. Konferencję zorganizowało LIBER (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche – Association of European Research Libraries*) – Stowarzyszenie Europejskich Bibliotek Badawczych oraz Uniwersytet w Patras. Głównym celem spotkania było podsumowanie działalności tej organizacji w danym roku. Był to zjazd sprawozdawczy, ale towarzyszyły mu także wystąpienia i warsztaty, m.in. na temat przywództwa i zarządzania bibliotekami naukowymi, najlepszych strategii rozwoju, roli bibliotek w przyszłości czy tworzenia systemów otwartego dostępu do zasobów.

12th International Conference on Digital Information Management

<http://www.icdim.org/icdim17/>

12–14 września 2017 r. w Fukuoka w Japonii odbyła się 12. Międzynarodowa Konferencja na temat zarządzania informacją cyfrową. Cyfrowe technologie informacyjne są coraz doskonalsze i przyspieszają wdrażanie innowacji w różnych dyscyplinach, także

w bibliotekarstwie. Społeczność cyfrowa tworzy nowe sposoby wykorzystania cyfrowych technologii informatycznych do integracji i rozumienia różnych danych, od rzeczywistych strumieni i symulacji do analizy danych, w celu wsparcia wiedzy. Konferencja skupiła badaczy z oryginalnymi pracami badawczymi i przemysłowymi dotyczącymi teorii, projektowania i wdrażania cyfrowych systemów informacyjnych. Było też miejsce na pokazy, tutoriały, warsztaty i prezentacje przemysłowe. Całość zorganizowało IEEE (Instytut Inżynierów Elektryków i Elektroników – największa tego typu organizacja na świecie) oraz Uniwersytet w Fukuocce.

European Conference on Information Literacy

<http://ecil2017.ilconf.org/>

W dniach 18–21 września 2017 r. w Saint-Malo we Francji stowarzyszenie Information Literacy Association (InLitAs – Stowarzyszenie Umiejętności Informacyjnych) zorganizowało europejską konferencję na temat umiejętności informacyjnych, podczas której zaproszeni goście podjęli temat szeroko pojętych zagadnień związanych z informacją. Wśród kilkudziesięciu wystąpień pojawiło się wiele tematów, m.in.: aspekty związane z prawami autorskimi, wykorzystanie technologii cyfrowych w szkolnictwie wyższym, rola bibliotek w rozwoju umiejętności informacyjnych i informatycznych, praktyczne aspekty tego zagadnienia.

International Conference on Future of Libraries from Promises to Practice (ICFL-2017)

<https://sites.google.com/site/icflfp2017/home>

W dniach 15–17 listopada 2017 r. w Mysore w Indiach DRTC oraz Indian Statistical Institute (Indyjski Urząd Statystyczny) zorganizowali Międzynarodową konferencję na temat przyszłości bibliotek. Spotkanie zgromadziło profesjonalistów z bibliotek i naukowców z Indii oraz innych krajów, chcących omawiać bieżące problemy i przygotować się na przyszłe wyzwania oraz dzielić się sprawdzonymi pomysłami, najlepszymi praktykami, uczyć się innowacyjnych strategii zarządzania, narzędzi i technologii używanych do tworzenia i dostarczania usług. Jak napisali organizatorzy konferencji: biblioteki są częścią społeczeństwa, czy tego chcemy, czy nie. Nie mogą rozwijać się jako ciała obce czy zamknięte systemy z nieprzepuszczalnymi granicami. Misją bibliotek akademickich jest wspieranie badań i edukacji, organizacja i udostępnianie informacji, tworzenie fizycznej przestrzeni do współpracy, dostosowanie się do przemian w technologii, mediach i kulturze, sprostanie wyzwaniom cyfrowego świata i wymaganiom pokolenia „urodzonego cyfrowo”.

Redakcja zaprasza wszystkich autorów do współpracy.
Zapraszamy na stronę czasopisma na portalu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
Materiały do kolejnego numeru można nadsyłać na adres:
maja.wojciechowska@gmail.com

Informujemy, że wersją referencyjną czasopisma jest jego wersja drukowana.